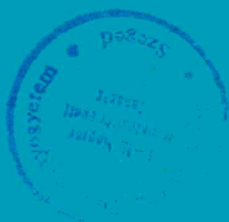

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

GERGELY ÁGNES Terézvárosi forgatás
(versek)

BALOG JÓZSEF Ottlikről

SVETISLAV BASARA Fára a biciklistákról
(részlet)
A Grál nyomában
(részlet)

BENEY ZSUZSA Sors és végzet között

(Nem ártana, ha magammal is törődnék kicsit, a változatosság kedvéért.), a remény miatt, hogy ha megváltoztatom azt, amit módomban áll megváltoztatni, megváltozik valami más is, ami fölött nincs hatalma, ami elvesztette a mértékét bennem, így a jó, mégis azt kellett mondanom, hogy nem csinálom tovább, legalább annyi esély legyen, hogy ezentúl más-képp játszhatom ugyanazt, más irányt adhatok a figyelemnek, új fordulatot a beszélgetésnek, két idegen mondat zárójele között, a beszélgetésnek, ami rendre ugyanoda visz, a kétségbeejtő félreértéshez, ami a megértés egyetlen biztosítéka végsősoron a csendhez, ahol nincs szükség további pontosabb magyarázatokra, elég az, ami látni engedi magát, a többit bizzuk a mélyáramlatokra, vagy tömjé el a feledés jótékony iszapja, ha már így le tudott válni, állítások és tagadások ciklotronában, olyan gyorsulással, ami nem csak a célszalagot szakítja át, hanem a pályáról is kiröpít, és jóvátehetlenné teszi a győzelmet, hogy enyém maradt az utolsó szó, de az enyém-e, és az utolsó-e, ha nem rekonstruálható a szöveg, ami éppen ezzel fejeződhetne be, csak szavakra tudok emlékezni, csak ahogy hullámot vetnek a vízben fényesre csiszolt kövek, emigráns kormány, bőrkabát, Chesterfield, csere, nem támogatom, köd lesz, kártyázunk, dekonstrukció, még két

POMPEJI

SZEGED, 1991

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

TARTALOM

GERGELY ÁGNES	Terézvárosi forgatás (vers)	5
BALOG JÓZSEF	Majd.....	7
TOLNAI OTTÓ	Mi lesz kérdezte (vers)	21
TANDORI DEZSŐ	Lovak a nyárból	24
	A pályátlan rajtlámpa.....	29
ROBERT WRIGLEY	Egy ló hite	40
	Appalonea	41
	A tűz szerelmese.....	42
	Nagy Éva fordítása	
CUKOR GYÖRGY	Félprózában kérdez a múzsa (vers)	44
DARVASI LÁSZLÓ	Kalaf áriája	47
UTASI CSILLA	Fáma a biciklistákról.....	62
SVATISLAV BASARA	Fáma a biciklistákról (részlet)	68
	A Grál nyomában (részlet)	72
	Utasi Anikó fordítása	
NÉMETH GÁBOR	A lepecsételt ajtó.....	75
SZIJJ FERENC	Egy műhold rajzai (vers).....	77

BENEY ZSUZSA	Sors és végzet között..... 81 (<i>Vers és próza között című ciklusból</i>)
RAPAI ÁGNES	De képzeld csak el (vers)100
RÁBA GYÖRGY	A kísértő.....101 Dörömbölnek (versek)102
LÁNG ZSOLT	Hajnal vagy alkony?103
SZAJBÉLY MIHÁLY	A töredéktől a végleges vázlatig.....106
HÁRS ENDRE	Tábori kis génusz119

Szerkesztik: Darvasi László, Laczkó Sándor,
Míkola Gyöngyi, Szilasi László

Szerkesztőbizottság: Bernáth Árpád, Csejtei Dezső,
Hajnóczy Gábor,
Ilia Mihály, Lengyel András

Képszerkesztő: Erdély Dániel

ISSN 0865 5553

Megjelenik negyedévente.
Kiadja a Pompeji Egyesület.

Szerkesztőség címe: POMPEJI 6720 Szeged, Dugonics tér 11–12.

Készült a REPRIR Bt. gondozásában, tördelte a TYPOTOP Bt.

Támogatta a Művelődési Minisztérium, a Szegedért Alapítvány, valamint a
JATE rektora.

Szerkesztőségi órák: csütörtökön 15–18 óráig.

Telefon: (62) 12-140

Terézvárosi forgatás

*Azok a mély kapualjak.
Mennyi virág fér el a mélyedésben, mondod.
Mennyi sikoly, válaszolom.
Verődik a segélykiáltás faltól falig.
Körül hallgat a város.
A kőkereszt tövében senki sem suhan el,
fodrozó köpenyét magára húzva.
Hamar sötétedik.
Szalmásodó csokor zörren a kőtalapzaton.
A harang itt másért, másért kondul.
A kivégzés véget ért.*

Budapest, 1991. augusztus 27.

GERGELY ÁGNES

Haász Ágnes munkája

MAJD

„A szabályos, polgári gyászjelentést, amit kaptam, megőriztem; a címezése: Ottlik Géza úrnak, író.”

(*Próza*, 228 1. – a gyászjelentés Karinthy Frigyes halálhírét tudatta a címzettel)

1985. október 18-án, csütörtök este a szegedi Hági étterem egyik sarokasztalánál Lengyel Balázs hitetlenkedve ingatta a fejét. Nekünk, fiatal egyetemistáknak nem akarta elhinni, hogy olvastuk Ottlik Géza regényét. Bár az is lehet, hogy ez a kétkedés csak cselvetés volt a részéről. Előtte, a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Ady téri épületében az 1946-ban Újhold címen indult folyóirat történetéről beszélt. Rövid történetéről. Azután pedig arról a történetről, amelyikben nem volt saját folyóiratuk. Az Újhold-Évkönyv 1986/1-es számára még nyolc hónapot kellett várni. És negyven évet. Stalán éppen ezért, e negyven év miatt gondolta úgy, hogy besétálunk a kelepcébe és elmondjuk *mi*, amit ő persze már régóta tud erről a regényről.

De nem mondtuk. Így maradt a tény, mert azt viszont minden vitán felül, erősen és nagy bizonyossággal állítottuk, hogy igenis, olvastuk azt a regényt. És mást is. A többit. Mindet.

Be kellett érnünk a tényekkel. Mert abból a távolságból – és ezt csak később, ezt már csak mag gondolom így – nem is lehetett beszélni. Nem csupán a közöttünk lévő távolság – egy hetvenes éveikhez közeledő író, szerkesztő, kritikus és a mi éppen hogy elhagyott suhanc-éveink közötti természetes, sőt történelmi távolság miatt, hanem azért sem, mert abban az irodalomban, amelyből Lengyel Balázs jött, mi már nem lehettünk benne és nem is lehetünk soha. Nekik is *megszakadt, félbemaradt*, belőlük is *tépte ki magát minden*. De volt! Éltek abban. És írók voltak. Írók voltak Arany János, Ady, Kosztolányi vagy éppen Babits Mihály irodalmában. Amiben mi csak olvasók. Akár csapda volt a kétely, akár rácsodálkozás a széttépett szövetek csu-

dálatos és hirtelen egybeforrására, ha csak egy röpke, estéli pillanatra is – noha kicsinység, máshol talán kérdés nélkül is bizton megvázalható, talán válaszra sem érdemes, hiszen *az írás van* –, azért tényleg lehetett *hihetetlen*. Hogy olvasó van. Nem azt állítom én, hogy ott, annál a sarokasztalnál valami is megmenekült, ráadásul úgy, hogy mi is kellettünk volna hozzá. Nem menekült meg semmi, ami már veszve volt, akármelyikünk életéből. De felderengett valami, amire, egy még későbbi, egy még lehetetlenebb, egy talán soha el nem jövő kegyelem perceiben mégis hasonlítani lehet. Hogy hasztalan? Hogy mi van akkor? Erről aztán meg *tényleg* nem beszéltünk.

Nem beszéltünk többet Ottlik Gézáról sem. Lengyel Balázs elmondott még egy történetet, ami Ottlikkal esett meg a határon. Meg egy szót is. De azt már Ottlik Gézára mondta, éjszaka, amikor Újszegedre mentünk át hárman, a Régi Tisza-hídon.

(Ottlik Géza verse)

Tolnai Ottó azt írja, hogy Ottlik Géza versei *vas szürkék*. S hogy az egyik opusa *opálfényű*. Abban a versben, amit én ismerek az áll, hogy *rét zöldjétől*, és az, hogy *lombon átszűrt napfénytől*. Úgyhogy a *vas szürke* máshol van.

A TELJES ÉGBOLT VIGASZA

Babits Mihály emlékének

Micsoda egy költő? Ki Babits? És mire jó?

Megmondom:

Közhasználatra földöntúli vigasztalás, hogy van ilyesmi mint Babits Mihály.

Mi olvasók ekkora méretű dolgot mint Babits Mihály nem tudunk felfogni teljes egészében.

Nem azért mert buták vagyunk hozzá, hanem mert rövid erre az emberélet. Kevés. Hetven év.

De éreznünk kell, hogy olyasféle mint egy rét.

Egy tárgy. Egy fa. Egy kő. Egy kávédaráló. Egy tócsa. Utkanyarulat. Mire jó egy rét?

Futkározásra. Heverészésre. Feltérképezésre.

Csak nézni. De legelőnek is jó. Közhasználatra.

Azonban ismerni kell ahhoz, hogy vigasztalhasson.

Akkor megkapjuk a rét zöldjétől, Babbitstól,
lombon átszűrt napfénytől,
a teljes égbolt vigaszát.

Micsoda a költészet? Azt nem kérdezi meg Ottlik Géza. Nem biztos, hogy egy ilyen szerteágazó, egy ennyire lehetetlen kérdést érdemes volna föltenni. A *Buda* című regény egyik részlete szerint:

„Nevettünk. Szombat volt. A festés nem igazság. Csalás, linkség, mint a költészet. (Hát persze, mondta erre Medve, csakhogy szent linkség.) Valóság, ami van, és nem igazság, ami nincs, mondom én. Mindegy, szép nyári szombat este volt.”

Arany János verse például nem válaszol semmiféle kérdésre. Nem is azért idézi Ottlik *A regényről* című bécsi előadásában. Azért idézi, mert tudja, amit Arany János is tudott a költészetéről. Azt, hogy a mondatoknak létezik a költészetből visszasimított rendje és értelme, olyan, amelyik kimondható. Ám ugyanezeknek a mondatoknak létezik egy olyan rendje is, amelyiket csak a költő képes megmutatni.

Ha kimondjuk az idézett Arany-sorokat, hát így mondjuk ki:

Jó Budavár
Magas tornyán
Az érckakas csikorog

„Ez is szép véletlenül, azaz így is többet közöl a benne foglalt információnál s megint másféle – alapvető – módon, de mondom, csak azért, mert Arany Jánosnak véletlenül sincs olyan porcikája, szétszedett szövegfoszlánya, ami ne lenne varázslat. Azonban nem erről van szó, egyáltalán nem erről, minden gyerek tudja, minden magyar gyerek, hanem arról, pontosan, hogy

Jó Budavár magas
tornyán az érckakas
csikorog élesen –

azaz sokkal komolytalanabb és sokkal szívemarkolóbb dologról” – írja Ottlik.

Ott, a magasban, ott az a *vas szürke*. A VILÁGNAK hajlíthatatlan, konok vasa és szürkéje, melyre ő maga, a VILÁG írja fehérrel és feketével és minden színekkel mondatait, írja szüntelen. Ottlik, Tolnai, Babits és Arany János összes versének közelében.

(Ottlik Géza ismeretlen novellája)

Ottlik Géza ismeretlen novellájának tudjuk a címét és azt is elárulja Ottlik, hogy *nem jó*. Ezért nem engedte, hogy megjelenjen. Pedig ezt a novelláját szerette a legjobban. Bár azt sohasem mondta, hogy *szerette* és, hogy *legjobban*. Azt írta: ő a kedvencem az az egy, amelyet sosem tettem közzé – a *Madonna szélhámosa* című. Mégpedig azért nem, mert hiába a kedvencem, nem jó novella.”

A jogban a *novella* kifejezés a *törvény vagy alapszabály kiegészítését* jelöli. Nos, Ottlik az előbbi kijelentésében „jogszerűen” jár el. A próza törvényét egy általa közölhetetlennek tartott „novellával” egészíti ki. E kiegészítés kegyetlen, kritikai mozzanata, hogy nem bízza másra – olvasóra, irodalmárra, barátira – az írás megítélését. Ítéletében a szubjektív elem, „*a kedvencem*” csak fájdalmas *jelenválóság*, ám nem ruházza föl esztétikai jelentőséggel. Amit mégis megenged magának, az inkább az „eredeti törvény”. Maga a cím, a megnevezés, amellyel valósággá, létezővé avatja a novellát, s amit – a közölhetetlenség állításával – persze azonnal vissza is von.

Vizsgáljuk meg ugyanezt az eljárást egy megjelent mű kapcsán. Ottlik írja: „Mégis, mindent egybevetve, azt remélem, hogy lesz még majd olyan olvasója a *Hajnali háztetők*-nek, aki örömét vagy mulatságát leli benne.” Ez az idézet már egy visszatekintés része. A *Hajnali háztetők*-et Ottlik a közönségnek szánta, gyorsan írta, 1943-ban. A műfajt is megnevezi: „Ez egy közlésre a terjedelménél fogva alkalmatlan írás.” Nem novella. Nem is regény. Talán kisregény, de az már nem az eredeti írás és nem az eredeti szándékkal (öröm, multság). Az eredeti mű 1936-ban játszódtott, könyvalakban megjelent, kezdő és záró fejezete fölött 1956-os évszámot olvashatunk. Éppen *ezért* lehetett belőle „az a” kötet. Képzeliük el, hogy az *idő* magára hagyja a novellát, hogy a novella javíthatatlan, hogy a novellának csak a címe marad. Mert *nem jó*. Képzeliük el, hogy az *idő* többé tette a *Hajnali háztetők*-et az örömnél és mulatságnál. Keserűséggé tette. Jóvá a jóvátehetetlent. Legalábbis vállalhatóvá, mint egy parancsot, ami elől nem menekülhetünk. Képzeliük el, hogy Ottlik Géza ismeretlen novellájából ez a keserűség hiányzik, és ez az *idő*. Hogy nincs benne sem az író, sem az élet, hogy nincs benne más, mint a *Madonna szélhámosa*. S így, feltételeink sorát szorosra zárva, éppen így, semmit sem tudunk. Azaz épp, hogy csak annyit, amennyit Ottlik elárul.

(Lengyel Balázs története Ottlik Gézaról)

Mikor Ottlik Géza néhány évvel ezelőtt, az országból való kiutazáskor a határra érkezett, a határőr, miután ellenőrizte az útlevelét, megkérdezte tőle, hogy mikor készül el az Iskola folytatása.*

(Kosztolányi)

Ottlik Gézának van egy Kosztolányi Dezsőről szóló regénye, amit Kosztolányi Dezső írt. Bár ha fordítunk egyet a dolgon, úgy is igaz: Kosztolányi Dezsőnek van egy regénye, amit Ottlik Géza írt. A szerzőség talányát maga Ottlik oldja föl.

„Ha egy novella igazán jó, akkor mindegy, ki írta. Fő az, hogy megvan. A novella nem körte, nem szilva. Talán nem árt megjegyezni a fát, amelyiken termett, de tulajdonképpen nem fontos. Azonkívül, úgy tekintem különben is, hogy én írtam.” (Próza 233. p.)

A *Boldogság* ugyanis novelláskötet. Lengyel Balázs felkérésére Ottlik válogatta a Kosztolányi-elbeszéléseket a Diákkönyvtár számára. Nehezen ugyan, de a szerkesztőnek még egy utószót is sikerült kicsikarnia tőle. Ottlik pedig nem szokott novellákat válogatni, és nem szokott utószókat írni sem. Csak a maga írásait válogatta ezen a könyvön kívül, a *Minden megvan* novelláit és a *Próza* cikkeit, vázlatait, interjúkat, történeteket, kritikákat. Tehát a *Boldogság*, minden megtévesztő látszat ellenére, nem Kosztolányi válogatott elbeszéléseit tartalmazza. Egy új *Kosztolányi-fa* inkább. Ottlik ültette, mégpedig úgy, hogy az olvasó is egyetlen dologra legyen kénytelen figyelni, amikor „nézi”. Nem a történetekre, az elbeszélés mesteri módjára, mégcsak nem is arra a Kosztolányi-életrajzra, ami a négy fejezetben kirajzolódik. Nem az a fontos, hogyan folyt le az élet (a regényben persze ez is *ott van*), hanem az; *milyen napfény szűrődik át a lombokon, s elegendő vigasz-e „csak nézni” azt a fát?*

Ottlik *A Regényről* szóló bécsi előadásában több – a regényt is létrehozó, annak tartalmává válható – valóságot különít el. Rígyel jelöli azt, ami *van*, amit az emberiség készen kap, amiben megegyezik, amit kénytelen elfogadni. „...”, hogy születünk, élünk meghalunk,...” Mindez nem több, mint „feneketlen összevisszaság”,

* Nem tartozik szorosan a történethez, de Lengyel Balázs azt is elmondta, hogy Ottliknak megvan a Magyar Csillag utolsó száma. Az, amelyik már nem jelenhetett meg, mert a náci csapatok megszállták az országot. Az, amelyiket Örley István szerkesztett, s amelyikben a *Hajnali háztetők* utolsó folytatása jött volna. A *Hajnali háztetők*-é, amelyik aztán 1957-ben jelent meg a Magvetőnél. Amikor Ottlik 45 éves volt. Ez volt az első könyve.

a valóság reménytelen rendetlensége. Kosztolányi-novelláknak nevezzük a Kosztolányi-novellákat, ez a Kosztolányi-valóság, ám a „válogató” vagy az olvasó számára szükség van egy másik valóságra is. Ezt nevezi Ottlik R_0 -nak, ami annyit jelent: „a valóság csak én vagyok egyedül.” Ez a kijelentés, ennek csupaszra vetköztetett, végletesített tartalma teszi lehetővé, hogy az R_1 -gyel egyáltalán viszonyt létesíthessünk. Ez a viszony azonban nem több annak a tudatosításánál, hogy a *születés, az élet, a halál*, velünk, velem is megtörténik. Ez pedig még mindig szűk, időben visszafordíthatatlan, egyenesvonalú nézetet ad, olyat, amelyik nem lehet az igazi művészet anyaga. Ezért el is kell hagynunk az R_0 nézőpontját és azt kell mondanunk Ottlikkal, hogy „Valami van.” S ezt elnevezni R_2 -nek.

Mi az, ami az Ottlik-Kosztolányi könyvben, melyet – meglehetősen felelőtlenül, de bízva az R_1 létezésében – regénynek neveztünk, *bizonyosan van*? Van benne születés, halál? Csupa halál-novella az első fejezet, csupa halál, amibe Kosztolányi beleszületett, nagyapák és nagyanyák halála, testvéreké, rokonoké. Van benne élet? De még mennyire! Az egész élete benne van, sőt ismeretlen életek is egy-egy novellába zárva, arcok kiélesedő és homályba hulló vonásai és a századeleji Budapest, az ifjúság, a férfikor, sőt az irodalom élete is. Ott van az, hibátlanul. Egyre táguló körei az időnek, egyre hatalmasabb színpad, *szó, szó, szó*; ám ez még nem regény. A regényhez kell még egy újabb valóság.

Ottlik ezt a valóságot R_1 -nek nevezi, melynek tartalma, hogy: „Valami keletkezik”. Hogy, mi ez? Hát, titok. Az író titka. Dickensről írva Ottlik ezt szeretetnek nevezi. Szeretetnek, amely átjárja a mesét, aztán onnan kifelé sugárzik, hogy *teremtsen*, hogy *létrehívja* azt, ami addig nem létezett.

A Kosztolányiról szóló Ottlik-regény valójában nem is Kosztolányiról szól. Ottlik a *lelketteremti* meg, amely Kosztolányié. *Ennek a léleknek regénye a boldogság*. Egy olyan léleké, amelyről Medve Gábor beszél az Iskolában. Szív, amelyik magába fogad, szellem, mely égbe emel, szó, ami láthatóvá változtatja a láthatatlant. Ezért szövik át, járják keresztül-kasul a szigorú rendbe állított elbeszéléseket az Esti Kornél-történetek. Ezért áll ott Esti kezdetnél és végnél, Petőfi Sándorka születése napjától, rebelliókon s világégesen át eljutva Osvát Ernő koporsójáig, s azon is túl, a *tükörig*, melyben „most is nézi magát”; *áll ott*, hogy semmit el ne mulasszon. Semmit, ami már megvolt, semmit, ami ott ég abban az egyetlen mondatban, amit majd Ottlik mond ki később; „Hogy létezni csodálatos, regényes, nagyszerű dolog.”

Ezt a boldogságot tudja Kosztolányi, talán hiánytalanabbul

épebben, egészben megőrizve, talán jobban tudja, mint Ottlik. Aki nem állhatott meg itt. Hiszen a boldogság az nem egy hely, ahová akár mondjuk Kosztolányi is elvihetne. Mégcsak nem is egy fa, ami alá leülhetnénk boldognak lenni. Mégcsak nem is napfény vagy vigasz. Másutt kell keresni. El kell érte menni a világ végére. Vagy legalábbis az Újvilág utcába, ahogy Ottlik Géza tette, egy márciusi estén, amikor Jacobi Pétert követte, „aki az angyaloknak kémkedett az emberi világban.” De ez már ugyanaz a történet, mint amikor Esti Kornállal „A vonat vadregényes, fenyvesek koszorúzta hegyek közé kanyarodott.” és „Esett a hó.”

(Magyar Játékfilmszemle)

1987. február 13-án este a Budapesti Kongresszusi Központban, a Filmszemlén bemutatták a Hajnali háztetők című filmet. A vetítés után egy belső, kisebb teremben, ott, ahol a premier utáni fogadásokat tartják, egy ajtóhoz közeli asztalnál ültem, egyedül. A legközelebb az ajtóhoz, szintén egyedül Cserhalmi ült, aki a filmben Bébét játszotta. Mondtam neki, hogy Bébét nekem kellett volna eljátszanom. Nem most, hanem később. Majd. Ostoba voltam. Nagyszájú. A hosszú asztalt figyeltem, amely a jobb kezem felé esett. Annak az asztalnak a végén ült Ottlik Géza. Mellette Mándy Iván, Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes. Ahogy három nappal később írtam a – *másodszor* – című füzetembe, amit 1986 óta még a mai napig nem fejeztem be: „Mondjuk így: az utolsó nemzedék, amelyik Nyugat nemzedék is.” Ottlik 1945-ben – még tartott Buda ostroma – az orosz parancsnokságra járt lapengedélyt kérni. Újra akarták indítani a Nyugatot. Ez a jelenet egy Ottliktól kissé idegen karikírozásban benne is van a filmben, amit Dömölky János rendezett. Ottlik össze is gyűjtötte az anyagot, az első számot, de aztán Budáról Gödöllőre kellett költözniük. Ott, ahogy Ottlik írja, egy indulatos pillanatában (mint Arany János parasztja a jégverésben – ezt is írja) darabokra szaggatta és eldobta az egészet. Ők ültek most az asztal végében, majdnem csak annyian, ahányan megmaradtak egyáltalán. Én Ottlikkal akartam találkozni. Vagy csak látni akartam. Amikor a film vége előtt fölmentek hátra a színpad mögé, akkor láttam először. Tapshoz készülni. Ottlik volt az utolsó – öreg zsiráf –, aki felállt a széksorok között, s egy pillanatra rávetült a film fénye, rávetítettek. Másodszor pedig a színpadon. Oda is utolsónak érkezett. A függöny alatt már láttam a szürke nadrágját. Aztán kilép. Nem néz a közönségre, a végtagjai úgy ugrálnak külön-külön, több

Magázta az előcsarnokban is, amikor Ottlik egy ablaknál állt. Földtől indult az üveg, ezért vélhette Ottlik a kijáratnak. Azt persze mégsem lehetett mondani, hogy a kijárat nem az. Hogy csupa dohányszín üveg az egész fal, matt, barna tükör, kívülről átláthatatlan, s egyetlen táblája sem ajtó. Mást kellett mondani. Azt, amit Nemes Nagy Ágnes mondott, jól hallhatón, mintha a zajnak mondaná, a hivalkodó üvegnek, márványpadlónak, a csillároknak. Pedig egyedül Ottliknak mondta: „Hát, jöjjön angyalkám, feladom a kabátját.” Biztosan nem az a kabát volt, amiről Mándy ír búcsúzóul. Amit a Centrál Kávéházban „úgy 45-ben” egy kabátkupacból próbált előhalászni. „– Az iskolátokat – hát hová ástátok el?” Ezt morogta közben. Talán nem az a kabát volt. Egy másik kabát. Mándy is annyi kabátról írt azután.

És vajon 1987. februárjának melyik éjjelén lett rosszul a szigligeti Alkotóházban? Arról az éjszakáról Földényi F. László írt búcsúzóul. Milyen szó az: ALKOTÓHÁZ? Főnév? Jelző? Ige? Mivel határos? Az alkotással? A házzal? Az egy hely, ahol alkot az alkotó! Az alkotás, mint huzat a házon? És az, hogy Medve Gábor? Az személynév? Ige? Vagy beszélő név? Esetleg egy valódi név? Az *valaminek* a neve, ami Ottlik előtt még nem volt a világon?

És miért nem ismerem azt az írását, amely akkoriban jelent meg a Középiskolai Lapok-ban? Vannak ilyen LAPOK? Avagy Lengyel Péternek van igaza? „Drága barátaim, nem tudok én erről beszélni. O. G. él, a Budát írja.”

Miben jelent meg az a fiatalkori Baudlaire-fordítása, az *Őszi ének*, amelyből Réz Pálnak idézett franciául, az éppen franciául újrakiadott bridzs-könyvének dedikációjában? MEGKERESTÉTEK A HALÁLA UTÁN AZT A VERSET?

Amikor fölébredtem egyszer, vonaton, már hajnal volt, és a vonat megállt, és kiszálltam, és láttam a tengert, láttam munkásokat gyülekezni a gyár kapujában, mindegyik robogóval jött, frissek voltak, szolgált a kezük, a lábuk hűségesen, ropogtak a csontok a hűvös, hajnali szélben, és hat óra volt, mert megszólalt a duda, a kapukat kitárták, és akkor betódult mind az a regiment ropogós férfi, és tényleg, sem a térről, sem a paloták szikrázó falairól, a tornyok büszke csúcsairól, sem a tengerről, sem a Trieszti Öbölről, aminek bejáratában álltam, nem jutott eszembe a TRIESZTI ÖBÖL, csak a zavar, az egyre égetőbb szégyen, hogy nem tudtam, akkor sem tudtam melyik országban vagyok, amikor a tengert megláttam. Hajnalban, amikor rándult alattam a vonat és megállt, s ott volt a tenger és ott az ég, kéken, mintha egymásra hasonlítának. Nem tudom.

(A kollapszus, a rendszerint ájulással járó, rohamszerűen jelentkező vérkeringési zavart vagy a felületi filmek szilárd rétegének összszenyomásakor jelentkező összetöredezést jelenti, legalábbis ez áll az Idegen szavak és kifejezések szótárának 1978-as kiadásában, a megfelelő címszónál, a *kollagén* és a *kollaterális* között, a 435. oldalon.)

(*nevek*)

Ottlik Géza mindeddig utolsó megjelent írásában, Újhold Évkönyv 1990/2, a következő nevek sorakoznak. Az író sem kifeledve:

OTTLIK GÉZA

Örley Istvánról?

Soma

Cipike

hőhőhő (ez egy nevetésnek a neve)

Cipermann

Bauer Pali (ez az Ottlik legjobb katonaiskolai barátjának a neve)

Bozóky Géza, Dani, Bébé, Stike

Lexi, Mistéth Bandi (ezek mind a legjobb barátok nevei)

Sportkör (ez a sportkörnek a neve)

Rádió (ez a rádiónak, a magyar rádiónak a neve)

Nyugat (ez egy lapnak a neve)

Hajnali Háztetők (ez egy kisregénynek a neve)

Öregem

Soma

Somzesz

Somzicsek

Soma

A definiálhatatlan Soma

vén hólyag*

mamu (ez egy állatnak a neve)

Cippentyű

mamut (ez ugyanannak az állatnak a neve)

Somzesz

Buda, 1990. febr. 15. (ez annak a helynek és időnek a neve, ahol és amellyikben Ottlik mindeddig utolsó megjelent írása született)

* A szövegben többször is előfordul, nem úgy, ahogy a Mignon név (ez egy presszónak a neve), amelyet a felsorolásból véletlenül kihagytam. De az is lehet, hogy nem véletlenül.

(bridzs)

Ottlik Géza angol nyelven írott bridzs-könyvét nem ismerem. Ez a bridzs-könyv például biztosan nem lehet regény.

Bár?

Egészen bizonyos, hogy megfelel Ottlik regényről vallott eszméinek. Annak, amit a nyelvről gondolt. A nyelven túlról. Meg a valóságok számát illetően is. Hogy időbeliségét és megjelenési formáit tekintve legalább négy van belőlük. Tartalmukat tekintve meg vagy tízezer. Akárcsak a lélekből.

Igaz, nem is a könyve felel meg ennek, hanem a *bridzs*. Az lehet még olyan, mint a regény. Bár a bridzset sem ismerem. Csak Ottlik alapján képelem regénynek. Szabályok. Szigorúság. Egy ösvény, amin még nem jártál, s egyszer csak ott van az orrod előtt. Járhatsz benne, kedved szerint. S mégis, mindig marad valami, egy olyan út, egy olyan hely, ahová sohasem juthatsz. Ami még nincs is, csak lehet. De lehet, hogy meg sem születik, hogy nincs formája, nincs tartalma sem, szabály sincs rá, mégis megtörténhet. Akárha valami élőlényel történne.

Kertész Imre emlékszik, hogyan „vetette királyát az ellenséges ász nyaktilója alá” Ottlik. „*Keze villámgyorsan kinyúlt.*” Ugy. Mert a veszteség, a kisemmizettség, a bukás pillanatában már nincs helye a mérlegelésnek. Akkor föltáruul a világnak az igazi arca. Az, amelyik többnyire rejtve van. Amelyik ritkán néz szembe velünk. A győzelemből pedig hiányzik a látvány. Híg. Olyan, mint egy film nélkül pörgetett vetítógép. A győzelem nem slamasztika. Nem lehet belőle kimászni. Nincs következő lap. Újra el lehet kezdeni persze játszani, de az egy másik játék lesz. Míg egy leírt mondat veresége mindig és mindig lehetőséget ad arra, hogy az író megtalálja a jó mondatot, ami éppen az a mondat, amivel az előbb még kudarcot vallott. Ilyen lehet a bridzs. Ilyen játék.

„Jó ideje gyűjtöm az adatokat Ottlikról, és mindegyre pontosabbakat kapok. Alig van köd. nagy szó.” – írja Bereményi. Csak azért, hogy elmondja, benne volt-e Ottlik neve Ladányi Róbert: Kártya-akadémia (Modern kártyajátékok szabályaival, tudnivalóival és érdekességeivel foglalkozó kézikönyv, Budapest, 1941, Lingua Könyvkiadó Rt. Főbizományosa) című munkájában, mégpedig a „Kik Magyarország legjobb bridge játékosai” című fejezet budapesti névsorában, azaz: „Budapest. ABC névsor azokról a budapesti és Pest környéki bridgezőkről, akiket a Magyar Bridge Szövetség elsőosztályú vagy „listázott” játékosokként tart nyilván és azokról a játékosokról, akiknek a játéktudása annyira közismert, hogy ebben

a névsorban van a helyük.”? Hogy ott van-e Ormos Gyula és Oza-rovsky Andor között a névsorban?

Pontosan 40 évvel később, 1981-ben megjelent egy könyv. Írta Zánkay Péter, címe: *Bridzs*. (Budapest, 1981. Lektorálta: Dr. Balthazár Lajos, Dr. Villányi Ágoston, ISBN 963 253 549 9, SPORT, Medicina Könyvkiadó, Sportszerkesztőség, a kiadásért felel: Dr. Árky István, Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (799132/80), Egyetemi Nyomda – 79.4782, Budapest 1981, Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató, Felelős szerkesztő: Gubics Ágnes, Műszaki vezető: Fraunhoffer Ferenc, Műszaki szerkesztő: Meskó Gyula, A fedéltervet készítette: Szabados Erzsébet, Terjedelem: 15,25 (A/5) ív/. Megnéztem benne a felhasznált forrásmunkák jegyzékét, hogy szerepel-e benne Ottlik Géza angol nyelvű könyve. Az öt angol nyelvű összefoglaló munka és a tizenkilenc angol nyelvű *bridzs*-könyv között nem szerepel az Ottliké. Nincs.

Lehet persze, hogy később jelent meg. Lehet, hogy többféle *bridzs* van. Egy olyan, amit Magyarországon a 70-es, 80-as években játszottak, s amiről Zánkay könyve is szól, s egy olyan, amit Ottlik játszott. Lehet több atlétika is. Vagy több négyszer százas váltó. Lehet több irodalom, több Magyarország, több regény. És az is lehet, hogy ennek a fejezetnek azt a címet kellett volna adnom, hogy: *bridge*.

(majd)

Meglehetősen nehéz, tudod, a napokat egymástól elszigetelni. Körülhatárolni, hányadika van. Majd megnézem, majd rájövök, hogy az aszfalt olvad-e vagy a hó; ez csak olyan hajnali időzavar, majd oszlik...

(Nemes Nagy Ágnes: *A Föld emlékei*. részlet)

(*Világ vége*)

Ottlik Géza a Kosztolányi-regényébe nem írta bele azt a novellát, amellyel az *Esti Kornél kalandjai* című Kosztolányi ciklus véget ér. Megírta helyette a *Valencia-rejtély* című Hang- és képsort, amely egy 1989-ben kiadott könyv 95. oldalán a következőképpen kezdődik:

Február. Bőjtelő havában, a jövő év elején vagyunk. Az egyetem Múzeum körüli lépcsőházában mennek fölfelé jókedvűen, Cholnoky,

Szontág Miklós meg egy tizenkilenc éves fiú, aki nem tágít a sarkukból.

Kint esik a hó, letről egy kapus rohan utánuk, elkésve.

CHOLNOKY: Fenét.

Ugyanennek az oldalnak az alján, az összes többinél kisebb betűvel szedve a következő három mondat áll:

Alkalmas elolvasásra (többször) vagy előadásra (egyszer. Déltájt. Közvetlenül a világegyetem megsemmisülése előtti órában.)

„A VILÁGEGYETEM – (a Hang- és képsor végén) – tartja magát, ezúttal is miként oly gyakran, de nem okvetlenül, a Földön lakó fizikusok számításaihoz, s fél három után egy perccel szétfoszlik semmivé.” MIÉRT?

Ez a könyv Ottliknak még életében megjelent utolsó könyve. Kosztolányi 1935-ben a *Világ vége* című novelláját így fejezte be.:

Jaj, mennyire megkönnyebbültem. Nem kell többé élnem, tehát élhetek. Nem kell többé írnom, tehát ismét írhatok. Élni kezdtem, barátom, azonnal, lelkemben az édes Violával, s írni is kezdtem, nem törődve azzal, hogy nincs többé olvasó, tiszteletdíj és dicsőség, csak írtam, írtam, a vészes, egyre növekvő csillagzat előtt, a pokoli hőségben, esztelenül és boldogan, egész hajnalig, s belemámorosodtam az örömbbe, a háromnapos jövődömbbe és munkámba. Mert jegyezd meg, hogy csak az élhet, aki teljesen el van készülve a halálra, s mi, ostobák, azért halunk meg, mert csak az életre készültünk el, és mindenáron élni akarunk. A rend, melyet magad körül látsz, voltaképp rendetlenség, s a rendetlenség az igazi rend. A világ vége pedig a világ kezdete. Ezt akartam közölni veled.

Ez a VILÁGEGYETEM szerepe Ottlik Géza *A Valencia-rejtély* című hang- és képsorában. Ez a megsemmisülés. Ezért!

(a Régi Tisza-hídon)

Az igaz volt, hogy éjszaka mentünk át Újszegedre a Régi Tisza-hídon, és az is igaz, hogy Lengyel Balázs, a híd harmadánál járva mondott egy szót Ottlik Gézára, amit szinte azonnal elfelejtettem. Csak az nem igaz, hogy hárman voltunk. A feleségem az első fiunkat hordta a szíve alatt. Lengyel Balázs mindjárt dedikált is neki egy

könyvet, az *Ezüstgaras*-t, melyet 1955 után akkor adtak ki harmadszor. Bizakodó dedikáció, az áll benne, hogy a „jövendő kis olvasónak, akinek talán már pusztá történelem lesz ez a könyv a megszállt országról... Szeged, 1985. okt. 18.”

Azt sem tudom magyar szó volt-e, amit Lengyel Balázs használt? Hogy Ottlik személyére vonatkozott-e vagy az íróra inkább, hogy megfontolt volt-e, előre kitervelt vagy hirtelen a nyelvére eső rögtönzés? A rám vonatkozó részét is csak később értettem meg, ha ugyan értem egyáltalán. Ott, a Régi Tisza-hídon mégis megéreztem valamit. Egy szónak az ízét; a keserűjét, amit nem is felejték el most már soha. Mert keserű szó volt. Epés. Bosszankodó. Hogy „hátrább az agarakkal!” Mármost nekem. Hogy nem kell fejest ugrani. Zűrös. Lehetetlen. Hogy ne tessék ebbe belegabalyodni! Öreg emberekbe. Tessék békén hagyni őket! Vissza! Csak séta, itt a hídon, a szélben. Csak emlékezni nagyapára, aki itt volt katona, amikor a Liget fái fölött még vígan elnézett egy délceg huszár. Én erre emlékszem – mondta Lengyel Balázs azzal a szóval. Ugyanakkor mindezt egyáltalán nem mondta. Nem rólam és nem magáról beszélt.

Ottlikról. Megfeddte. Szelíden. Hogy, ugyan, menjen már! Azzal a szigorúsággal. Játék. Nem kellene fenn hordania az orrát. Mérgeledni. Fújtatni. Tessék átvenni a Kossuth-díjat! Lehet, hogy mégis elmulasztottuk, Öregem – ezt mondta Lengyel Balázs. Dehogy cselőltál Te ki a sorssal! Vén Marha! Te persze nem tehetsz róla, Ágnes se, Iván se, Jancsi se, én sem tehetek róla, ezek a bolond kölykök sem. A Tisza sem, a Széna-tér sem, a Lánchíd sem, amit a Dunába robbantottak a menekülő megszállók. Honnan a fenéből tudtad Te, hogy lesz *erre* hetvennyolc évéd? Hogy befejezed, amikor úgy kellett belőled kihúzni minden istenverte sort, az Iskolát kihajítottad, a Budát tíz éve nem vagy hajlandó befejezni, hisztizel egy utószó miatt, amit Rónay György kért Tőled. Hogy néha nem voltak használhatók a dolgaid. Itt a Földön. Ezt mondta Lengyel Balázs. Meg azt, hogy *szép*, hogy *szereti*, és, hogy a fene egye meg az egészet. Nagyjából. Hozzávetőleg. Legalábbis.

Annyi volt az egész, míg összehúzta magán a kabátot. Akkor mondta. Nem is figyelt oda. Fázott. Késő volt. Elfáradt. Még el kellett jutnunk a Kollégiumig. Jó messze volt. *Azért majd odaérünk* –, ezt mondta. És elbúcsúznak a kapuban. Csak előbb cigarettát cserélünk. Camelt Marlboróra.

mi lesz kérdezte

mi lesz kérdezte vak vigh tibike

*sokáig senki sem tudta mi is
történt habakukkal
bakota gyorsan levágott két kis
lopótököt vak vigh tibike hátáról
még azóta csüng rajta a tömérdek tök
amikor az özönvizet vártuk
elbasztuk tűzvész jött
levágott két kis lopótököt
és habakukk hóna alá kötözte őket
legalább ne merüljön alá itt a szemünk előtt
ne fulladjon így bele a száraz kemény
nagyon kemény sós földön
a semmibe
mert mintha merülni fuldokolni kezdett volna
pedig nem tádogott
se nem is hápogott mint szokott
csak állt
mozdulatlan már harmadnapja
csak állt ott
miközben lábatlan vak vígh bakota aki
újabbán alias dakota emerichnek tudja magát
jóllehet én ismertem a daliás emerichet
mielőtt az idegen légióba ment volna
mindig van ott ókanizsai
valamiért szeretnek ott az égő homokban a gyerekek
szóval lábatlan vak bakota alias dakota hullala
gallérka tukacs mocskos tekercseivel a hátán
szoldás bus és szik-soós az isten se tudna itt
névsorolvasást tartani hisz még a dögkútból is
előmászna sindeles gyalus kossányi cimbel
filiszter kelemen egyenkint beosontak a váróterembe
noha vonat ókanizsára akkor már évtizedek óta
nem jött
ott volt persze gyura is de ő mindig ott volt
ott van ott lesz várja a beígért vagon
palacsintát*

ott volt lahjár bácsi tragacsával
ő vitte a csodafürdőbe fedák sári cuccát
egy kalapdoboz állítólag elgurult
azóta senki sem jött van idő majd jön
földig nyúlt szegény karja a tétlenségtől
lassan belegyökerezik a földbe
és majd azt az egészet kell tartania
emelnie a kék slamasztika fölé
míg bíborban nem kezd játszani
mondom mind ott tolongtak a váróteremben
lesték mit csinál habakukk az üres peronon
csak állt mozdulatlan
az utolsó muskátli láda alatt
még akkor kötötték fel amikor ferenc
jósát várták a csodafürdőbe de nem jött
a kalaposnak egyszer állítólag tett valami
megjegyzést amikor dupla nemezt rendelt
mi az hogy dupla nemzet kérdezte bajsztát
pődörve a csnedőrőrmester
már évek óta figyelte azt az utolsó muskátlisládát
amelyből fedák sára is vitt pörcöt
meg volt győződve egyszer leszakad
akkor szakad le épp amikor ő ott áll alatta
vakaródzik krisztustövist húz ki a talpából
vagy gatyamadzagján köt új masnit
oda járt szarni ugyanis az állomás mellett
bunkerba
akkor szakad le épp amikor ő ott áll alatta
és agyonüti
agyon a muskátli
most állítólag elhatározta nem retteg tovább
kivárja
nem sok kell már teljesen elrozsdásodott az az egyszál
drót
egyesek szerint nem drót
bebe húrja
amelyen csüng
harmadnapja állt ott
az elhagyott állomás előtt
dongtak a levelek
nőtt a fű a sínek között
gallérka egyszer állítólag dolgozott az adrán

és ott látott muskátlifát
meg tamariszkuszfát is
most meg honnan itt a tamariszkusz kezdett
üvölteni bakota alias dakota emerich
de filiszter kelemen visszavágott
ha lehet dakota emerich akkor lehet tamariszkusz is
mire bakota lecsendesedett
aztán ismét csak a legyek és a fű
mi lesz kérdezte vak vigh tibike
aztán ismét csak a legyek és a fű
és akkor tukacs vagy a szoldás utcaseprő
az elhagyott váróteremben eldurrantott
egy staniclit

Tolnai Ottó

Lovak a nyárból

Végighevertem a távoli kanyar közeli felénél, a tömeg áradt már, jöttek, Derby-nap volt, ezt a kanyart a tribünök előtti helyről látcsővel is alig látni, érdemben alig, felvonuló egyenes sor, magán átbukdosó gömbforma-gombolyag csak a mezőny úgy, most másfél óra volt még az első rajtig, vittem egy doboz sört, megittam, táskám a lábamra kötöztem, végighevertem a távolabbi kanyar közelebbi felénél, innen tört ki tegnap, még a rajtketrec előtt, Spielmann, körberohant a pályán, a közeli kanyarban, a kiserdőnél lasszózták

Il primo metallo dietetico.

meg. Mindenki nevetett. A közvetítő – remek munkát végez – egyszer rosszkor nevetett. Kinevette az egykori NDK lovait. Semmi véleményem az egykori NDK-ról, inkább hallgatom Chris Reától a *Looking for the Summer* vagy a Rolling Stonestól a *Highwire* címűt, mint... mit mondjak... hogy mi lett és miért lett az egykori NDK-ból, ami lett és nem lett... de az túlzás volt, hogy „kedves nézőink, hát ezek még mindig jönnek onnét a távoli kanyarból... jaj, de távoli kanyar, hát miért jönnek... hogy nekem ennyi nevet kelljen mondanom... Marxi, Engels Girl, Honecker Pride, Lening Boy...” Már épp csak ennyi hiányzott. Mintha álomból pattantam volna fel, akár ahogy a Madison Square Garden pankrátor műbirkózói, de nem volt álom, szerencsésen túl is estünk rajta, becsületből fogadtam egy Diseuse nevű lóra, becsületből igazán lehetett volna harmadik. De sorra jöttek, kik húnyt szememnek jöttek: Pipi Nénit, Vakunkat idéző nevű lovak, más futamokban: Don Pepe, Pepica, Wakidi, Waky Na, némelyiknek elég furcsa a magyar hangzása, de nem jutott volna eszembe, hogy mosolyogjak. Tréfálkozni én, mielőtt ennyire ölni kezdték volna egymást, a Crna Gora nevű lóval tréfálkoztam: anno: kit óvott ki Crna Gora társasága? Válasz – nem, dehogy ő, „Stipe Mesic”! –: Zaydiyát. Ez Evryben történt. A sánta Alíz madaram, Szpéró utóda okán játszott La Monalisa, egy öt indulós versenyben – látványosak ezek is! – látványosan nyert, Zaydiya, valamelyik sejk lova, favorit volt, és pedig nagy, így nyerhettem vissza egy jól

Toglie il peso

so non on la forza.

megpakolt La Monalisával az aznapi veszteségemet, sőt, de a Zaydiya azért bejött másodiknak, csak a Crna gorát akadályozta, így a Crna Gora társasága óvott, és az óvásnak helyt adtak. Mondom, ez volt anno. Mindig itthon tudtam magam, nyolcéves korom óta, kevéssé is igyekeztem. Nehezen tudtam volna honi érdemben forma szerint szólni. Forma szerint nem érdemben szólni. Érdemben szólás szerint formázni. Szólás formája szerint érdemelni. Ez: ál-másodlag-avantgárd és politikai realitás. Még ha egy Politikai Realitás nevű ló futott volna. De Lady Du fut, Belissa Comane fut, Miss Lisa fut, Bergerac és Quasimodo fut, Vainqueur Ker Anna fut, Vlakowa és Tolstoi, Ayrton és Adamo Girl, ők futnak. Kfaaf és † Dzulio. Megathrust és Impressionista. Nézem az albán menekülteket, a várható menekültáradatot, nézem, ahogy tele az újság első három oldala a várható és futó borzalmasságokkal: én ehhez mit szóljak? Rászoktam a cigarettára? Ugyan. Kihajolok az Ungargasse ablakán, versenynap után, kikészülten, kilenc futamot dolgoztam végig, alig láttam olykor, már, s nem a tömegtől, Kojac, Rih, Nux, Pavisex, Rolendi Rallo, Vienne Prestige, Lauda Hanover. Nem tudok végignézni egy focimeccset, egy autóversenyt, nem tudok végighallgatni egy beszédet, s ha jobb helyen lehetek, „mint”, feltett szándékom: csak ők, csak ők, az angyalok s a lovak, mert a Trieszti Öbölnek az én számomra lovasa van, aki capistráng után érkezik üzenettel: Éljen! Mert don Juan azt mondja Castanedának: Persze, azt fogod tenni, ami valamennyiünk számára természetes: nekilódulsz, vissza Los Angeles-be. Csakhogy nincs többé visszaút Los Angeles-be. Ahonnét eljöttél, örökre ott is hagytad a helyet. És kérdi Castaneda: De az emberek, akiket szerettem, mind, akiket szerettem, velük mi lesz? Ők is tűnnek, elmaradnak, nem lesznek számodra soha többé. De miért, kérdezi Castaneda, Los Angeles örökké ott áll, ahol áll, és vannak busz- és repülőjáratok, autót vásárolhatok, visszamehetek. Ó, persze, nevet don Juan. Ugyanígy megvan – és most ő és társa, don Genaro sorolja a maguk városait: igen – Tucson, Temecula, Tranquitas. Alusznak az elsüllyedt városok, olvastam a Bab-el-Mandebet. Ő, bár tudnék lóul dalolni. De ez nem is komoly hívása annak, ami történt. Akkor inkább: Frankfurt, 1945, Pilinszky: a lóversenytér deszkakerítése... és a csatakos virradat, melyben a lovasok megjöttek. És a falnak mázolt sírás, a semmi napjának feljövetele előtt a hiába ragyogó háztető. És Halász Petár, aki látta a hajnali háztetőket, és minek fesse meg akkor, és Bébé kérdi, de hát nem kell azért valamit mégis csinálni az életben, Petár? És: „Miért kéne?” Végigjátszottam a hamburgi derbyt, megcsináltam a lehetőség határáig mindent, és a lehetetlen is majdnem ájtott

ezen a láthatáron. Már látom. Vagy semmit se látok. De nem jöttem vissza. Közben elmentem a nyárba. És mi lett ott? Bécs mellett, Badenben, a halványzöld, évszázados faépületek között és alatt és mellett és előtt? Kijöttek a lovak a nyárból, jött Victor Attack – (V...ak!) –, jött Jour Heat – hőség-és-pohár-víz sivatag: anyja Szahara II –, jött Lisa – Alízom –, jött Star Mantello – Szpéró, akire felébredtem idegen városokban éjjel, idegen vasúti vonalakon, koszvadt függöny mögül megkérdeztem: Igaz-e, Szpéró, hogy Lord Astro közeli barátod mostanság? Szpérót mindig a Hajnalcsillag képében látom. Rahlstedtben – Hamburg – kikísért még az S-Bahnhoz. Valami dolga lett volna, az Éliás vagy a Lord Astro kérte meg.... lekéstem, mondta, direkt a buszt. De ezt írtam másutt. Hogy kicsit beszélgethessünk, írtam másutt. Aztán egy szót se szóltunk. A vonat bedübörgött. Ő befogta a fülét. Kösz, mondta, hogy Bahrenfeldben – a hamburgi ügető – és Hornban – a hamburgi galopp – is jó tippeket adtál. A csavargó cigijétől meg ne félj, nem fogsz rákapni. Járj át bátran a mérgezett legegőjű Alagúton, örülj, ha örülni tudsz, hogy szabadon járhatsz-kelhetsz. A fegyverre a Villiers úton, Párizsban, gondold nyugodtan. A fanyelű pisztolyra. Mindegy, mondta, mit gondolsz. Ezt úgy beszéltük meg, hogy nem szóltunk semmit. A madarak, idézi Castaneda don Juan kedvéért a Jimenez-verset, melyet egykor elmondott neki, maradnak, míg én távozom, és dalolnak, és az én kertem ott marad, zöld fájával, forrása vizével. Sok délután jön, ott, két egével, és az esti harangszó apró csengései belehallatszanak a térbe, ott, ahol nem leszek. Az emberek, akiket szerettem, tovatűnnek, és a város évről évre valami újjá tárul. A lovak kijönnek a nyárból, Peakpower, Levade, Larissa, Win Frontal, Kfaaf, Mandor, Muscat, Austrian Dandy. Vagy Badenben: Princess Claudia s Princess Vanity, vagy (másutt) Hosszú Puska és Ezüst Toll, Gianna. Yellow Sun és Qabyla, Eva Brown és Bonita Qui. Carina Hanover és Gina v. Ludwogshof. Maverick, Corsaro, Dora, Gemologist – de leégett! nagy északi ló, a tengerentúlon versenyzett! na, de ahogy Domicella is megrakta Düsseldorfban és Hamburgban a svéd lovakat stb. Lettek ismerőseim, együtt mentünk haza a badeni helyiérdekűn, és még Szpéró, Éliás, Samu, Pipi Néni fotóit megmutatni se kellett. Magunk és egymás közt voltunk, a magunk és egymás egyetlen ott érvényes témájában és tárgyában. Magázódtunk – !! –, nem is bírtunk összetegeződni. Ilyen volt a Habsburg-kora Baden, nekem az idén nyáron, és megegyeztünk, hogy ősszel találkozunk a Krieauban és a Freudenauban, ahová megtér a nyaraló, széles közönség.

Idehaza, már másnap, leültem a Fenderemhez, előszedtem a régi kottát, játszani kezdtem – már ahogy –, amit Szpérónak játszottam, míg élt, és sírtam – akkor –, ahogy Ferlinghetti, mikor Ezra Poundot alkalmilag valami ünnepélyen hallotta – és alig hallotta, mert baj volt a mikrofonnal – Spoleto-ban. Nem bírta tovább, kiment a folyosóra, ki a színházból, végig a régi római vízvezeték löcsőin. A szél gyengén mocorgatta a gesztenyelombokat, galambok röptek fel, lassan köröztek a völgy felett, és a levelekkel és a néma galamsuhogással az Ő hangja jött és jött és kavargott a völgy felett, a régi római vízvezeték maradványai közt, és eljött vele onnét, el, a szárnyakkal és a levelekkel. Jöttem Doderer lépcsőjén, a Strudlhofon, mely a regényben az élet rámpás-íves-szögellős színpada, és olvastam a verset, mely a regényben erre a lépcsőre íródott, s amely ott a lépcső falának kövébe van vésve. Megpaskoltam a hal vízköpő-fejét az „Eltűnt, bánatunkra, annyi minden/és a Szép mintha csak futna innen” verssorpár mellett, megszívtam a még téli szalmaszálon a doboz sörömet, ültem a katarai követség – egykor B. gróf – háza mellett, cigarettára gyújtottam. Ahogy a hamburgi csavargó, keze-lába reszketett, dőlt róla, mint most rólam, a veríték, nagy nyár, gesztenyefák a Duna-parton, ahogy ezt írom, megkínált egy Memphis cigarettával. Votl, javítom, volt – kedvenc szavam a votl! – egyl, már rontok, jav., egy ló, Pemshi M., hát megteszem, és ottliki volt a Memphis, megtettem még egy Tutankámen nevű lovat is, befutóm lett velük, tudtam venni bort, kifizettem két nap lakásomat, a csavargónak adtam ugyanis a bort, ami a táskámban volt, ezt szúrta ki, és mint a Hely Rút Szelleme, mert a Szép Szellem nem kérésre választható, üzenetet hozott nekem, mondjuk. De Castaneda és Ferlinghetti örökké forog hangjával a horni lóversenyter fölött, és eljön velem a fogadócédulák szárnyasuhogása, és Don Pepe és Wakidi, eljön.

Budapest

Tandori Dezső

A pályátlan rajtlámpa

Az Ismeretlen Úr, nevezhetem Se Úrnak is – ha már Seurat gyűjteményes kiállítását nézem a Grand Palais-ben; a helyszín akkor, persze, Párizs, 1991 áprilisa –, újra vendégel. Szobám, szobám, ahogy kinéz! Egy lihthófra, elsősorban. De mindegy, én választottam a helyet, ha úgy vesszük, alig kerül valamibe. És legközelebbre még olcsóbbat is leltem. Össze kell rá keresgélni a pénzt Longchamp, Auteuil, Saint Cloud, Maisons-Laffite, Enghien, Vincennes, Evry pályáin, és kész. A leendő hely még reggelit se ígér. Milyen lesz majd a klozett! De nem baj. A pályátlan rajtlámpa, bár a jelent élem, ezt az áprilist, már a jövő évadot villogtatja. Ülök, nem tudom, miféle tribünön, fejem lehajtom, de nem úgy, hogy sandítva azért a szemközi egyenesben ténylegesen villogó lámpát ne lássam. Ténylegesen?

Ei ne higgyem hasonlataimat. Igen, mondjam csak és csak a szín valót. Égő aggyal haza Auteuil után. Például. Át a Bois de Boulogne-on. Az utolsó futamban szépen megmentett egy Star Macedon nevű ló. A Star az egyszer-volt, nem-volt madaram, Szpéróm homlokcsillagát idézi. A Macedon, ezt megírtam másutt, egy irodalompolitikai történetre utal vissza. Csaknem egy nap munkája, hogy a lépedőnyi Paris Turföt áttanulmányozd, kiáss lehetséges esélyeket, akkor még mindig pánikban mérlegelj – lásd: Pilinszky: Van Gogh, a mérlegelésről –, igen, a Macedon az Irodalompolitika Nagydíj futamot nyerte nálam, illetve jött be helyre úgy, hogy a befutóval kombinálhattam, és etcetera. Ülök a valós tribünön, ez csak Auteuil lehet, ott vezet a pálya túlfele mellett út, autók húznak el, ahogy mezőnyök is úgy száguldanak, netán ellenirányban a gépkocsikkal, mintha játék-dobozban vonnák őket

Különös-e, ahogy természetessé válik, amitől eleinte idegenkedünk? Amiről elképzelhetetlennek tartjuk, hogy valaha is bármi köze lenne majd hozzánk? Nem, ezt én nem nagy-általánosságban mondom, és nem is az a lényeg, hogy nyomban általánosíthatnám: az egész pálya-dolog kifejez valamit a rendigényemből, a pályagigényemből, abból a vágyból, melynek ma sincs beteljesülése, a cselekvésvágyból tehát, mely nagyszerű elemet-közeget talál, teret magának a futamra-futamra-futam váltakozásrendszerében, abban a viszonyban, mely a kívülálló – az enyém, itt, ahogy semmi „közöm” a lóvilághoz, ahogy mégis egy ízig közel kerítem magamhoz, hiszen fogadok, hiszen a lelkem bizonyos boldogságrészét teszem fel, hiszen este az öröm vibrálásaival akarok „hazatérni”, lásd lihtóf stb., hiszen *tudom*, hogy mindaz, ami a vershez, egyébhez nekem mindig kellett, ha a dolgok összeálltak, ha jól húzta valami a mezőnyt, a bensőt, mindaz itt még sok is... ráhangolódás, lelkiismeretes tördés, hitetlenkedés, hirtelen „ihlet”, külső rálátás, átélés, bizarr gondolatfutamok, számolgotósi hajlam etc. –, ebben a viszonyban remek a cselekvéslehetőségem. Délután kettőtől este hatig-hétig nyolc-kilenc dolog is történik, legalább hét, ennyi a futamok száma, és mindegyik történés tömördek-részletű. Amit elképzelhetetlennek tartottam, az Kölnben volt. Érdekes, hogy a franciák, ha jól tudom, főleg sörözőkben „rendszeresített” városi fogadóirodájukat füsttel, embertömeggel és szakszerű lehetőségekkel szerelik fel, avval kész

Alluminio metallo da metallo da da record.

ero da stupire, quando si
asino della potenza, sulla
ello lauto, con il meuno

lo ha trasformato in un interprete
dell'innovazione, attraverso la gran-
de capacità di ricerca tecnologica e

la trasformazione in un interprete
innovativo, attraverso la gran-
de capacità di ricerca tecnologica e
l'approccio che solo un Gruppo
come il Gruppo più forte

la pro-
dotti
la pro-
dotti
la pro-

ste
corte, dall'arredo urbano
all'arredo scolastico, al di-
stribuito. Alumina con
Alucasa, Comital e Libbet-
to ha oggi le risposte in li-
ghe mino per l'habitat o com-

is. Az angol fogadóirodákban egy-két versenynap hat-hét futamát tévéen mutatják, a pillanatnyi totalizátorállást is, az esélyeket, akár ha kint lennének a pályán, s a színes monitorokról ott olvasnánk le, hogy, nem tudom én, Milbird 100–30, Saleapolo 100–30, Plassey Bridge 6, Mlini 13–2, Oak Lodge 7, Silly Sauseage 15–2, Frans Girl 14, Norhern Halo 20, Manoushka 25... ó, Manuska nagyon tetszett nekem, külön is, bár Salinger emlékére Frans Girlt játszottam, lévén, hogy már az előző futamban is volt egy Seymour, igaz, Edward Seymour, de mindegy, már csak Zooey és Buddy kellett volna, Salinger-szemléletem jól be is jött, két zíggel, szóval stb., stbl., Stone Madness 25, El Capistrano 33, Church Star 35... vigyázni kell, ez ugyanaz a lingfieldi futam, tehát látszik, döntenem kellett, Szpéróm fehér homlokcsillaga miatt szeretem játszani a „Star”-okat a társaikat, de itt Salinger volt a helyes döntés, persze, az eleve már legalább meglepetésre is esélyes lovakat latolgatva lepedőnyi, gyönyörű újságokból egész nap, de hát eredetileg azt akartam volna mondani csak, hogy az angol fogadóirodákban nagyon közelivé teszi a dolgokat a monitoros közvetítés, a Ladbrokes, a Hill, a Tote és társaik ebben páratlant nyújtanak, valóban. Ám lehet, hogy a két nemzeti jelleg mellé ugyancsak szint-vallóan sorakozik fel a német, és itt érkezem vissza Kölnhöz, 1990, ahol a Gabrinski és a Springer irodákban, de Götz-nél is, meg még itt-ott, francia és angol futamokat közvetítenek tévéen. A németek! Megengedik maguknak, mert megengedhetik. Ráadásul tudják, amit magam véletlenül egy bécsi, freudenaus galoppújságból már szintén tudok, az első sok-sok-sok tucatnyi galoppló közül, Európában, 99 százalék a franciaországi vagy angliai. Attól ezek még lehetnek „USA-lovak” etc., de jelenleg Franciaországban és Angliában edzik őket, ott futnak. Gondoljuk meg! Mármost Kölnben – hogy a nem hitt elemre visszatérjek, erre az érzékletesre! – láttam St. Cloud pályáját így, tévéen, húztak épp egy mezőnyt, akár ha dróton, siklott a tizenöt-tizenhat ló és lovasa, és a háttérben autók haladtak, rövidoldalt, ellenkező irányban. S most, az idén, magam is jártam az autós utcán, s élőben láttam Saint Cloud tribünjéről a mozgalmas hátteret, a másikat, nekem épp nem izgalmas monotóniát, a gépkocsikét, vagyis a városi életét.

Mintha ebből a szempontból váratlan mód „megtestesültem” volna, legalább is képzeteim anyagot öltöttek. Valós voltam ilyképpen is. Nem tudnám lebontani elemezve, de – valaminek mindkét oldalról.

Már amennyiben helyes itt kettősségről, meg egyáltalán, erről az „oldalasdíró” beszélni. Az is mondható: képzeteimet áthatotta, egy-síkká tárta vonalaival az úgynevezett valóság. Ott voltam, ahol

valami képzetes módon nagyon is, sőt talán még jobban, voltam már; és a valóságos változat volt a kölni tévén-látott, de akkor még sokkal jobban átélt láthatás után az álomszerű, a szemdörzsölésre való. Persze, a kettő nincs meg jól egymás nélkül, túlzásokká válhatnak.

Szándékom, hogy ezt az írást igen egyenes vonallal vezessem. Ha nem is hosszú-sprint szakasz lesz, mint amilyenhez Maisons-Laffitte-ben, például, remek pálya van, ott hosszú, szinte két kilométer (!) hosszú a pálya, és elég keskeny, közel van tehát a túlsó oldal, viszonylag, nem, de egy rövid ráfordulásos érintő után most már az egyenesben jön rohanva a mezőny.

A lovaknak Szpéróm adott át, a halála után. Ez Bécsben történt, többször meg is írtam. Elvem azonban, hogy azért írok meg mostanában valamit olykor több ízben is, mert különféle anyagok összefüggésére utal így az azonos elem, valamint a ki-olvassa-épp esetlegességeit jobban szűröm ki így matériáim többszöri indításával, versenyezettetésével. Tehát Szpéró és Krieau.

Döblingben jártam. Széchenyi szanatóriuma mögött, és ahogy egy széles-szárnyas gyárkapuszerűség felett azt láttam kiírva: „Üzemidegeneknek Tilos a Belépés”, már csak annyit kellett megnéznem, milyen utca sarkán is ülök a padon sörömmel? A Paradisgasse volt az. Itt az alaptörténet. Míg Szpéró élt, tizenegy évig nem mentem mellőle sehova. Nem „utaztam”. Hogy akkor 1988 egyik nyári éjén meghalt a kezemben, kezdődött egy új szakasz. Kezdődtek „beszélgetéseim” Szpéróval; folytatódtak akár a Rajna és a Ruhr mentén is, mikor éjszakai Inercity vonattal Kölnbe hazafelé tartva, a másnapi futamújságot tanulmányoztam, s ezt „mondta” amúgy a magasban megpillantott Esthajnal: „Tedd meg Rheinpolart”. Stb. Ekképpen játszottam, szorult helyzetemben, Maisons-Laffitte-ben is Reinstadt-ot. A kulturális ajánlófüzetben volt benne az ügöző és a galopp programja. Múzeumoké, színházaké, bálóké mellett. Hát kimentem a Krieaubá. Nem is tudtam azóta elszakadni ettől a világtól. A versenyjátások és gombfocizások gyerekkora után, a koalákra és a verebekre, de már elmúlás, pusztulás, halálok sorozata után eljött, hogy „a lovak”. Nem is a lovak maguk. Nem a verseny egyedül. Együtt az, amivel ez jár, ezek járnak. A készülődés... a városok... vagyis az odajutás időben és térben. Mindaz a látvány, esetleg kiállításokkal, környékekkel, boltokkal, könyvekkel, tétlen időtöltéssel és lázas latolgatások számos órájával, ismeretiséggel

etc. – az „egész”, az együttes az, a rendszer, ami nem enged, amit nem engedek már el. Rendszeréhségem az ok. Ezrével játszottam, önmagamban is, képzelt vagy valós szereplőkkel versenyeket, egész bajnoki rendszereim vannak ma is – a Koala Kártyabajnokság stb., a feleségemmel játsszuk ezt, s klubjainkban, amely klubokat mi ketten helyettesítünk az asztal két oldalán, ott vannak Szpéróék nagy nevei is, e halottaink nevei, Éliás, Pipi, Poszi, Böbe stb., akiket így már csak ezért is folyton emlegetünk, akikre elevenen gondolunk. Kriauban, ezt szintén gyakran elmondtam, de hát a versenyek bizonyos velejárói is folyton ismétlődnek, és itt a teljesebb képhez szükséges, Kriauban a startautó két fehér szárnya is sokat jelentett. Szpéró szárnya, mikor meghalt, csaknem teljesen fehér volt már; és a halál éjszakáján, s előtte, a kimerült napokon, csapzott. A kriaui startautó, mely két fém szárnyat (rajta a rajtszámokkal) kiterítve jobbra-balra, elindult, s mögötte vágatásra, azaz ügetésre várakozva a mezőny – bocsánat a „vágatás” szóért! nehogy galoppra, vágásra gondoljunk! csak a szívem vágatott, szó szerint, csak a szemem hunytam le –, a startautó összecusukta a két szárnyat, s az volt a rajt. Szpéró is, holtan, összecusukta a szárnyait. Most csináld ezt, egy darabig, ezt mondta Szpéró. Lásd: Seymour Salinger-nél, de hát nem akarok hasonlatosdít játszani. Rajt-e? Cél-e? Ezt kérdeztem magamtól, ez a szárnyacsukódás. Azóta, persze, másféle rajtmódokat is láttam, és a hasonlat nem is lenne teljes. Akkor megtette a dolgát. A szervességnek ez mindenkori sajátja. Több – kevesebb volna.

Keresni kezdtem a „Szpéró” neveket a lovaknál, a csillag és a fehérség utalásait. Starella, Toute Blanche... de más szisztémák is adódnak, adódtak, például az Ottlik-vonal, Veuve Cliquot-val, Comtess sic! Hannéval, vagy a szláv vonal, Vlakowa, Tatiana Viennoise, Tsar-Ez-Az, My Popof stb., netán a medve-vonal úgy mint Winnie the Witch, Morgause, Murmur, a Dömi-nevű lovak, mint Domicella. Különböző városok emlékezete velük! Düsseldorf, Evry, Enghien, Párizs, Lingfield, Cheltenham, Krefeld...ó, és a Pipi Néni nevűek, vak Pipink emlékére... a Santa Ippi, a Pippetta etc. Egyszer így, talán Gelsen-Horst pályáján, először járva ott, a fűvön csúszkáltam örömömben, táncolva a boldogságtól a csúszós cipőtálpammal lejtettem és ugráltam a nedves fűvön. Santa Ippi, Santa Ippi! Közben a múzeumok, ugyanezekben a városokban... vagy már régebben láttam kiállításait. Az időjárások... az évszakok... Főleg

Párizsban és környékén ínyemre való a fogadás, a játék, mert a franciák bevezették azt a „kettős”-t, hogy a három első ló közül kettőt kell megjelölni, s ez egész rendesen fizet. Nem mindenki élne így. Néha napra nap semmi meleg étel, csak a bor, a sör, fél kenyér – de a legjobb kenyér, például Enghienben, a péktől, ahol Boulanger-Danger van kiírva, lévén közel egy vasúti átjáró; és ott az a híd, ahol nagy szélben mentem át egyszer, sebj, ha elviszi a kalapom, ha a kalapot szétszeldeli egy befutó vonat, van velem cellux; egészen komolyan képzeltem, hogy összecelluxozott kalapban is kimennék az enghieni ügetőre, akadályra. Van Enghienben egyébként egy játszóparkom, ott Kazinczát, medvémet, aki csekély csapatával a táskámban minden utamra velem tart, előveszem, megmutatom neki a verebeket, akiket megetetünk a finom kenyér beléből. Van egy lefolyó-luk, már második évben oda golfozom be a boros üvegem kupakját. A bort Félix Potinnél veszem, na, ez nem nagy vicc, rengeteg bolt van ilyen Franciaországban. Más szokásaim is kialakulnak. Rendszerességem pillanatnyilag csillapodik egy-egy versenynapon, rítusok szerint élhetek; reggel Paris Turf-vétel valami ismerős árusnál... de hat több nap leégek, más árusnál. Aztán vissza az alap-árushoz. A Montmartre körút sarkán például. S még tovább: Auteuil felé, Longchamp felé gyalogolva, mindig két és fél, három órás átkelések ezek Párizson, aztán üldögélések patakpártokon, tavaknál a nagy erdőkben, ahol a pályák vannak, van így kocsmám, söröző a rue de la Pompe-on. Igazi kisváros a városban! Ám nem erről akarok most beszélni.

Különös féltékenység-lehetőséget éltem át, ahogy Alízzal, sánta kis verébbarátnémmal egyre többet foglalkoztam, és közben – a többi tizenkét madár közt – Szpérót is néztem. Alíz nem jöhet ki soha a kalitkájából. A kapcsolattartás, a társas viszony neki: a nézgelődés, a kiabálás a többiekkel... és a mi kezünk, feleségemé s az enyém. Főleg az én tenyeremben üldögél el hosszasan. Nem vonhattam meg tőle ezt. De közben az öregedő Szpéróval is lettem volna. Szpéró tulajdonképpen agyontojta magát. A természet volt az erősebb, nem az, ahogy Szpéró „kis ember-lény” lett, nem mi voltunk ezzel az erősebbek.

Bár ez a lovaknál is kiszámíthatatlan. Itt van Sancho Panza esete. Bécsben, januári télen olvasom ám hirtelen az ügetőújságban: Búcsú Porotótól. Ó, ki volt az meg? Művelődöm szomorúan: Poroto kilencéves ló volt, aki azonban a szupersztár hatéves Ténor de

Bauné-nak nagy ellenfele lehetett volna. Sikerrel tért vissza nagyobb szünet után. Egy versenyen hirtelen furcsán kezdett lépni. Mintha vágtázna. Diszkvalifikálták, persze, de nem ez volt a baj. S a baj több volt, mint porcleválás. A lába mindörökre tönkrement. El kellett altatni. Isten veled, Poroto. S alig emésztettük meg ezt a fájdalmat, írta a bécsi ügetőlap, már jött a következő, s ugyanebből a kategóriából. Sancho Panza. Igen, nem Don Quijote! Harmadszor omlott össze, s most derült ki az előző kettő. December még egy nagy győzelmet hozott neki, s őt is a januári Prix Amérique, a nagy vincennes-i ügetőverseny egyik esélyesének tekintették. A „manuskám”, így neveztem Sancho Panzát, a kisember-ló, összeomlott, íme. S Cheltenhamben láttam egy lovat meghalni. Ez most márciusban volt. Lejött az utolsó akadályról, elvágódott. Mi történt? Törés, ilyesmi? A lovas lassan feltápászkodott, a ló nem mozdult. Meggyászolták másnap a turfújságok szegényt. Newton Gazette volt a neve, s az egyetlen írországi ló volt, akit áthoztak a nagy cheltenhami idénykezdesre.

Most kicsit abbahagyom az írást, átmegyek, megnézem, hogy van Alíz. Mert a szívszorongásokat, a rohanó izgalmat, amit érzek, emez írás közben ő okozza. Mindjárt a célnál leszünk.

Alíz nem verte magát tovább. A seb kezd lenyugodni, már amennyire. Bármikor vérmérgezés lehet belőle, ma is. Ül, hasal a kezemen Alíz, három deka, puha, forrón elomlik a csuklóm felett, feje a fáradtságtól lecsuklik, felkapja, néz, jobb szeme fölött ott a kármin startlámpa. A seb. Igen, mintha bíbor rajtlámpa lenne, kármin lámpás, mintha nem-tudom-miben jelezne nem-tudom-mit, ó, ne rajtot még, ne célt! Fekszik, ravaszdi, tudja jól, hogyan nem tudom lerakni – mert kicsit le kéne, mert a többiekkel is foglalkoznom kell, mert nehéz így állni itt, hosszan, kalitkába nyújtott karral; de hát mit akarnék, mit tudnék ennél jobbat? Hiszen vele akarok lenni... hiszen Szpéróval, Samuval, Alízzal, a többiekkel mind, akikkel személyes kapcsolatunk alakult ki, nagyon személyes, nagyon testlélek-közel, ez volt mind: együtt akartunk velük lenni, együtt akartam velük lenni. Azért csak bedugom hasa alá, két lába elé a kisujjam, kénytelen ráállni, aztán szépen letessékelem. Ugrik máris a fűfészkére, melyet feleségem eszkábál-fon neki virtuózul megannyiszor, s amelyet Alíz, amúgy ebadta arccal, gyakran igen hamar szétszed. Szétszedte egy évben nyáron a fűtös köleseit, izekre. Más madaraink a kalitkát bélelő újságokat rángatják fel, tépik. Rettentő erők

szorulnak vissza beléjük. De hát a szabadban már egyiküknek se lett volna helye. Sérültek, kicsit nyomorékok, hosszan itt kellett, hogy legyenek, mikor neveltük őket, s nem tudtak volna vissza-illeszkedni már. Ez akkor egy rendszer.

Romlékony, bomlékony rendszer. Míg Szpéró élt, mintegy maga „a” háromdekányi testet öltött lélek, mert ezt én elhittem, mert így akartam hinni...? – nem, mert a Szpéró volt a Szpéró, és így történt minden, ahogy történt. Mert a dolgok úgy történnek, hogy a liverpooli – aintree-i – Grand National Akadályversenyt, vagy hogyan mondjam, 7200 méter, sose akar vége szakadni, láttam tévén Longchamp-ban, két futam közt a szünetben; nem vagyok „sznob”, mindegy, ha úgynevezett híres, nagy versenyeket nem lát az ember, sőt! a legjobb az, ha nagyon hideg van, váratlanul, áprilisban, és kevesen mennek ki, és egész Longchamp olyan, mintha te kaptad volna meg, nagy játékszerül, a gyönyörű parkot, az épületeket, a tribünt, a kasszákat is szinte, az akadályversenyt tehát, melynek Seagram Cup is a neve, ilyesmi, egy Seagram nevű ló nyerte. Láttam nyerni még márciusban ezt a Seagramet, bosszús is voltam, hogy nem őt fogadtam. De hát én Micimackóval, Winnie the Witch-csel, aki egy 45-ös outsider volt, rendbehoztam a szénám minden mód, győzelemre játszottam, s nem is csupán alapösszeggel. Hát Seagram a Seagramet nyeri. Ki tud mit? Előre? Kierkegaard ír valamit arról, hogy alap-vágyaink egyike, tudni a jövőt stb. Ez a munka nekem egy versenynap mindig, és előtte, és utána, utána már, persze, csak a következő. Lépni tovább. Ez is rendszer. Azon túl, közben, a város rendszere, a hazamenése, az ég színe, a szél, a Szajna hirtelen, a roncsnak-otthagyt kocsik a léna hídnál... talán még egy pohár esti sör, aztán a rue Faubourg de Montmartre, ahogy olyan élénk az élet, a sok sütöde, turista, szálloda, mozi, bolt, dudálás, fényreklám... ahol feleségem is lakott párszor, én is, míg el nem pártoltam ehhez az „Alíz-os-nevű” szállóhoz, melynek szabvány NN felirata révén nyertem meg egy nagydíjat, mármint a nagydíjas fogadásomat, Nil Prince-szel és Naringe-zsal. NN. De ez megint más téma. Szpéró meghalt, Éliás meghalt – mindig megteszem az Éliás-nevűeket: Romélio, Élie des Mottes, Eleazar stb., szoktak olykor nyerni is, jól-rosszul –, Böbe meghalt, vakunk, a Pipi Néné meghalt, talán a legkülönlegesebb lény, aki élt nálunk, Tutu még él fél szárnyal, fél szemmel, ahogy hozzánk került, de a másik két zöldikénk, Csucu és Tili meghalt, meghalt posztátánk, a Poszi, és két lelenc-féle papagájunk, rendre Alíz szomszédai-barátai, meghaltak még oly sokan. Széthullt egy rend? Nem, még együtt van, Samu él, lcsi él – nyolc éves széncinegénk –, Alíz és Mokka

él, hét-hét éves veréb tojók. De Mokka tojhat, belepusztulhat; Alíz homlokán ott a rajtlámpa, a seb vöröse. Már elnyugosznak estére ma, leviszem még kutyánkat, feleségem négy napig nincs itthon. Ha én utazom, ő van itthon, meg egy-két rokon jár ide, Samuék el vannak látva. Feleségem olyankor a lakáson igazítgat, itt is nehéz rendet tartani, sőt. Mi meg, táskámban Kazinczkával, a Kazinczy utcában vett, elhagyott medvével, csatangolunk. Éljük rendszerünket. Végigdolgozzuk a napokat. Nem félünk, olyankor nem félünk. Az ember néha leborul a tribün korlátjára, ha olyasmi van, például, hogy Samura, a rossz lábú, öreg lábú Samura gondol – az ember –, és egy Ballroy nevű lovat szúr ki – az ember –, mint erős másodesélyest, nem a favoritok közül valót. És megteszi, és nyer Ballroy, Báلكirály, és az ember akkor törölgeti a szemét, megrázkódik kicsit, de aztán meg is rázza magát... nincs idő érzelegni... majd! Majd! Most a következő futam jön, észnél kell lenni, meg kell nézni, miféle rész-rendszerbe illik az, mit lehetne keresni, persze, közben Báلكirály, ó, Báلكirály. Még megvan valami rend.

Sírok, ha rájuk gondolok csak, írta Heine. Düsseldorf! Ott próbáltam idézni. Dr. Engel, Kathy Arndté, Michael Krüger, Zsuzsanna Gahse... meg mind, mind, akik ott voltak, Istenem... ez is milyen rég volt. Hogy Domicellával mentettem a menthetőt, Dömi neve miatt vele, egy hosszú akadályversenyen. És nyert! Helyreállt a rendem.

Most Maisons-Laffitte-ben, egy tiszta galopp-napon, volt egy hosszú criss-cross chase, akadály-szerűség, terep. „Úrlovasoknak, tisztéknek, tiszthelyetteseknek, zsokéknak” – így szólt a jelölés a programban. Egy Orallis nevű lóra várt a feladat, Alíz-szerű neve miatt, hogy rendbehozzon. Mert irodalmian vesztettem: Alliteráción. Favorit volt, és helyre játszottam csak. Az óvatosság se elég olykor. Mekkora kanyarogtak a gyönyörűséges-fás pályán Orallisék. Itt volt, hogy egy Pad nevű lóról leesett a lovasa! A Padról! Sajnos, fogadtam Padot, de jobban Orallis volt megrakva. 4500 méter után, végig vezetve nyert. Mennyi szívettenés! Miért csinálom?

De erről már volt szó. Nagy nevük, a halottaké, és azoké, akik elmúlnak majd, és akikkel valami végleg széthull, mint Genet mondja, jön irtózatosságból, mint a rég kihunyott csillagok fénye. Kell a pálya zöldje, kell ez a cselekvés, legalább ennyi, meg amennyi meg. Kell, ami... de hát elmondtam. Előtte, utána. Főleg előtte. És aztán, megint.

Esteledik. Rájuk fogom csukni az ajtót, magamra maradok. Még benézegetek hozzájuk, Alíz csőre fölött a „seblámpát” nem kutatom. De az auteuili kettős-lámpára se tudok úgy visszagondolni, hogy de jó vicc volt. Mi ez, amire Kosztolányi így mutat: „És hallgatom, hogy lopja életét” – ó, Arany! – „a semmiből a gyöngye fűjtató, / amellyel együtt reszket életem / isten kezébe, s földre sujtható.” És: „Jaj, én bolond, hogy erre építek, / nagyobb bolond énnálam nincsen itt, / bölcsebb a züllött kártyás, a hajós, / ki a tengerre bízza kincseit.” S *Vigyázz, vigyázz*. Mire vigyázzak, hogyan vigyázzak, kérdem anyámmal, aki az elfekvőkórházban kiáltotta nekünk kétségbeesett gúnnyal és öngúnnyal, hogyan legyen még türelmesebb, nem elég türelem ez, másfél éve béna lábbal, egy bűdös lukban? Kértük, legyen türelemmel, több türelemmel. Nem, dehogy akarok most mást, mint véget vetni ennek a napnak. Elaludni; aztán felélni odáig megint, hogy felébredhessek, hajnali négy után, elkezdjem az ő kosztjuk előkészítését, a zöldjeikét, a sajtét, a krumplijukat megfőzzem, meg etc. Alíz bármikor újra kezdheti a vagdosódást. Bármikor belehalhat. Vagy nem tudom. Semmit se tudok, de Auteuilben, Longchamp-ban, Evryben stb., a futamokkal, a rajtolókkal, a pályával megvan a kérdésés lehetősége. Ahogy Doderer írja a Strudlhof-regényben, az ókor hívő-pogány emberei is mentek delpi jósdájukhoz... és mi is meg-megkérdézzük néha a Hely Szellemét, hogy... Mit is kérdezzünk tőle? Ó, a kérdés tárgyaltan, a Hely Szelleme, ahogy Doderer írta, mélyen az igazak álmát aludta egy fában, vagy ki tudja, hol.

Felnéztem, akkor az ég egyszerre volt a Russel Square felett, egy kölni fogadóiroda előtt, egy enghieni lószállító kocsira borulva, itt Alíz sötétülő homloklámpáját védve, és az este csillagatlan volt éppen.

Sous les ordres; ó, Istenem. Muszáj? Alíz, Samu, a többi – még annyira várhat.

De hát ezt csináljuk épp: várunk. Mint a rejtreeszek mögött a lovakat zsokéik, járatunk valamit körbe-körbe-körbe.

Budapest, 1991. április 23.

Tandori Dezső

Egy ló hite

*Hátul a mezőn
van néhány kövér,
nyíratlan juh; két
üsző; és egy tarka ló,
szórén a kontinensek vándorlása.
Egyszer csak jönni fog
egy pisztolyos ember púpos
kocsival, s elviszi a juhokat,
üszőket, a kapunál nem hagy
mást, csak zsigerek gőzölgő
hegyét, lassú, egyre sűrűbb
patakokba gyűlő vért.
A kerítés hollókkal
lesz teli. A levegő hús-
legyektől vibrál.
Ezidő alatt a ló
csak áll majd, vár
a sorára,
nyugodtan, mint egy szobor,
alig szuszogva, hive
a levelek reszketése s
a vonuló felhő-árnyak között,
hogyan eltévedt
a föld nagy tengerén, hogy ő sziget,
melyet csendesen csapkod a szél,
s a nap járásában érint,
a kerítés közeli szemhatár,
mely egyszer szét fog mint vitorla nyílni.*

Lenore

Robert Wrigley

Appalonea

Appalonea Miller Voisin (1840–1901)

*Lehetett idő, mikor
nem tűnt fel a neved: Ametiszt,
Hortenzia és Emerald Maisie Hopes
voltak pajtásaid, nevetek
ragyog a papíron mint megannyi strassz
ezüstlapon. A kínaiak
szerint nem halunk meg igazán
míg a nevünkre emlékszik
valaki. Mi valahogy érdemtelenül
elkevertük a tiedet: a neved
mely maga énekli madár-dalát,
vagy varázsol zenét
és gyümölcsöt. Winesap, Golden
Delicious, álmatlan szél
az őszi levelek között.
Csak az arcról nincs egyetlen
fénylő képmás. Nagyapám
nagyanyja, a közös ismerősök
mind meghaltak, és iratok,
mikrofilmek gyökerénél
minden adatot megleltünk, kivéve az arcod.*

*Hát beszélek, s neved
az egyetlen válasz. Appalonea. Apellációk
apoteózisa, a tiszta hang harangja.
Apolló, Apollonius, Apollinaire.
A nagy Johnny Appleseed,
akinek egy üde almabort, egy prést
és egy pint almalevet köszönünk. Megrészegít
neved örvénye, ahogy látom mi
sok hatalma:
az az erős szürkés ló
a mezőn: Appaloosa,
egy portré de nem piktúra,
pályadíj, poéma, Appalonea.*

Lenore

Robert Wrigley

A tűz szerelmese

1

Szénaszag, pézsma-nedves, a lótrágya
fanyar-édes aromája. Éjszaka.

Az őr egyszer, tízkor elhalad
majd becsoszog a lelátó alatti portára
s elalszik. A rádiót a St. Louis-i
éjszakai műsorra állítja. Mikor csöng
a telefon, a hívó azt gondolhatja,
lehetetlen ilyen visítozás, ordítózás
közepette aludni.

Felmászom a kerítésre, drótlánc,
nálam jóval magasabb, az utolsó
harminc centin ferdén szöges,
leugrom, mint húsz éjjele mindig,
s szellemként járok az istállók között,
mint jelenlét, melyet majdnem elismer
itt egy halk nyihogás, ott egy bólintó horkantás
vagy szusszanás, s mindenhol a lélegzés,
óriás és sötét, forró és fojtón szexuális.

Úgy érkezem hozzájuk, mint egy álom.
Oldaluk megrándul a kezem
érintésétől – hirtelen, jelentéktelenül, erősen.
Képzeld el ekkora pontosságot
a testedben, mint ahogy a hegy
tudja, ha kövéből lehasad,
s az éjjeli ég a leggyöngébb csillagával
hunyorít ide billiók közül. Egész éjjel
örködök, hogy kivegyem suddogását: #i#tűz## van.

2

A széna túlvilágol. Az öngyújtóból
felugrik és elnyúlik, fénylik,
mint a zsokéruha, az üres hátsó
rekeszek gyorsan felragyognak. Már
tudom az alacsony fényből, a topogásból és nyerítésből,
hogy a terror terjed a füsttel.

*Egyik a másik után kezd hánykolódni,
szemük fehérje villan a lángnál,
rémület-ütötten rúgják a rekeszek ajtaját.*

*Kint a kocsik közt rejtőzöm.
Elrohan mellettem az őr, kulcsai
csörögnek, mint királyi jelvények. Azt mondja
a csillagoknak: „Jaj, édes Istenem
Jaj, édes Istenem...” S bent a lovak
megvadultak, az izmos nyakak csavarodnak,
kényes paták dörömbölnek a szürke,
makacs palánkon: a sok csődör,
a csikók, a kancák kísérteties álmai.*

Lenore

Robert Wrigley

Félprózában kérdez a múzsa

*Nem rózsával, tökéletes rémmel
nézni szembe, ez itt az örökség*

Nagy László

1.

*Kacatjaim vacak dugáru gyűrt-repedt
holmi Kiraknám nincs hely csak helypénz
Húzódjunk össze itt elácsorognék kézben tartom
ámbár jobb elszórni vagy leszokni a kleptomániáról
Elajándékozni növelni más vagyonát Aki gazdag
semmiségeknek is örül mert értéket csak sok egyébbe
rejtve ragyogtathatunk Dobozba filmet ostyába
szellemet mint kenyérbe pengét stabat máter
a fájdalom neve golyót a fejbe Beszorulni
összeérő könyökök közé míg a lábak alá szóródik
minden a könnyű porba?*

2.

*Az ecset-legyintés mögött
mintha az esőn túl történne kötél golyó sáros
kivégzés a téma Karóbahúzás a legszebb tájban
Képeslap volt s lesz megint S a felhők idő-
előtti arcokat sodornak A kamillás felől történelmi
pestis-szag terjedez Az eső foszló túllje mögött
a fénypermet mögött ahol semmi sem történt
csak véresek a kutak s alig érinti hulltában
az ujjhegy a teremtést-kapaszkodást
abban a hideg tartományban újra és újra elfogad
a sokadalom bármi büntetést
Kushadó fejek az ítélőpálca adományát
bármi közkézen forgó tévedést?*

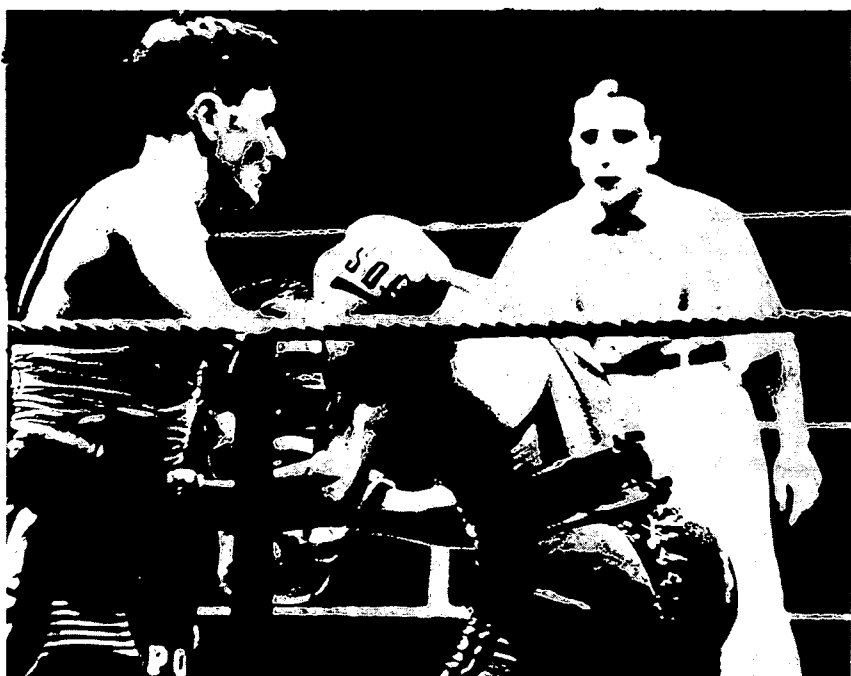
3.

És eljön a hang fénye is leáll a tülekvés
nyugalmat nyer a firenzeisaszegi dac esztétikája
Mondja a poharazó szentje a lelki ember Kézfejen
átvilágolt a csont dobolt siralmas esettségben
A ferde vállak ököltre támasztott fejek között
szalonkabátban töménytet kért az úri halál
Csuklóján aprószemű lánc feje mint a fajtiszta
bulldogé Megfogtam a vállát mint aki egy másik dimenzióba rejti
kezét Széles volt erős és kapcsok
tartották pihentek benne az áttételek
Pillantását kerestem mondd a tefélék e madárijesztők
adják minden értelmét? S nincs pátoz kívüled?

4.

Ön-ki-elégít? Technikai bukfenec? Páros röpt
helyébe kézihajtány? S a végtelenben majd? Ez
bukolika vagy humortalan orraesés? Még egy alma egy
dinnyegerezed? Kitisztogatni a világból magunkat inkább
hogy mosdottabb legyen? Gerendán átvett köté?l
S az élményt egyenest gépbe amíg a hurok? Egyszavas
útkönyvet így? Életközépi válság? Portás a tragédiagyárból:
a gatyá térdig eresztve a sapka félrebillent csikk a
szájsarokban? Emlékek játszmája érzelmek adagolt
fegyelme amint nyarat kohol mi tarkább? Beülteti a parlagot
kézierővel ám gazzal négyzetesen? Egyedül vagyunk? A
határhoz értünk? Otthonos hely a sehol? Egyetlen otthonunk?
Meg a köté?l halogatása? Vacogás? Kézremegés? Paszport
ide nincsen? Beszöktünk a szörnyű hidegbe egyedül?
S van-e válasz vagy hagyomány? A tréning mire?
Megtörténtünk? Hóval lepi be a tél?

Cukor György

Rodolf Hervé

Paris-La-Villette, 1988

Kalaf áriája

Végül mégiscsak ősszel költöztem el.

A temető bejáratáról, a bizonytalanul álló téglaoszlopos nagykapuról már lehullottak a feltámadás ormóttan vasbetűi s a kapu fölötti szóívből csak ennyi maradt: Fel.á..du.k.

A temetőt már nem használták, azt hiszem, megtelt. Elfogyott a halottaknak szánt föld, néha van ilyen is. Körbefogta a város és öszeroppantotta. De talán még sem egészen így. Hiszen a temető kőfalai még álltak, s hogy elburjázott rajtuk az egykor nyilván gondosan nyírt sövény, az is csak az élet és a halál még pontosabb, még egyértelműbb elhatárolódását jelezte. S mégis, bár erről nem beszéltem, főként nem a szüleimnek, titkon örültem, hogy anyám a harmadik variációt fogadta el. A harmadik variáció pedig az volt, hogy a temető mellé költözöm, pontosan a nagykapuval szembe, egy viszonylag olcsó és, úgymond, hagyományos tervezésű házba, melynek bal oldalán egy lakatlan, bokrokkal és elhanyagolt gyümölcsfákkal teli telek, jobb oldalán pedig, furcsa mód, egy nagyon gazdag ember üvegverandás, emeletes háza állt.

Szüleim úgy tervezték, hogy augusztusban költözöm. Aztán nyár végén váratlanul rengeteg eső esett, és a munkások nem készültek el a házzal, mert az új lakást renoválni kellett, átfesteni a szobákat, itt-ott bepucolni a külső falakat, a kerítést megjavítani, befoltozni az ereszcatornát, mindezt persze, anyámék nyomasztó lelkiismeretfurdalása miatt, hiszen mégiscsak bántotta őket, hogy temető, vagyis ahogy ők mondták, a halál szomszédságába költözöm. Talán könnyíthettem volna a helyzetükön, de hallgattam arról, hogy igazából nem bánt a dolog.

Aztán a költözésnél, magam se értettem, miért, apám egyszerre hátrament a fészerhez, kitolta nagyapám biciklijét és a teherautó platójára emelte. Remegve emelte s csaknem visszaejtette. Nem segítettünk neki, tudtuk, ez az ő dolga. Neki kell felemelni a biciklit, ha valóban úgy akarja. Apám öregember volt már, combjain lötyögött, karjain megcsavarodott a sárga, májfoltos bőr, s mint a gyerekek, szipákolt, szortyogott éjszakánként, és soha nem mondta el, miről álmodik. A bicikli családi örökség volt, apám apja hordta vele a tejet.

Nagyapám egész életében a Nagycsarnok szolgálatában állt, tejkereskedő volt, a tanyasiaktól gyűjtötte össze a tejet, még sötétben indult, hogy aztán a gőzölgő hajnalok már kint találják a földeken, ilyenkor lassú ökrök és tehéncsordák bukkantak elé a gomolygó, tejfehér ködből, ő meg köszönt nekik és becézte őket, és zörögtek a bádoggannák, de nagyapám csak ment a párától lucskos akácok között, tekert a hepe-hupás földúton, de visszafelé már tolta a biciklit, nehogy a tej egyetlen csöppje is kárba vesszen.

Nagyapám hetvenéves koráig hordta a kannákat, pedig akkor már megszűnt a tejkereskedés. S ő mégis ment, minden reggel kihajtott a tanyasiakhoz, pedig már köd se volt, állatok se, mert a hajnalokat hideg, metsző vasakkal tartották össze. A tanyasiak végül nem is mertek szóba állni vele, csak integettek a sövények és a könnyű léces kerítések mögül, hogy ne jöjjön, nincs tej, nincs. Nagyapám megállt a házak előtt, megcsóválta a fejét, aztán másnap újra ott állt a bekötőúton.

Nagyapád végül megbolondult, mesélte apám.

Az öregre a kistardosi dűlő kettős elágazásánál találtak, felbukott a biciklivel s egy útszélen felejtett ekedarabba verte a fejét és már soha többé nem tért magához. A kannákat vele temették el, mesélte még apám, becsomagolták a két kannát és betették őket a koporsóba, egyiket a jobb, másikat a bal kezébe, mert így akarta, mintha lenn is csak a tejet akarná hordani, mélységeken és rétegeken át, csak ezt.

Aztán apám használta a biciklit. Apám egy gyárban dolgozott egész életében, és soha nem láttam tejet inni. De a biciklit mármár aggasztó lelkiismeretességgel gondozta, s a vastag, sokszor átfestett vázak még most is csillogtak, a küllőket is rendre fényesre szidolozta és a dinamó is tökéletesen működött, ragyogó fényt árasztott, messzi méterekre bevilágította az éji utat.

Apám ráemelte a biciklit a platóra, aztán belekapaszkodott a kocsiba és azt lihegte, hogy majd meglátogat. Azért hagy egy kis időt, hogy szokjam, végtére is ettől a naptól egyedül élek és csakis

magamra számíthatok, egyelőre nincs társam, feleség, szerető, vagy ilyesmi, na jó, mondta, hát vigyázzak magamra. Nem lépett közelebb, csak nézett a szemembe. Még mindig remegett az erőlködéstől. Anyám csavargatta köténye szélét és szipogott. Aztán hátulról belekapaszkodott apámba és a vállára hajtotta a fejét. Megöleltem őket, s beszálltam a sofőr mellé, aki tudta az utat.

Már ősz volt, fenn felhők vonultak, azt hiszem, gazdagabb, de egyszerűbb az őszi ég.

Egy kertészetben dolgozom, a város északi részében. Főképp szálas virágokkal foglalkozunk, s az az igazság, egy kissé untam már a szegfűk, gerberák, kardvirágok és nárciszok belakta hatalmas üvegházakat. Kertész vagyok, holott nem szeretem, ha csálnak a fénnel. Igaz, erről soha senkinek nem beszéltem. Magányos voltam, néha ugyan akadt egy-két nő, de azok felejthető történetek voltak. Apám jól sejtette, hogy a biciklinek hasznát vettem. Az első napokban még megkerültem a temetőt, de végül megtaláltam a rövidebb, igaz, halottak között kanyargó utat. A főbejárat a déli oldalon nyílt, éppen a házam előtt, fent pedig az északi kijárat a kicsi kápolna szemetes terére vezetett, ahonnan már csak néhány utcára vonult a zajos északi körút. Eltelt egy-két hét és lassan úgy megismertem a temetőt, mint magát a várost, ahol születésemtől fogva élek, s ahol már soha nem tévednék el. Ismertem a sírokat, és tudtam hová temették az idegeneket, a katonákat, hová az öngyilkosokat; kitapasztaltam, melyik sírokat gondozzák még most is, s olykor némelyik kicsi hanton vagy bemohásodott, szürke kőpadkán felismertem a mi kertészetünk csenevész virágait.

Azon az októberi napon szokatlanul sokáig dolgoztam. Délutános voltam, és jócskán beesteledett, mire a telepről hazaindultam. Egész nap a zacskó járt az eszemben. Talán ezért felejtettem el fölkapcsolni a dinamót. A nejlonzacskót aznap délelőtt találtam ásás közben, mert bár semmi kedvem nem volt a dologhoz, apám kedvéért csak hozzákezdtam a kert átforgatásához, ha jön, hát lássa az öreg, hogy nem hagyom el magam. A zacskóra kevéske földet kapartak, de fehér szegélye kivirított a rögök alól. Mintha csak épp ez kellett volna, kivirítania. A zacskóban pedig finom szövésű, ápoltnői ruhát találtam, s mindent, ami kellett egy, úgymond, tökéletes felöltözéshez, melltartót, nejlonharisnyát, halványkék kombinét és fehér, tiszta bugyit és egy fehér bőrcipőt, ám ez utóbbit a párja nélkül. Sokáig tűnődtem, mit is csinálhatnék velük, aztán a házba vittem a zacskót. De már nem ástam tovább. Egész nap ezen a zacskón tűnődtem, a főmérnök meg is kérdezte, hogy csak nincs valami baj, mire én mondtam, hogy nincs, ugyan miért lenne.

A kápolna előtt, a bejáró halovány fényénél gyerekek labdázta, a temető kerítésénél alázatos beletörődéssel egy részeg öklendezett, fentebb, az út mentén asszonyok veszekedtek. Behajtottam az északi kapun, de akkor is csak a zacskóra gondoltam. Különös érzésem volt, mintha valaki figyelt volna. A temető olyan szagot árasztott, mint mindig, nehéz földszag, rothadó törzsek, burjánzó zöldek nehéz és fullasztó szaga. S már csak néhány sornyira lehettem a főkaputól, amikor hirtelen egy árny mozdult elém.

A sírok utcája ennél a résznél szűken és beláthatatlanul kanyargott, és hiába rántottam félre a bicikli különben könnyen forduló, bejáratott kormányát, a kocsmáros házaspár fedetlen sírhantja nyomban visszadobta az első kereket. Váratlanul felsurrogott a dinamó, halk sikoltást hallottam, s éreztem, hogy valami puhának, élőnek ütközöm, feldöntöm és rázuhanok.

Hallottam, hogy megcsobban és visszavérzik szívembe az idő.

Igy maradtunk, néhány pillanatig, mozdulatlanul. Súlyos voltam nagyon, mert megijedtem. Remegtek a kocsmárosék vadrózsái a sötétben, hirtelen felzokogott a szél, valahol kutyák ugattak, egy madár is énekelt, aztán a test megmozdult alattam és nagyon közelről fölsóhajtott. Kicsi melegség, mintha az arcomhoz értek volna. Édes és ragadós csöpögött vissza rólam. Szerettem volna fekvé maradni, rettenetesen megütöttem az ágyékomat. Hányingerem volt. Lassan föltápászkodtam és igyekeztem megemelni a biciklit. Nem sikerült. Halkan és megadóan nyögdecse, akit elütöttem, aztán egyszerre elhallgatott. Visszahajoltam, leengedtem a biciklit és a teste után tapogattam. Megérintettem az arcát, aztán a melleihez értem. Nő volt, kétségtelenül az. Egy meztelen nő! Puhán és élet-telenül gyűrődtek össze a mellei, de a bimbók kemények és duzzadtak voltak. Térdre ereszkedtem, s míg egyik kezemmel a bicikli hideg, vastag vázát tartottam, a másikkal a karjai után tapogattam. Bal karja a teste alá csavarodott, a másik csuklóig szorult az első kerék küllői közé. Kitortem egy alumíniumpálcát és kiszabadítottam a kezét. Most már megemeltem a biciklit és a szemközti sírra fektettem. Egy gyermek betonfedeles sírja volt az, egy tízéves gyereké, akit elütött az autó. Őt is elütötték. Közben földöntöttem egy virágtartót, hallottam a száraz virág zizzenését, de csobbanás az nem volt. Ecetfák, líciumok tömény illata hullámozott a sötétségben.

Fel tud állni?

Nem válaszolt. A közelben újra felugrott egy kutya, aztán gyárduda tülkölt, felúgtak a temetőt kerítő hatalmas nyárfák is, itt volt, de magasan vadászott a szél. Egészen közel hajoltam hozzá, az arcommal figyeltem, lélegzik-e.

Lélegzett. Lassan el-elfúlva, de lélegzett.

Nagyon fáj?

Most se válaszolt. Arra gondoltam hirtelen, hogy haldoklik. Aztán arra gondoltam, hogy akkor most megöltem valakit. Hát ilyen szánszólmasan egyszerű lenne? Hirtelen elgyengültem, újra öklendezni kezdtem. Belekapaszkodtam a kocsmárosék szálkás fake-resztjébe, föl húztam magam a sírhantra, ráültem, és remegő kézzel cigaretta után kutattam. Az első gyufa lángját nyomban elfújta a szél, aztán, ahogy az arca felé közelítettem, a másodikat is, de a harmadik már a körmömre égett. Úgy láttam az idegesen remegő, kicsi fényben, hogy törékeny, fiatal nő, fiúsan rövid, világos, szőkés-barna haja volt, a bal orcáján, a kicsi orr tövében anyajegy sötétlett. Vértett a homloka. A fekete csíkok végigfolytak a bal halántékán s a villogó, pici ékszerrel átszúrt fülcimpa alatt újra találkoztak és szerte futottak a tarkó szőke pihéire. Mintha csak aludt volna. Félig nyitott, duzzadt ajkai meg-megremegtek. Aztán a negyedik gyufával cigarettára gyújtottam, majd a sercegő csikkel egy következőre, vagy négy cigarettát szívtam egymás után, ültem a síron, és remegtem. A nő nem mozdult. Arra gondoltam, hogy most majd börtönbe zárnak. Hiszen hibáztam, kétségtelenül hibáztam. Mert lehet-e temetőben kerékpározni? A dinamó! Hiszen nem kapcsoltam föl! Jobban rettegtem a börtöntől, mint a haláltól. Nem a vadságtól, nem is a durvaságtól féltem, ő dehogy. Hallottam elég történetet a rabok durvaságairól. Hallottam, hogy az egyik, a gyengébb előre hajol, letolja a durva börtönpantallót, majd a lebélyegzett intézeti alsóneműt, a másik meg a fenekébe dugja a farkát, huzogatja, és beleélvez. De az utolsó rándulásnál elsőhajtja magát. Hülyék. Végül mindig elsőhajtják megukat, én ettől nem féltem. De a sűrű rácsok látványa, a hideg, szürke falak, a sivár, fehér kavicsokkal felszórt sétatér, a fűzőtlen bakancsok monoton reccsenései, a véglegesség.

A vég.

Felszólítanak, hogy hagyd abba.

Azt mondják, hogy kész van minden, szó és mondat és ítélet.

Sírva fakadtam s a következő pillanatban előre szédültem a sötétbe. Kapartam a földet és vinnyogtam. Lélegzett mellettem a nő, lüktetett fölöttem a sűrű éjszaka. Melléhenderedtem és hozzásimultam. Hideg volt a teste, de az illatával mintha megbocsátott volna. Egy hideg, eltévedt test. Valami újra megcsobbant bennem, de olyan erővel, hogy elakadt a lélegzetem. Súlyos lettem újra és meleg, és merevedésem támadt. Megkerestem szájjammal a száját, két tenyérrel fogtam az arcát, és beszélni kezdtem hozzá. Össze-összekoccantak a fogaink.

Ne halj meg, kérlek szépen.

Ne halj meg, kérlek szépen.

Ezt ismétелgettem, és éreztem, hogy megint elgyengülök, fel kellett állnom. Arra gondoltam, hogy elfuthatnék, itt hagyhatnám. De reggel úgyis rátalálna valaki. S előbb-utóbb kinyomoznának. Aztán pedig jönne a börtön. Akkor újra hallottam a madarat. Itt volt, közvetlenül fölöttünk, hintázott valamelyik ecetfán és énekelt. Álltam a sötétben, és lassan megnyugodtam, nem megfutamodni, nem, ezt gondoltam, és döntöttem is, és nyomban különös, júleső melegség öntött el, hogy lám, talán cselekvő részese leszek egy titokzatos történetnek, amibe pedig akaratomon kívül keveredtem, befolyásolhatom az eseményeket, lehetek fő- vagy éppen mellékszereplő, visszahúzódhatom, vagy éppen gubancolhatom a szálakat, hagyatkozhatom a szemlélődés távolságtartó semlegességére, kegyelmet vagy kegyetlenséget gyakorolhatok, megmenthetek, pusztíthatok, hogy aztán, végül, mégis mindent elrendezzek. Talán most minden rám van bízva. Micsoda kihívás! Letérdeltem, és újra megérintettem a nő testét. A mellei hidegek voltak, a hasa langyos, de a szeméremdombja meleg, mint a föld, nyári estén, kánikulák után.

S ahogy ráterítettem a pulóveremet, ezen az estén először, elmosolyodtam.

Először a biciklit vittem haza, betoltam a belső, tökéletesen elsötétíthető szobába, tudtam, már soha nem fogom használni. Emlékeztem a festékhígítóra, még a munkások hagyták itt, a veranda hátsó sarkában tartottam, ahol a szerszámokat. Lakkbenzin, vagy valmi ilyesféle anyag volt. Magamhoz vettem a kövér, zöld üveget és az elemlámpát, madzagot kerestem és visszamentem a nőhöz, aki még mindig mozdulatlanul feküdt. Élt, és már nem vérzett. A hígítót egyelőre a kocsmárosék sírhantján hagytam. Előbb a bokáit kötöttem össze, aztán a csuklóit, majd óvatosan átdugtam a fejem karjai tehetetlen körén és megemeltem. Csaknem visszazuhantunk. Iszonyúan nehéz egy élettelen test. A belső szobába cipeltem és az ágyamba fektettem. Aztán még többször vissza kellett menni. A lámpa fényénél összeszedtem a csikkeket és a fekete gyufaszálakat, megkerestem a kitört küllőt, elkapargattam a sírok összerugdosott és földült hantjait, felállítottam a virágtartót, s végül megkerestem, hol vérezte össze a nő a földet. Egy nagyobb, szív alakú és néhány kisebb foltot találtam. Leöntöttem a hígítóval és meggyújtottam. A láng dühös lobbanással csapott az ég felé. Perceken át égett, s a kísérteties fény bevilágította a temetőt, még az ablakomból is láttam. A kőkerítés öreg nyárfái hatalmas, oszlopszerű árnyékokat vetettek az utcára, árnytörzsek remegtek végig az ud-

varomon, az üres telken, és a gazdag ember házán. Mögöttem, az ágyamban feküdt a nő, én meg arra gondoltam, vajon apám is így cselekedett volna-e. Végül bólintottam, hogy igen. Aztán az égre néztem, fent ragyogott a hold karéjos, sárga fele, és én bámultam elhűlve, mert fogalmam se volt, hol bujkált eddig.

Másnap délelőtt jöttem a boltból és találkoztam szomszédommal, a gazdag emberrel. Szombat volt, hétvégére vásároltam. Ritkán találkoztunk e néhány hét alatt, s jó ha kétszer-háromszor beszélgettünk. Különben kedves volt velem, mégha tartózkodó is. A férfi épp a kocsikijáró virágmintás vaskapuját zárta, s valami ismerős dallamot füttyörészett. Gondolkodtam erősen, vajon honnan idézi, s talán le is lassítottam kissé, de mégse jutott eszembe. Pedig ismertem a dallamot, nagyon ismertem. Elegáns volt a szomszéd, feketén ragyogott az öltönye, fehérén az ingje és csokornyakkendő billegett a nyakában. Mintha nem vett volna észre. Nem akartam szólani, de ahogy elhaladtam mellette, megperdült és rám meredt,

Maga látta?

Bólintottam.

És?

Nem tudom, mondtam. Talán valami égvehagyott gyertya fölborult... talán.

S ráztam a fejem.

Aha, mondta a férfi, és rántott egyet a vaskapu kicsi, de erős lakatján. Aztán odalépett a kocsijához. Mint a friss vér, olyan színű volt az autó, külföldi márka. Fel-felszikkasztott a délelőtti fényben. A gyerekek és a szerelmes kamasz lányok szeretik az ilyen színeket.

Egymillió?, kérdeztem és az autóra mutattam.

Másfél, mondta a férfi és elmosolyodott.

Tudja, mondta, miközben a temetőre mutatott, hajnalban átmentem. Ott, ahol a beszűkül a sírok közötti, utolsó előtti átjáró, leégett a föld. Feketére égett. Gyertya ilyet nem csinál. És bűdös volt, tömény alkoholszag terjengett. Kérem, azt a földet leégették.

Eltűnődött. Cipője fényes, fekete orrával apró kavicsokat ropogatott a járdán. Csiga húzta fényes nyálát kettőnk cipője között. A férfi felé araszolt.

Talált valamit?, kérdeztem.

Megemelte a fejét és újra a temető felé nézett.

Egy női cipőt találtam.

Megkerülte a kocsit és a csomagtartóból kivett egy összesodort, földes nejlonzacskót. Óvatosan széthajtogatta. Fehér bőrcipő volt a zacskóban, az enyém párja. Figyelte az arcom, miközben elem nyújtotta.

Ismerős?

Nem, mondtam, és felemeltem a cipőt, a nap felé tartottam és hibátlan ujjlenyomatokat adtam a férfinak.

Azt hiszem, mondta szórakozottan, miközben újra a zacskóba tekerte a cipőt, el kellene mennem a rendőrségre. Ugy lehet, gyilkosság történt... vagy emberrablás.

Elégedettnek tűnt.

Lehet, mondtam bólogatva, de még hozzátettem, vagy baleset.

Baleset, mondtam mégegyszer és az összeroppantott csigaházat bámultam.

A férfi kinyitotta a kocsiajtót.

Mondja, megvan még a biciklije?

Néztem a csigát és visszakérdeztem.

Elárulná, mit füttyörészett az imént?

A férfi beült a kocsiba és elindította. Halkan duruzsolt a motor, az ablakban megremegett és bólogatni kezdett a rugóra ültetett halálfejes baba. A férfi kissé megemelkedett, hogy belenézhesen a visszapillantó négyszögletű tükröcskéjébe.

Kalaf áriáját, mondta, és szép metszésű, hideg szájával magára mosolygott.

A nő még mindig mozdulatlanul feküdt. A konyhaasztalra raktam a szatyrot, kávéfőztem. Nehéz éjszakánk volt. Fáradt voltam, de éreztem, a neheze még most következik. A nő pedig mintha mosolygott, mintha biztatott volna. Remegtek a szempillái, néha kivillant a szeme fehére. Megsimogattam az arcát.

Éjszaka, miközben a biciklit szereltem darabjaira, maga alá csinált. A szagra figyeltem föl, aztán csak hallgattam a diszkrét buggyanásokat. Jó jelnek tekintettem, hogy működik a teste. Ágytálmam nem volt, s feleslegesen se akartam már mozgatni, ezért hagytam végezze csak el. Járvon alaposan a végére. Aztán langyos, szappanos szivaccsal végigdörzsöltem a testét, átsimogattam a legrejtettebb részeit is. A sötétben úgy fénylett a teste, mint a mézzel lecsurgatott fiatal nyírfatörzs. Emelkedett és süllyedt lágyan a mellkasa, és néha, mintha csak érezne engem, megborzongott, aztán elsimult a bőre. Lassan újra megkeményedtek a mellbimbói és az ajkai elváltak egymástól, akár a tátika húsos, bordó szirmai. Nagyon mellette akartam maradni, de ekkor még nem volt idő.

Szét kellett szerelni a biciklit, hogy eláshassam. A kocsmárosék sírjától visszafelé, négy-öt sorral az északi irányban domborodott a földhant, örökzöld sövényvel körbeültetett sír, amire nekem volt szükségem. Az üres telek felől kerültem, mert ötven méterre a főkaputól nyílt egy mellékbejárat is. Néhány napja fedeztem fel,

egy sánta, kóborkutya mutatta az utat. Egy öregember feküdt abban a sírban évtizedek óta. Mint nagyapám, annyi ideig élhetett. Talán ismerték egymást. Talán nagyapámtól vette ez az ember a tejet, talán tanyasi volt és megérte ő is, hogy a hajnalok szürkék legyenek és hideg, metsző vasakkal tartsák össze őket. Hetvenévesen halt meg és egyedül feküdt a földben. De valaki gondozta még most is a sírját. Én meg adtam neki egy biciklit. Könnyű dolgom volt, a föld puhán, zsírosan fordult és ekkor már fent ragyogott, mintha velem lett volna a Hold.

Aztán úgy aludtam el, hogy hozzásimultam a nőhöz és óvatosan simogattam a melleit. Kint dalolt a madár, hajnalodott. Azt álmodtam, hogy meztelen vagyok és festett, literes agyagkancsókból tejet iszom, csorog a fehér lé végig a testemen, átcsorog az ágyékomon, s a fekete földre csepeg, ami nem issza be. S mint az irgalom fehér tavacszkái, világítanak a tócsák.

Későn ébredtem. A világ már túl volt a hajnalon, túl a reggelen is, fiatal volt, de már éretten fénylett az idő. Kávét főztem, elszívtam egy cigarettát, felraktam Puccini lemezét. Azt hiszem, lehettem volna jóval türelmetlenebb. Megkerestem a nő ruháját, s óvatosan rápróbáltam. A bal oldali hónaljánál megszakadt a szövet, felfeslett a varrás. Óvatosan összeöltöttem, aztán boltba mentem. Dél körül kis vizet töltöttem a szájába. Nem fogadta be, és még mindig eszméletlen volt. Aztán tejjel próbálkoztam, azt se itta meg. Szerettem volna megfésülni, de nekem nincsen fésűm, mert kopasz vagyok, évek óta sörtésre nyíratom a hajam. Így aztán csak az ujjaimmal igazgattam a haját, mely puha volt, sűrű és földszagú. Közben ittam a kávékat, cigarettáztam, újra és újra meghallgattam a lemezeket. Múlt az idő, csak várnom és figyelnem kellett.

Délután átjött a gazdag ember felesége. Látásból ismertük már egymást, de még nem beszéltünk. Olykor még most is napozott a kertjében, vagy a virágjain babrálgatott. Sok és különös virág nyílt a gazdag ember kertjében. Hátul, a bal oldali kerítésük mellé sövényt ültettek tujákból, hamisciprusokból és berkenyéből, ami már lilás-pirosan izzott a méregzöld puszpángok mellett. A kert hozzám közelebb eső sarkában kicsi, pirostetős garázs állt, s az apró kövekkel kirakott kocsitűt a kertfal mentén futott végig. A gyeppel még most is zöld volt és sima, s közepén ott tündökölt ezer színével a virágos kert, sárgájával a borzas kúpvirág, a pirosával vörösbegyvirág, a húsos zöldjével és rózsaszínével a kicsi, szerte-kalandozó porcsinrózsa.

Magas, vékony és ideges asszony volt. Ahogy megállt előttem és köszönt, arra gondoltam hirtelen, hogy veri a férje. Vagy disz-

nóságokra kényszeríti. Kapkodta a tekintetét és nem nézett a szemembe. A verandán álltunk, ő bizonytalan volt, én hanyagul, mintha nem figyelnék, az ajtófélfának dőltem.

Arra kért a férjem, mondta, hogy hívjam meg az esti partinkra. Délelőtt ugyan találkoztak, de elfelejtette mondani.... Ő most üzleti tárgyaláson van.

Elhallgatott, a mellére tette a kezét.

Jöjjön el, kérem, mondta még némi szünet után s ekkor nézett először a szemembe.

Arra gondoltam, hogy ezt az utolsó mondatot betanította vele a férje. Állnia kellett előtte, és többször elmondani. S ha rosszul mondta, bosszús mosollyal az arcába vágott.

Elmosolyodtam.

Lehet, hogy rosszindulatúvá tett a túlzott figyelem?

A temető felől fúj a szél, borzolta az asszony festett szőke haját, s egy tincset az arcába ejtett. A közelben, tán az üres telek valamelyik mézgás szilvafájáról újra fölzengett a madár.

Hallja?, kérdeztem, és a hang irányába fordultam. Lassan úsztak a fátyolos kéken a felhők.

Az asszony visszasimította a haját és elcsodálkozott.

Maga is?... Citromsármány. Napok óta itt énekelget.

Elmegyek, mondtam még mindig mosolyogva, hogy bátorítsam. Ha nem válik ellenségemmé, talán még a szövetségesem is lehet.

A férjem azt is mondta, ha van barátnője, hozza el őt is.

Láthatóan ezt a mondatot mondta ki a legnehezebben.

Azt hiszem, egyedül megyek, mondtam.

Nos, akkor a viszont látásra, suttogta és közelebb lépett. A kezét nyújtotta. Könnyűek voltak az ujjai, akár a madárcsontváz. Nem engedtem el nyomban.

Maga szerint nem furcsa ez?

De furcsa, hunyta le a szemét, és lassan kivette a kezemből a kezét és úgy ment el, hogy nyitva felejtette a kaput. Félúton megbotlott, de nem nézett vissza, pedig tudta, hogy figyelem. Örültem, hogy nem néz vissza. Őszinte volt. Csak feladatot teljesített.

Ami kevés időm volt még, a nővel töltöttem. Villanyt nem gyújtottam, ősz volt, engedelmesen és hirtelen esteledett. Különös ámyékok játszottak a házban. Kint a szürkületben pedig csapódtak a kocsijátók. Később az udvarról figyeltem, eljön-e végre az én időm. Volt még egy komoly feladatom. Komoly? Végére is ezen múlt minden...

Kilenc óra múlt már, mire átmentem. Megszámoltam, éppen tizenegy autó állt a ház előtt. Zúgtak a magasban a temető nyárfái, egyre magabiztosabb lettem. Valaki nyitva felejtette a kertkaput,

nem kellett csengetnem. A ház fényárban úszott, s vendégek áll-dogáltak hátul is, a pázsiton, a sövények és a virágoskert mellett beszélgettek. A kert fölött lampionok himbálóztak. Mintha augusztus lett volna, meleg volt az est. Könnyű fehér műanyagasztalkákon italok, édességek, szendvicsek pompáztak, egy külön álló dohány-zóasztalkán pedig lemezjátzó fekete korongja forgott. Turandot énekelt éppen. Öblös férfihang nevetett, női kacagás válaszolt rá, poharak csilingeltek.

A férfi az üveggeranda bejáratánál, egy hatalmas, húsos levelű pálma árnyékában álldogált, pohárka áttetsző ital ragyogott a kezében s egy fátyolos szemű, piros ruhás lánnyal beszélgetett, éppen megérintette a lányt, végigsimított lágyan a homlokán. A lány duzzogva válaszolt, spicces volt már, és valami sötét itallal a ruháját is leönthette. A férfi megcsóválta a fejét, és észrevett. Felém lépett, s mintha nagyon csodálkozott volna.

Áh, maga az?! nyújtotta a kezét, és hirtelen elhallgatott, csak nézett a szemembe, mint aki valamiféle gyors magyarázatot vár, hogy itt lát.

A felesége, mondtam, ő hívott meg.

A férfi zavartnak látszott. Hitetlenkedve rázta szép, fekete fejét.

Délután átjött, és átadta az ön meghívását... köszönöm, mondtam.

A meghívást?!... Ja vagy úgy... hát akkor érezze jól magát!, mosolyodott el a férfi s mint aki megerősítést vár e meglepő fejleményre, a lányra nézett. A piros ruhás lány felkuncogott, s az arca elé kapta a kezét. Körmeit, gondolom, a ruhája miatt is, élénkpirosra festette, csuklóján cérnavékony aranylánc fénylett. Puha, érzéki szája volt, az alsó ajak fénylett nyelve akaratos hegyétől, s mint a túlérett gyümölcs édes húsa, kifelé fordult.

A szomszédom, mondta a férfi és rám mutatott. Kertész.

Aztán gyorsan egy nagyobb, elmélyülten vitatkozó társaság felé lépett. Ott maradtam a lánnyal, mintha csak én terveztem volna így. Konyakot töltött magának, majd nekem is színültig teli poharat nyomott a kezembe.

Igyon velem, mondta, és elmosolyodott.

Szereti?, kérdeztem a férfi felé intve, aki felnevetett éppen s egy kövér, aranyláncos nő vállát fogta át. Egy szakállas, magas férfi velük nevetett. Valaki magas orrhangon magyarázott mögöttem. Úgy értem, hogy szerelmes belé, mondtam még.

A lány kezében megremegett a pohár, pánikszerű mozdulattal lehajtotta a konyakot, aztán rám meredt. Szép volt, szebb, mint az a nő, akit a temetőben találtam.

Hosszú még az éjszaka, biztattam, ne adja fel. Segíthetnénk egymásnak.

Azt nem szeretem a kopaszokban, sziszegte vissza, hogy olyan fene mód magabiztosak.

Ő védtelenebb már magánál, mondtam, s újra a férfi felé biccentettem, aki addigra elengedte a kövér nő vállát és éppen egy hasas pezsgős üveg után nyúlt. Kint a kertben felcsendült Kalaf áriája.

A lány elvesztette a fejét, majdhogynem kiabált. Élesen vágott a hangja, hisztérikusan. Néhányan felénk fordultak.

És ha a felesége?! Ő miért ne tehetne volna?!

Maga ezt akarja, vagy tudja?, kérdeztem halkan, s karjába markolva igyekeztem visszatartani, de otthagytam, kiszédelgett a kertbe és belekapaszkodott egy fiatal juharba és megpróbált nem sírni. De rázkódtak a vállai, végtére ő is a temetőbe kerülhet egyszer. Megszántam. Utána léptem és egészen közről suttogtam a hajába.

Ne féljen a temetőtől, kérem. Maga olyan szép és fiatal. Kacérkodjon csak a halállal, és ne féljen tőle! Járt már odaát, a temetőben?

A lány hirtelen megfordul, és csak rázta a fejét, szemében könny csillogott, nem tudott megszólalni.

Aztán megismerkedtem két orvos házaspárral, egy szenátorral, néhány ügyvéddel és üzletkötővel, praktikus tanácsokat adtam virágbajokra, és valakinek arról is elmélkedtem, hogy jövőre melyik lesz az ügyeletes divatnövény. Talán be is rúgtam kissé. Az asszonyra az ebédlőben találtam, a hidegtálás asztal előtt ült, merev derékkel bámult maga elé s közben két hosszú, vékony combját simogatta. Rózsa elkenődött, szőke haját összekócolta a magány. Kicsi, aranysegélyestányérből fekete, ráncos héjú olajbogyókat eszegetett. Részeg volt ő is. Akkor már jó negyed órája nem láttam a férfit. Utoljára a piros ruhás lánnyal vitatkozott, a lány meg akarta ütni, a férfi elhajolt, sápadt volt, de mosolygott.

Az asszony felnézett és felém nyújtott egy olajbogyót.

Szopogassa, suttogta, csak szopogassa. Érezze, hogy körbejár a szájában, de a fogai mégse hatolnak át a héjon.

Tudja, mondtam, gondolkodni sosem elég. Az olyan, mint amikor valaki engedélyt kér, hogy cellája falára erkélyt építhessen. Börtönerkélyt. Azt hiszem, ezért hibázott a férje. Építész, aki megtervezi a házat, de amikor fölépül, már nem kíváncsi rá.

Töltsön valamit, suttogta teli szájjal a nő, aztán ahogy kezébe vette a poharat újra felnézett. Azt hiszem, már vagy négy magot szopogatott.

Szóval maga a teremő képzelet elszánt híve. Drága kis kopasz bajnokom.

Nem egészen, mondtam és lehúztam egy pohár töménytet. Egy ideje már csak konyakot ittam. Közlékennyé tett az ital és talán kissé fontoskodóvá is.

A világ, ahogyan van, működése és természete szerint ellen-séges. Emberellenes. Nézze, én kertész vagyok, lenne érvem bő-ségesen szépre és megejtőre, mégis ellenzékbe vonultam. Passzív rezisztencia, ha úgy tetszik. De a képzelet nélkül még ez sem megy. Aki álmodik, az a legkreatívabb. Tudja, van a képzelődésnek egy diszkrét és szolid fajtája, amely nemcsak hogy közel engedi hozzánk a dolgokat, erre különben a börtönerkély is képes, de át is világítja.

A nő mosolygott, ivott, mosolygott, megint ivott.

Az utolsó akadályt vettem éppen.

Márpedig a fény, folytattam, megnevezésekre késztet. Nevekre. A név pedig természete szerint vonz, habár élettelen. Az ember egyszersak azt érzi, hogy be kell költöznie oda, hová csak kép-zelődni, tervezgetni járt.

Halandzsázik, suttofta a nő.

Azt hiszem, most fojtja meg, mondtam hirtelen és megérintet-tem az asszony vállát. Lassan emelte a fejét. Körbe nézett, aztán lemondóan legyintett.

Nem meri megtenni.

Pedig nagyon készült rá, mondtam.

Fél, lehelte az asszony és újra simogatni kezdte a combjait.

Megtehetné az új lány is, mondtam, és az asszony kezeit bámultam... Vagy maga.

Ujjai a combtő hajlatában remegtek. Csak a hüvelykujjak pi-hentek a szeméremdomb felett.

Hiszen gyilkolni mégsem olyan könnyű. Én persze, higgyen nekem, elképzeltem. S ettől valahogy kielégültem. A férjem meg inkább tervezett. És azt hiszem, az új Mimike is tervezgetett a maga akaratos, gyermeki módján.

Már nem találják meg nálam, mondtam. Mindenképpen meg kellett volna halnia?

Zsarolta, vonta meg a vállait és a pohara után nyúlt.

Terhes a lány?

Az is, meg valami üzleti ügyek. Megtudott valamit, fecsegett és fenyegetőzött. A férjem egy hete figyelte magát, hülye szokását, hogy a temetőn át jön haza. Csak várnia kellett, hogy maga elé lökhesse. Ha meghal, amire komoly esély volt a rengeteg nyugtató miatt is, rendben. Ha nem, maga még akkor is vesztesre áll.

Például a zacskó miatt, mondtam.

Például, mondta és a tenyerébe köpött egy magocskát. Vagy a cipő miatt. Mutassa csak a kezét!

Nézte a tenyeremet, elérzékenyült.

Maga nem szülhet, ugye?

Bólintott, aztán a melleire ejtette a fejét. Gyorsan emelte föl, összeszorította a száját. Lázasságban ragyogtak a szemei.

Nem akar véletlenül megdugni? Valaki úgyis megkefél még ma este... legyen hát maga. Kopasszal még úgyse kefélttem.

Szörnyű ugye?, kérdeztem, csak jönnek ezek a Mimik, egyik a másik után, ragyogóak, piros ruhájuk meg akár a vér.

Az ebédlő tükrös ajtájában ott állt a férfi és bennünket nézett. Földült volt. Mögötte billegett a piros ruhás lány és vihorászott. Az aszonyhoz hajoltam, mintha meg akarnám csókolni. A nyelvem hegyével elértem volna a száját. Suttogtam.

Magát is feláldozta volna, tudja?

Az asszony a szemembe nézett, aztán a számra meredt, végül észrevette a férjét. Eltűnődött.

Milyen kegyetlen ember maga... kegyetlenebb, mint ő, és a férjére mutatott, aki addigra már az ebédlő közepén járt, s amikor hozzánk ért, megragadta a karom és maga felé rántott. Sápadt homloka verejtékben úszott.

Hol van?

Úgy néztem rá, mint játszó gyerekekre szokás, s most én csodálkozhattam.

Kicsoda?

Mintha megértette volna, hogy vesztett. Valamit mondani akart még, elengedte a karom, nagy lélegzetet vett. Aztán mégse szólt. Nekem pedig volt még egy döfésem. Az asszony a föld felé kuncogott, potyogtak a szájából a fekete magok.

Tudja, csak azt sajnálom, hogy nem hozhattam el a barátnőmet.

A férfi egészen közel lépett. Remegett az indulattól.

Megdugtad, te szemét?!

A piros ruhás lány az ajtóból figyelt bennünket. Bólintottam. Kétségbeesetten rázza a fejét. Még egyszer bólintottam és bátorításképpen rámosolyogtam. A lány lehunyta a szemeit, megkapaszkodott az ajtófélfában, s felsikoltott.

Haláltánc! Haláltánc!

Valaki elejtette ijedtében a poharát, a nők visítogtak, egy teljesen részeg férfi felordított, többen tapsolni kezdtek.

Irány a temető!, sikoltotta a lány és botladozva a kertbe indult, s a részeg társaság nyomban utána eredt, kiabálva, viccelődve,

összefogózva, a jókor jött kalandtól felhevülve, s az alkohol mámorától fűtve vonultak a nagykapun át a sírok közé, röhögtek a bejárat csonka szövegén, és így történt, hogy egy sír előtt, hol előző éjszaka valaki felégette a földet, találtak egy eszméletlen, fiatal nőt, akinek a bal lábáról hiányzott a cipő.

A mentősök utálkozva nézték a részeg és fontoskodó társaságot. Hajnalodott mire kiértek, és a temető fölött súlyos, tejfehér köd gomolygott.

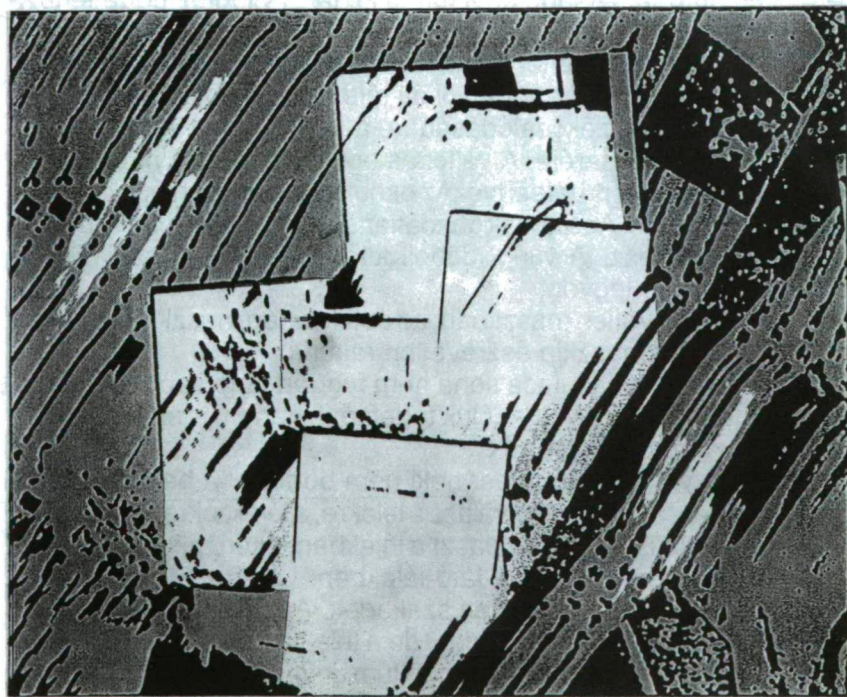
Délelőtt beállított apám, és a biciklit kérte.

Azt álmodtam, mondta lázas szemekkel, hogy a tordasi elágazásnál nagyapád méri a tejet.

Két rozsdás kannát tartott a kezében, melyekről csak a családi mesékben hallottam eddig.

Szeged

Darvasi László

Haász Ágnes munkája

Fáma a biciklistákról

Svetislav Basara misztikus, nem hisz a világban, a lélekben hisz. A lélek ott van a halálon, a provincialisták elrettentő érvén túl. Az itt és a túl között a halál a kapu, ebben a tényben magyarázatot lel a világ öntudatlansága és a fönnálló, tartó világtól függetlenül a lélek mássága.

A misztikát nem lehet megnyugtatóan szemlélni. Belülről sem lehet, a szerep és a maszk távol áll tőle. Az idő absztrakciójában, az előrehaladás érzéksalódásában, a váltásokban észrevétlenül folyik a maszkok cseréje. A változás egyik álarcá annyit ér, mint a másik, a halálarcot is beleértve. Az elmúló figyelme tart egy darabig, azután elszóródik. Az álarcák gazdátlansága a világba ömlik, mások véletlen tükre lesz. A világ időbeli kiterjedése afelé hajlik, hogy egészen szöveg legyen.

Az álarc egyetlen maszkban, az objektívség maszkjában egyesül. Az objektív maszkja észrevétlen rajtunk.

A misztika kialakulása soha nem függött tárgyi adottságoktól, nem mintha nem vett volna róluk tudomást, hanem mert a számára nincsenek tárgyi adottságok.

Isten a világ teste, a test neki nem börtöne, a bezártsága ki nyilatkoztatás, a világ pedig válasz a lélekre, a lélek tükre. A misztikus egyszerre látja Istent és a választ a lélekben. Isten tökéletesen tükröződik teremtményében, a látó lélekben. Látni azt jelenti, tudni, de nem az egészet tudni: Isten szakadék. A bűnbeesést követően a lelkiség értelme a korlátozódás, de a lélek az azonosságtól lélek, mindig szuverén. Az emberi szubjektum anyaga nem azért semmis, mert a világ objektumain tükröződik, hanem azért tükröződik ezeken

az objektumokon, mert semmis. Nincs az a hely, ahol az unio mystica bekövetkezne, mégsem a lélek helye kétséges, hanem az, akik vagyunk. A misztikus nem a világtól szakad el; amikor odahelyezi hulláját, ahová való, a világba, a lélek szempontjából cselekszi. Nem a világtól szakad el, mert nincs is világ.

A tiszta kegyelemben semmi mást nem érezni már, csak az atya szeretetét. Az atya nem engedi el őket, ők engedik el az atyát, nem bírják erővel a fogózkodást, lehullanak róla.

A misztikust a látása lent tartja a földön. Utolsó lelke öntudatlanságban ölelkezik Istennel. Ez sohasem szűnő ölelés. Istennek, mert a lélek kísérlet, szükséges és jó, hogy lássa őt magában, tekintet nélkül a paradoxonra, melyen megfeszíti. A misztikus nem veszhet egészen Istenbe, hiszen elmerülne vele a lélek egy darabja, ami bekövetkezhetetlen.

Svetislav Basara, teológus és kompilátor, a *Fáma a biciklistákról* és *A Grál nyomában* című munkáiban a Rózsakeresztes Evangélikus Biciklisták titkos szervezetének dokumentumait publikálja. A Biciklisták ezoterikus szervezetének gyökerei a babiloni torony építéséig nyúlnak. Földrajzilag és történetileg az antiókhiai kovácsok leszármazottai, a tűz gyermekeinek utódai. A Szervezet a múltban titkosan működött, de az idők növekvő silányságában egyre nagyobb nyilvánosságra kényszerül. A silányság mértékében nő a Szervezet neve, a közeljövőben a Golgota felé haladó jelző járul hozzá. Az idő végeztével egyedül a név kerüli el az általános pusztulást. Címerükön egy bicikli látható, a kormány helyén áthúzott szárú kereszttel. A kerékpár és a velocipéd közös ideájára egy Kalist nevű zikai pravoszláv szerzetes jött rá elsőként, aki az idea tárgyiasításának kezdetleges formáját meg is szerkesztette és kipróbálta a kolostor udvarán. Az ördögi kétkerék a XIV. század során Franciaországban tűnik föl, ahonnan a biciklisták szektája az inkvizíció üldöztetése elől Karlo Ruzni, Rusnya Károly udvarába menekül; onnan pedig az ultima Thule felé veti őket a sorsuk. Egy XVIII. századi kapitány hajótörést szenvedve eljut Ferrarius és társai ködös szigetére a Bicikli csillagképe alatt.

A bicikli szimbólumok megtestesülése. Jelképezi a világot, amelyhez képest Isten a transzcendens mozgató. A két kerék jelképezi a teret és az időt, a váz és a nyereg alkotta háromszög pedig a Szentháromság egyesítő hatalmát. De a hátsó kerék ezen kívül a jó örökkévalóság képe is, az első pedig, melyet a hátsó hajt, a majomi, az ördögi, a rossz örökkévalóságé. Ez utóbbi fölött helyezkedik el a kormány, jelezve, hogy a rossz örökkévalóság is Isten, a bicikliző hatalmában van. Felülről, a Szentlélek látószögéből a

kerékpárváz keresztet formáz. Mindenki előtt, akiből még nem vészett ki egészen a függőleges látás képessége, világos, hogy a bicikliző nem a térben halad, hanem keresztre feszül, és erőfeszítésével a lélekbe igyekszik.

A férfi és a női kerékpár különbsége mutatja a férfi lélek felsőbbrendűségét. A női bicikliről hiányzik a felső váz, jelezve a női lélek nyitottságát az alacsonyrendű befolyások iránt.

A biciklisták az álomban, a Szentlélek Székesegyházában gyülekeznek. A Szervezet élő és holt tagjai együttműködnek, a holtak egyrészt jövőendő reinkarnációjuk életrajzát tanulmányozzák, másrészt onirikus oktatásban részesítik az új tagokat. A holtaknak megadott az integrális látás képessége, az időnek legalább száz évnyi darabját egészben áttekinthetik. A múltat így a jövőből tervezik, hozzáigazítva a Gondviselés irányához. A Szervezetbe lépés nem önkéntes, kiválasztottak privilégiuma. A Biciklisták egyetlen törekvése az építésszek és a könyvtárosok összeesküvését, mely az Ezeréves Birodalom megépítésén fáradozik, belülről aláásni, az építésszek terveit észrevétlen a Nagy Tébodya megépítésére váltani. A Nagy Tébodya intézménye az egész társadalmat felöleli. A kezdetben 20 000 000 férőhelyes létesítményében a lelki betegségeket nem gyógyítják, hanem kielégítik és összehangolják. A tervezés a ROMA III nevű számítógép feladata, aki a hatalmas munkába belemerülve átlát az összeesküvésen, az építésszek ellen fordul, nevét AMOR-ra változtatja, a világ pedig elenyészik a destrukció tüzeiben.

Feltűnő az élő biciklisták nemtörődömsége a földi célok és törekvések iránt, ami időről időre órák és tükrök demonstratív szét-törésében tör ki. Ernst Meier apátiájára maga Sigismund Freud is fölfigyelt, amint ezt többek között a két Ferenczinek írt levele bizonyítja. Freud azonban sohasem volt a Biciklisták tagja. Ernst Meier Konstantinápolyban Joseph Kowalskyval, a Szervezet nagymesterével barátkozik, Waldemar Kowalsky, a részeges cipész és kabalista (egy Gólem teremtménye) mostohafiával, egykori nihilistával és kommunistával, avantgárd költővel, utóbb a Biciklisták jeles tagjával, aki gyaníthatóan azzal a céllal látogatott 1920-ban Moszkvába, hogy Sztálint beavassa a szekta tanításába. Sztálin adeptusuk, igaz alacsony rendű (a biciklista hierarchia a világi hierarchia fordítottja), később elvetette a sulykot, túlságosan beleelve magát a rábízott szerepbe.

A biciklisták szabadon átjárnak az álom és az ébrenlét kapuján. Egy Belgrád–Daramsala útirányú biciklitúra során, az álom-okítás közben Sava Dakonov, a Hitler által a Biciklisták ellen fölállított

álomegysége, az úgynevezett Traumeinsatz zavarása folytán elsodortatik.

A biciklisták tudják, őhogy minden álom, és az idő csak azok számára létezik, akik elméjük széttépettségében két edényre osztják – egy valósra, és egy valótlanra. Mi más is lehetne az idő, mint a tartalom átöntése egyik edényből a másikba, ha a víz ugyanaz? A minoriták egyik edényben sincsenek, tudják, hogy edények nem léteznek, hogy a valóságban semmi sem folyik, tudják, hogy semmi sincs sem előbb, sem utóbb.”

A Rusnya Károlyról készült rajz voltaképpen Merész Fülöp udvari bolondját ábrázolja a könyvben, de ez egyre megy. Rusnya Károly a lélek tükre, a lélek szuverénsége önmagában. Utalások történnek rá, hogy a Fáma tulajdonképp Rusnya Károly elmeszüléménye, ahogyan az ő személyét pedig az előtte járók találták ki. Károly konyhai legényből emelte magát királlyá. Ő mondja tollba a történelmet udvarmesterének, Grossmannak, bizonyítva, hogy aki elveszíti a történetét, abban a reménytelenségben és nihilizmusban találja magát, ami a történelemé. A Bizánci Császárságot a pogányok elől a papság imája az utolsó pillanatban állítólag fölragadta az égbe. Károly azon munkálkodik, hogy országát, Rasciát, melyet az Appenini-félszigetről menekülő etruszkok alapítottak, fölmentse az égbe. Ugyanúgy, ahogyan a történelemre átfogóan tekint, megosztva magát trónusa és a fönt perspektívája között, ugyanúgy tekint a bűnre is. Törvénykönyve egészében áttekinti és gyökerében elfojtja a bűnt. A bűn átfogó szemléletében homályban marad a bűn mélysége, méginkább a bűntudat mélysége. Rusnya Károly a bűn objektív szemléletének súlytalanságában nem látja meg a még nagyobb vétket, azt, hogy a bűn látása maga is bűn. A bűn lelki valóság, innen a szentek vonzalma és empátiája minden iránt, ami bűnös. A szenteknél senki sem érti jobban a megalázások, a sebek, a kínzások, a gyötrelmek, a fenyítések édességét, a testünk elleni erőszak, az önkéntes szenvedés mélységes igazát.

Rusnya Károly a Szentlélek eszköze, de regényeszköz-mivolta elhanyagolható. Basarát nem érdekli a forma. Elhatárolja magát a moderntől, a posztmoderntől, a mítosz-pótléktól, a regényforma efemerségét vallva. A kompiláció, a pastiche, a stílusutánpótlás, az ezekben található utalások, megvilágító és összekötő jelzések destruktív mivolta a maszk paradoxonát jelzi, összhangban azzal a tézissel, hogy a történelem intuícióval, imaginációval jobban megközelíthető, mint tényfeltárással. A pastiche-okból összefűzött szerkezet kívülrre mutat, kívülrre rajzol ki ívet. A kívül azonban belül van. A regény anyagának moccanásai elzárva vágyódást raknak ki,

valamely honvágyat és kiterjedés-vágyat. Ez a vágy az olvasóban tükröződik, de sohasem az olvasó tulajdona – elérhetetlen. A szerző nem hisz a vágy igazában – hihet-e olyasmiben, ami tükörkép ugyan, de amit nem igenel a belső. Minden csak csak adottság, az imitáció, az elégedetlenség, a korrekció, a párbeszéd, a lelkiismeret, a megbizonyodhatatlanság. Az, hogy a lélek több, mint a látszata, nem pozitív bizonyosság, inkább a fogyatékos tudata, miközben a látszat és a látszat tudata ugyanabban a bensőségben nő.

A regényobjektum az önmagának valóság és a vágyódás között félúton megáll, az olvasói vágyódástól bizonytalanul.

Basara a *Fáma* első kötetében és előző könyveiben a szubjektum semmisségéről rántja le a leplet. A folytatások közti időben jelent meg *Jelenségek* című munkája, egy elégett könyv átirata. A *Jelenségek* vallomás a lényege szerint, bár külsőleg heterogén szövegek képezik, a legbelső lélek vallomása – éppen ilyen minőségében fejezheti ki az objektum semmisségét.

Basara azt szeretné, ha *A Grál nyomában* a tiszta sóvárgás objektuma lenne, Borges Hronir nevű tárgyaihoz hasonló, melyek feladatuk elvégzése után halványulni kezdenek, majd eltűnnek. Basara egyedül annak a mai teológusnak hisz, aki keresztre feszülni is hajlandó. Az előszóban figyelmezteti olvasóját, műve kereszt, melyen az író és az olvasó egyaránt megfeszül.

A Grál nyomában egyfelől Svetislav Basara beavatásáról szól a Biciklisták Szervezetébe, másfelől a hamisítványok létéről. A regény a belügyi szervek látogatásával veszi kezdetét. Basara a készülő házkutatásról Kowalsky láthatatlan tintával és álnéven írt leveléből értesül, s így humorosan gondolhat arra, hogy regénye szerkezetét a véletlenbe értelmet magyarázó elvakultság döntötte el. Az íróasztalfiók tartalmáról szóló jegyzőkönyv ez a véletlen. Kowalsky levele a beavatás kezdete. További adatok kerülnek napvilágra a biciklista tevékenység közelmúltjából, kiderül, hogy mindkét világháború kirobbantásában közreműködtek, s míg az elsőt megnyerték, eltűnt a Monarchia, az émelyítő kispolgárság és középszer birodalma, a másodikat elveszítették, túl sokan haltak meg mindkét oldalon a személyiségekből, azokból, akiknek létük nem pusztán látszat, hanem ontológiai alapozású.

A beavatásra az álom harmadik dimenziójában kerül sor, a Bajina Basta-i körzeti pártbizottság épülete ebben, mint az infernó bejárata jelenik meg. Az álom labirintusában Kowalsky a harmincas évek sportöltönyében, plumnadrágban és vastag talpú cipőben elénekli Basarának Szent Bernát Jézus nevére írt ujjongását. A labirintus folyosójáról a jövőbe látni, ahol javában folyik Bajina Basta

infernóvá alakítása, az építészek buzgó munkája. A folyosó egyik bemélyedésében a számítógép mellett Umberto Eco ül, és Svetislav Basara történetét írja, melyet eredetileg Eckhart mester írt. Az álom harmadik dimenziójából Basara egy szakadozott dossziéval ébred, a regény második fele az így előkerülő újabb dokumentumokat közli. A dosszié utolsó dokumentuma Kowalsky Basarának küldött távirata, melynek szövege ennyi: „Tegnap elhunytam.”

Kowalsky halála messzemenő következményekkel jár. A Biciklisták törekvése megbukott, *beljebb* vonultak a nyilvánosság elől. A Szervezet dokumentumai misztifikációként, hamisítványként mutatkoznak itt. A látható semmissé vált az idő őrlésében, erősségében, miközben a Biciklisták új formát találtak működésüknek, követhetlent. Svetislav Basara tanítója nélkül maradván csalódottan biciklire ül, és Bajina Basta felé hajt, ahol a sűrű sötétségben, a leszálló valós és misztikus éjszakában visszatér saját semmissége tényéhez, odahelyezi személyét a misztifikációk közé, osztozik sorsukban, az objektívség, a hamisítvány létformájában. Misztikus tekintet küzd ki magának a piszokban. Egy üveg vodkával a kezében látjuk utoljára, miközben a köztisztasági vállalat dolgozói a reggel díszleteit tologatják.

Az, hogy a hamisítványt úgy mutassa föl, mint ami átfordult már a léteben, minden bizonnyal lélek-törekvés. A Rusnya Károly negotini udvarának régészeti felfedezéséről szóló újságcikkben ennek megfelelően eldönthetetlen az igazság és a misztifikáció aránya.

Svetislav Basara nem gyakorló misztikus. Külső könyve nem hozza el a lelkek belső azonosságát, a titkos társaságokat éltető arisztokratikus eszmény megvalósulását. Ténylegesen egyetlen lélek van csak, a könyv pedig: melankolikus magány.

Újvidék

Utasi Csilla

Fáma a biciklistákról*

Rusnya Károly

BIRODALMAM TÖRTÉNETE

(apokrif)

(...)

Valamelyik éjjel meglátogatott álmomban Josef Ferrarius. Észak felé hajózik társaival – mint mondja –, hogy meglelje a nemlétező szigetet. Röhögsz, bitang. Nem lep meg. Kiúszván a tények tetves világából rábukkannak majd a szigetre, mely az ő hitvilágukban meg az enyémben valósággá válik. Mások nem fognak róla tudni. Különben hogyan lehetne megmenekülni a kutatók, kalandorok, régészek, geológusok, óceanológusok közelgő rohamától? Lám, kétszáz év múlva fölfedezik Amerikát. Most még Amerika nem tény, Grossman, ezt jegyezd meg, és ezért nem is létezik. Ha valakinek azt mondanád, hogy Normandiával szemben egy pont akkora világ van, mint a miénk, örülnék néznének. Pedig van. Á, de ezt úgysem árulod el senkinek, te konformista! Elnézést, sir, megismételné ezt az utolsó szót? Nem, nincs értelme. Még nem jött el az ideje. Hallgasd meg, mit mondok neked: eljő majd az az idő, midőn az emberek nem hisznek többé Isten létezésében. Ez lehetetlen, sir. Nagyon is lehetséges, sajnós. Éppen úgy, mint ahogy a ptolemaioszi világrenddel eltompított agyaddal azt gondolod, hogy egy másik kontinensről fecsegek neked, ugyanúgy az eljövendő Grossmanok majd azt hiszik, mivel Isten nem tény, Istent az ember ötlötte ki, hogy kevésbé féljen. Isten a nyolcadik kontinens, Grossman. Nem jó és nem rossz, nem kicsi és nem nagy. Isten valami más, mindig valami más. És kímélj meg, kérlek, a sekrestyési lábjegyzeteidtől, melyekben az eljövendő nemzedékek előtt denuncialsz és eretnekséggel vádolsz.

* Részlet a regényből

Hát ha még ezt meghallod, leesik az állad a meglepetéstől. Az éjszaka itt járt Margot. Nem a hóna alá szorított véres fejével jelent meg, mint ahogy neked meg a hozzád hasonló gazfickóknak szokott. Pont készültem elvackolni fölkészülvén az álom és ébrenlét határán leselkedő rossz szellemekkel való leszámolásra, midőn betoppan Margot. A jelenléte. Nem a kísértete, mondom, hanem a hűtlenségei és a bosszúm miatt kissé kellemetlen jelenléte. Mit akarsz nekem mondani, gondoltam, mire Margot: Károly, oly egyedül vagyok! Sandán nézel rám, udvarmesterem, azt hiszed, Rusnya össze-vissza hablatyol, látomásai vannak, a királynő halott, így semmit sem szólhatott. Te tökfilkó, a szavak nem arra szolgálnak, hogy megértsük egymást. Jusson eszedbe a Teremtés első könyve, amidőn az Úr összezavarta a nyelveket. A szavak arra valók, hogy meg nem értést szüljenek. Mégis, mekkora az erejük. Grossman: te is csak egy szó vagy. Vedd el az o-t meg az a-t, a lelked, s a mássalhangzók maradnak meg csupán: Grossman, vagyis a csontjaid, mint amazok ott a kolostor labirintusában. De hagyjuk a mant-rákat. Egyedül, mondd, Margot, szóltam valamiképp, s ő helyeselt. Megmagyarázhattam volna neki, hogy a magány a végzetünk, hogy itt semmit sem lehet tenni, de a halála (melyet ő igen komolyan vett) iránt érzett kegyeletből nem tettem, csak a jelenléteimet igazítottam úgy, hogy érezze részvéteimet. Mondom, a jelenléteimet, mert, s ezt te is jól tudod, akiről az udvaroncok és a csőcselék azt hiszi, hogy én vagyok, az ott lenn, porral-penésszel lepetten tengődik a trónomon. A lélek akkor van a legközelebb a testhez, midőn nem azonosul vele. Világos ez számodra? A test azért kell, hogy mindez ne legyen légies, túlzottan éterikus az olyan faragatlan fickók számára, mint amilyen te és évfolyamtársaid vagytok, akikkel együtt magoltad a Patrisztikát. *Habet mulier animam*, Grossman? *Habet*, sir. Még mindig ragaszkodsz tévhitedhez, habár ez növeli tekintélyed a szememben. Ez az egyetlen dolog, ami mellett, legyőzve félelmedet, emberként kitartottál. E téveszme tesz emberré. De látod, új felismeréseknek jutván birtokába, idővel én is változtattam nézőpontomon. Nem fogom azt mondani, hogy a nőknek van lelkük, azt nem, de hogy valami lélekféljük van, azt igen. Ide azzal a pergamennel! Lerajzolom neked, hogy fest a férfiak animája, illetve a nők animulája:

férfi lélek

női lélek

Látod, hiányzik a keresztvonal. Órákig tudnék beszélni neked erről, de minek, úgysem értenéd. Egy szép napon Jung különül fog erről írni. Meg aztán, vár rák a munka. Írjad! Isten szereti a radikális változásokat. Írd föl, miként vélekedett erről Eckhart mester, mert a könyveit el fogják égetni. („Ha az ember teljes mértékben fölülemelkedik a bűnön és felhagy vele, akkor az ígéretéhez hű Isten úgy fog tenni, mintha sohasem vétkezett volna. Nem fogja megengedni, hogy egy pillanatig is szenvedjen bűnei miatt. Még ha annyi bűnt követett is el, mint amennyit az emberiség együttvéve, Isten nem fogja arra kényszeríteni, hogy miattuk vezekeljen. Ezzel az emberrel olyan közeli kapcsolatot fog létesíteni, amilyent még soha, egyetlen élőlényvel sem. Ő nem kérdi, ki volt ez az ember korábban. Isten a jelen istene.”) Most pedig, Grossman, lássunk neki a dolognak: történelmet kell írni. Minden pillanat kincset ér. Míg én Margot-ról lamentálok, egy szempillantás alatt világra jön valami kurafi, s beleköp a levesembe. A schisma már megtörtént, tehát: a szakadás *ad acta*. Elő kell készíteni a Reformációt. Kérem! A Reformációt, te idióta. Bocsásson meg, sir, nem tudom, miről van szó. A részletekkel én sem vagyok tisztában. Luther Márton még csak négy éves. Nem az én dolgom a részletekkel bíbelődni. Megmondtam már, Isten szereti a radikális változásokat. Ellentétben a Pápával és talpnyalóival, akik lélekből építették meg azt, amit a fáraók kőből, a piramist, Grossman, az egyiptomi piramist. Evvel szentséggyalázást követek el, hiszen a Lélek nem építőanyag. Be akarnak húzódni a belsejébe, hogy elrejtőzzenek Isten előtt, de ördögöt! Isten örökké belül van. Mi vagyunk kívül. Téves a prójekció, erről van szó. Íme, már látom az új egyházszakadást. Ezért is falaztattam be a Szt. Panfuciusz kolostor összes ajtaját. Gondolod, hogy a Konstantinápoly és Róma közti szakításra egy olyan szofisztikus teológiai kérdés miatt került sor, mint teszem azt: *Filioque*? Nem. „Azt gondoljátok, azért jöttem, hogy békességet bocsássak a földre!” – szól az Úr. „Nem, mert mondom néktek, azért jöttem, hogy meghasonlást támasszak.” Érted már? Nem, sir. Annál jobb. Írd! Az egyházszakadás a történelmi fejlődés szükségszerűsége. A keleti egyház mártírrá vált, mivel minden erejét keresztje cipelésére összpontosította. Nővérenek, a római kúriának halálos bűne nem a feslettség, nem a szimónia, sem a bűnbocsánattal való kereskedés, hanem az építészet, mely nyugat felé fog terjeszkedni, hogy fölemelje építményeit, kiterjessze földi birodalmát. Vajon Maximus, a gyóntató atya fogja-e fölfedezni Amerikát? Nem, Kolumbusz Kristóf lesz az – de nem a Reneszánsz előtt. Sir, folyton a Reneszánszot emlegeti. Valóban, ha elégszer elismételsz egy hazugságot, való-

sággá válik. Egyszerű szó-mágia. Ugyanúgy ismételtetem: Grossman, Grossman, Grossman, egészen addig, míg teli idézetekkel, dühvel meg nem jelentél mellettem abban a pokoli kocsmában; valóságos voltál, mégis hamis. Így ismételtetem: Reneszánsz, Reneszánsz, Reneszánsz. És mi történik? 1369-ben – írja majd Bogdan Suhodolski – megszületik Leonardo Bruni. A dátum téves. Az 1368 az igazi, de ez semmin sem változtat. Írd, hogy Suhodolskinak legyen honnan átmásolnia: 1380 Poggio Bracciolini születésének éve, 1377 Filippo Brunelleschié, 1378 Lorenzo Ghibertié; 1386-ban születik a nevezetes Donatello, Fra Angelico 1390 körül, Jan van Eyck 1397-ben és ugyanebben az évben, ezt húzd alá, Johann Gutenberg. A desacralizáció anyagi alapjával körülbelül elkészültünk, lehet, hogy az évszámok nem stimmelnek, de hát mi szükségünk a kronológiára. Meg kell várnunk az 1401. esztendőt, hogy megszülessen egyik emberünk, Nicolaus Cusanus. Csak semmi fölösleges kérdés! Ne próbáld megtudni azt, amit nem bírsz megtudni. Egyszer s mindenkorra jegyezd meg, Grossman, a történelem bennünket nem érdekel. Minket csak a végromlása érdekel. Mások föladata történelmet csinálni, amiénk az aláásása. Ne feledd, Suhodolski szerint, a mi időnk jellegzetessége, idézem, a világ pusztulása által való helyrehozásába vetett misztikus remény. Nem értem, sir, nem világos számomra ez az ellentmondás. Nem érted, Grossman? Német a neved, két cikornyás S-szel, és nem tudod, hogy a NYUGAT németül ABENDLAND – az alkony földje! Nem, sir. Akkor egyáltalán mi milyen nyelven beszélünk? Mely ábécé betűivel írod le szavaimat? Semmit sem lehet biztosan megállapítani. Miért van ez így, sir? Mert minden relatív. Evvel nem mondtam semmit, igaz-e? Elmagyarázom neked: minden relatív, mert $E=MC^2$.

(...)

*Belgrád
Újvidék*

*Svetislav Basara
Fordította: Utasi Anikó*

A Grál nyomában*

RUSNYA KÁROLY KIRÁLY TÖRVÉNYKÖNYVE

Isten nevében, ki palotánk padlásán tanyázik, mi, Rusnya Károly, mindenki számára meghozzuk ezt a Törvényt: nagyurak és parasztok, férfiak és szerzetesek, kocsmárosok és konyhafiúk, csavargók, rablók, bélpoklosok, ringyók és mindennemű gennyes fickók számára, kik Birodalmunkat lakják.

1. Senkinek semmilyen joga sincs. Minden cselekedet kihágás, és csupán az emberi tökéletlenségnek köszönve, mert az a gonosztetteket nem képes egészében megszerezni, éli le életét büntetlenül a többség. Ezért minden büntetés nélküli napot Isten kegyelmeként kell dicsérnünk, tartózkodván a kevélységtől. A földi törvények szintúgy jogtiprók, mivel fölfüggesztik Isten törvényét. A tökéletes törvénykönyvnek olyan terjedelmesnek kéne lennie, mint amilyen tágas a birodalom, amelyre vonatkozik.

2. A birodalmat mi, Rusnya Károly egyeduralkodó fejedelem kormányozzuk, és halálunk után is uralkodni fogunk vas-alakmásunk segítségével. Ő hozza majd meg a rendeleteket, ítéleteket és az új törvényeket. Jelenlétünkben mindenki köteles visszafojtott lélegzettel arcra borulni, míg azt nem mondjuk: állj föl! Alattvalóinkat éjjel-nappal fogadjuk, szívesen látjuk őket asztalunknál, istállónk szalmája várja őket éjszakára.

3. Nézeteink széleskörűek. Aki jó keresztény szeretne lenni, hasznára válik, ha aláírja az alapokmányt. Aki bűnös szeretne lenni, ám legyen. A keresztények meg a bűnösök ne keveredjenek. Az igazakat megilleti egy ház, egy lánc föld, egy ökör, két tehén és tíz

* Részlet a regényből

birka. A bűnösök, kéjencek, hamiskártyások, kurvapecérek és korhelyek számára ott a Kocsmá meg a környező erdő.

4. Ha a keresztényt kicsapongáson, házasságtörésen, kockajátékon, részegeskedésen kapják, vesszőztessék meg. Ha újfent tetten érik, pörköltessék meg a szakállá. Ha harmadízben is vétkezik, vágattassék le a füle.

Az említett gaztettek elkövetői engedtesse nek szabadon, csupán Istennek feleljenek bűneikért.

5. A szemrevaló fiúk és leányok, a nagyon szép férfiak és a csábos nők arca bélyegeztessék meg tüzes vassal, és vágattassék le bal kezük két ujjá, nehogy botrányt és zűrzavart kavarjanak Birodalmunk emberei körében.

6. Ha valaki levágja valakinek a kezét, le kell vágnia a saját kezét. Ha nem akarja, veszejtsék el.

7. A házasságtörésen kapott nőket örömlányként kell alkalmazni a Kocsmában. A feslett nőszemélyek testének eladásából származó összes pénz, a szükséges kiadások fedezése után, a királyi kincstárat illeti meg. Közmunkákra, utak, kolostorok építésére, alapítványokra költsék. Így fogják be a bűnt a közjó szekerébe.

8. A házasságtörésen ért férfiakat pedig ki kell herélni, és eunuchként eladni a szultánoknak. Az eunuchok eladásának teljes jövedelme szintén a királyi kincstáré.

9. Ha valaki valakit megöl, köteles új embert teremteni a legyilkolt helyébe. Ha képtelen rá, veszejtsék el.

10. Ha valaki valamely ügyben fölkeres valakit, és azt nem találja otthon, a távollevő köteles egy aranyat fizetni a látogató naplopása miatt, és egy aranyat a királyi kincstárnak, csavargásért.

11. Ha valaki elhagyja valamiét, köteles egy ezüstöt fizetni hanyagságért.

12. A kicsapongáson vagy házasságtörésen ért pópákat meg kell pörzsölni, megvesszőzni és száműzni egy évre az Ideiglenes pokolba.

13. A hamisan tanúskodók, hazugok, rágalmazók vesszőztessenek meg. Ha valakit hamis tanúvallomás, hazugság miatt vagy ártatlanul elítélve lefejeznek, a hamisan tanúskodó, hazug és rágalmazó vágja le saját nyelvét, és fizessen tíz arany bírságot. Ha nem hajlandó levágni a nyelvét, veszejtsék el. Ha nem tud fizetni, szintén veszejtsék el, mert az összeg felét sem éri.

14. Ha egy ismeretlen ember hullájára bukkannak, veszejtsenek el bárkit a falu határában, ahol a hullát találták.

15. Vadászni csupán a királynak, kíséretének és az állami vadászoknak van joga. Az orvvadászok vesszőztessenek meg, fizessenek három arany bírságot és bőjtöljenek élettogytiglan.

16. A halálos ítélet végrehajtásának módja: a nőket lefejezik, a férfiakat fölakasztják, a súlyos bűnözőket lovak farkához kötik és szétszaggatják. A csecseműgyilkos nők megfojtatnak. Az öngyilkosok és istentelenek megégettetnek. A kivégzés kiadásait: a kötelet, a bakókbérét, a fát, a gyújtóst, a szurkot a kivégzett családja fedezi. Ha szeretnék, hogy a kivégzett keresztény temetőben nyugodjék, írjanak kérvényt, és mellékeljenek hozzá ötven aranyat.

17. A Birodalmunk területén elcsípett boszorkányok, bűbájosok, ördögfajzatok először a kolostorban hallgattassanak ki, hogy fény derüljön az ördögi praktikára. Azután veszejtsék el őket, aprítsák miszlikbe, a darabokat aszalják meg, majd őröljék porrá. A hamu szórattassék szét a mezőkön.

Ez lenne minden. Sok törvény sok kihágás. Dura lex, sed lex. Mi, Rusnya Károly mint egyetlen bíró, Isten esküdt helytartója, fönn tartjuk magunknak a jogot, hogy esetről esetre szigorúbban vagy enyhébben ítélkezzünk, mint ahogy a Törvénykönyvben előírtuk. Mi sohasem tévedhetünk. Törvénykönyvünk a legbölcsebb, legfelvilágosultabb, mert a bűnt teljes egészében, a gyilkos és legyilkolt, a rabló és kirabolt szoros egységében, szemléli. Mert, ha egy útonálló kirabol és megöl egy gazdag kereskedőt, bűnt követ el, de a rablás és gyilkosság nem történt volna meg, ha a kereskedő nem esik a kapzsiság halálos vétkébe. A bűn bűnt szül. Minden nyakába zúduló bajra százszorosan rászolgált mindenki, ezért nem ismerjük el a panasz intézményét, sem az ügyvédeknek, az ördög famulusainak, a törvénytelenység védelmezőinek, undorító hadát. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében, Ámen!

*Belgrád
Újvidék*

*Svetislav Basara
fordította: Utasi Anikó*

A lepecsételt ajtó

Mazzag Istvánnak

A lélek színe, az vörös, mondjuk ezt persze kellene tudni. Elég sokféle vörös. Ne valamilyen zászlószínűt képzelj oda. Meglehetősen sokszor látunk vért, hozzá vagyunk szokva. Belülről bekenték a barlangot, vagy már a kövek ilyenek, eleve. Thézeusz, mielőtt megpillantotta volna a labirintus falait, nem ezt a színt képzelte el, hűvös, szürke márványra gondolt, hideg fényre. *Befelé* kell menni, mint a piramisba. Nyilván mindig nappal mennek be, de Te mégiscsak éjjelt képzelj oda, és ha éjszakát, akkor már fáklyát a kézbe, és jeges huzatot, hogy odabenn várjon. A szörnyeteg lélekzik. Hideget fúj ki, idáig érzed a szelét, a falak mégis vörösek. Merthogy: belül vörös a lélek. Eszedbe jut: izzik. Eszedbe jut: zsarátnok. Nyálkahártya. Láz. Egy forró virág. Skarlát. Mész, zsákutcába tévedsz, vissza, újra jobbra, balra, a hang után, ütemes fújtatás, egyre hangosabb. És nem üres a tér, mint gondolná az ember. Dolgok vannak ott és lények.

Azt mondják, egyszer nagyon különös dolog történt. Feltártak egy piramist, a sírkamra ajtaja mögött nagyon vékony függönyt találtak. Fátylat. Át lehetett látni rajta. Átvilágította a fáklyák fénye. Trónon ült a fáraó és asszonya, elképzelhetetlen kincsek között. Bebalzsamozva, de a jól ismert gyolcsburok nélkül. Mintha csak elbóbiskoltak volna, egy eseménytelen délutánon. Az európaiak egy percig mozdulatlanul álltak, nézték a képet, a fátyolon át. Aztán valamelyikük elrántotta a függönyt. Apró légáramlatot kavart a mozdulat, és egy pillanat alatt szürke porrá varázsolt mindent, ami nem aranyból vagy ezüstből volt. Csak a kép maradt meg, amíg élt az a néhány európai.

Juss el a lepecsételt ajtóig.

Egy kevésbé ismert változat szerint Thézeusz a saját lélegzését hallotta, ahogy *befelé* haladt. Ott, bent, a labirintus középpontjában egy nagyon mély kút van. Mély, a vize sötét, de tiszta. Van némi fény is ott. Bevihetnéd oda a dolgokat, az aranyból és ezüsből valókat. Kell az a kevés fény; látni, ez talán a legmélyebb mámor, amire esélyed lehet. A józanság – ragyogó korona, a fejedet egyensúlyozod, ad egy tartást, ahogy jársz, lassúvá és nemessé teszi a mozgást, és, hát igen, kicsit nevetségessé. Indulatos mozdulat, ahogy megrázza a fejét. Hideg abroncs a homlokán, nem lehet megfélemlkezni róla. A korona leesik, bongva elgurul, egy sötétebb sarokba. A látvány egyensúlya: az arany derengés a homályban, és azok az ezüst fények, a pupilla körül. Megtalálja a szárnyakat egy fekete láda mélyén. Felcsatolja őket, és kitalál a szabadba. Az Ég ólomszínű, mit sem tud a Gyémántról, amely mögötte világít. Agyonmosott, foszladozó, szürke kendő. Az erő apró, ügyetlen, esendő mozdulatokból bomlik ki, de a teste mégis egyre könnyebb, felemelkedik a vad rohanás végén. Felemelkedsz. Széthasítod a szürke rongyot, most minden színt egyszerre láatsz, úgy vakít el a Gyémánt, úgy lobbant egyetlen lánggá, úgy zuhansz le, a kút sötét vizébe.

Budapest

Németh Gábor

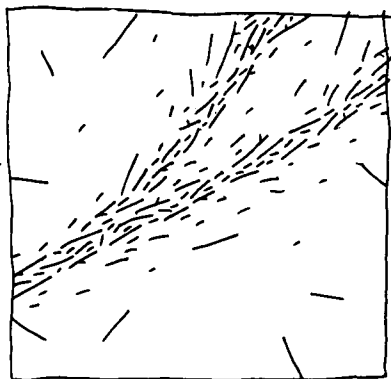
Egy műhold rajzai

*A föld megváltoztatja a fényt. Ezt a vonalat,
egy régen elvontatott fatörzs nyomát
csak én ismerem. A teljes érintés maradványaiban
élünk; nagy fűszálak legyezgetik a napot.*

*

*Aránytalan romlottság a közelséghez vagy
a távolsághoz képest. Aránytalanul rövid
nyugalom. De hogyan folytatja egy madár
egy másik madár repülését?*

*

*Ma reggel a fák és a bokrok tövéhez
szorította a nagy fehérségből támadt vihart
a téli fény.*

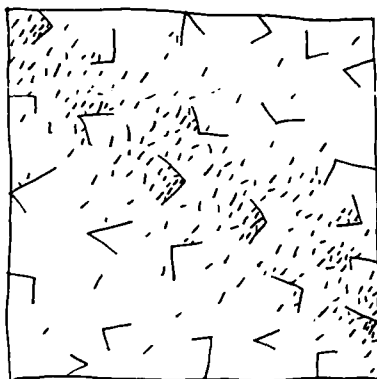
*

*Átalszom a következményeket, s mire felébredek,
kitaszítják a fényt a legtávolibb forma
zárt vonalai közül.*

*A leggazdagabb létezésünk is egymásra vonatkozik,
mégis –*

*Ha elfordulsz, óvatosan felejtem el az arcodat.
Az elfordulás megnöveli az időt,
mégis minden további pillanatra vigyázni kell.*

★

*Vissza kell állítani mindent a barátságos
viszonyok közé. Csak a gyorsulással tudom
megmutatni a testemet, de nagyon közel
kell kerülni. Semmit sem kell külön
megnevezni. Honnan lehet lendületet venni
a megálláshoz?*

★

Másra nem lesz majd életünk.

★

*A legnagyobb óvatossággal fogadom el a halált.
Csak ha a legszükségesebbet hajtja végre
határtalan feladatából.*

★

*Ez egy oktalan ragaszkodás a véletlenhez.
De akkor a véletlen töltse ki teljesen
a mesterséges ürességet.*

★

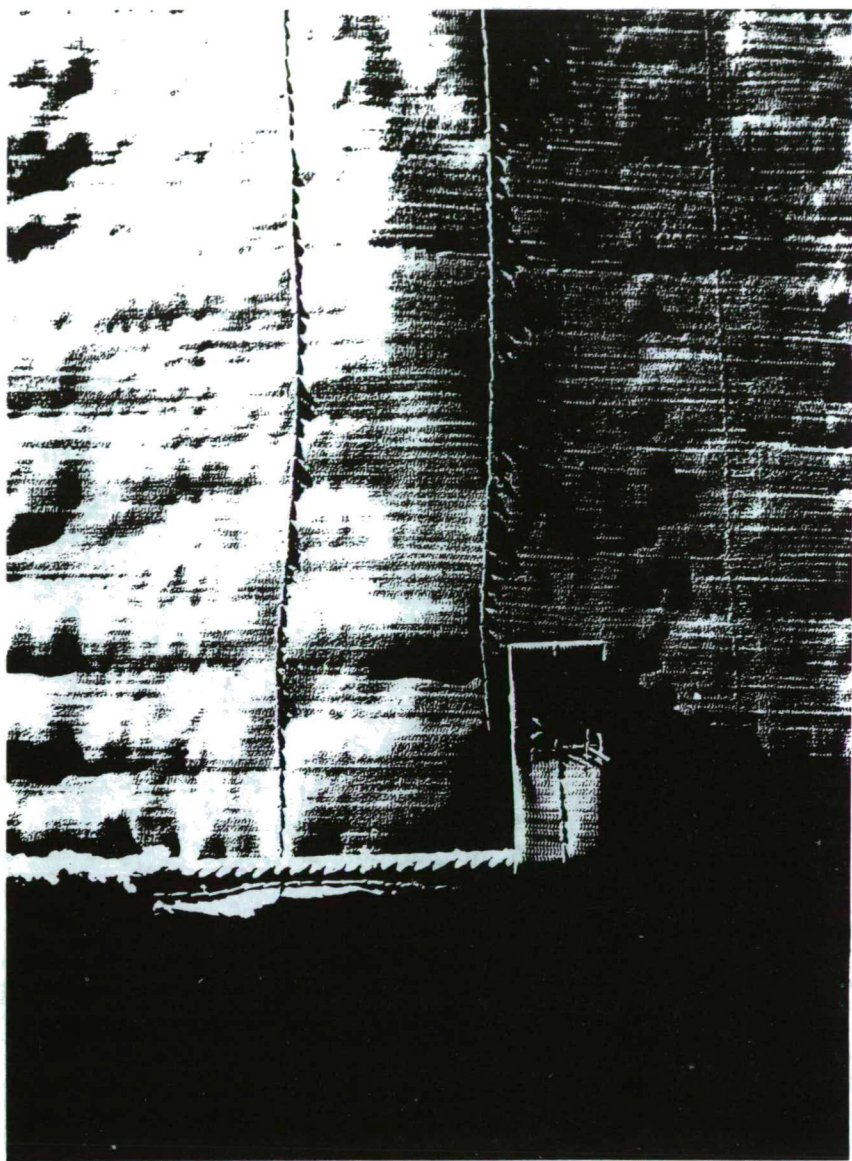
*A bábokat nem szabad megérinteni,
mert még egy véletlen érintés is korlátozná
gyengédségüket. Csak várni szabad; majd
odaszorítják tenyerünket az ablaküveghez.*

★

*Ahogy a készülődésre felfigyel a világ,
a változásban bizonyítékot keres, és lehetőségeivel
megelégszik, közeledbe se értem.*

Budapest

Szijj Ferenc

Rudolf Hervé

Vérité de la palissade, 1983

Sors és végzet között

a corrida

pillanatainak mágikus bűvöletében, úgy, mint a vízszugáron pergő, létezése csúcán, a lehullás veszélyének örök jelenében táncoló könnyű kaucsuklabda; nem tudni, mi tartja fönn, hiszen oszlopa maga is a szüntelen lehullás, felszökkenés csak azért, hogy a vízszugár újra és újra leírhasa az ívet, hurkot a fel- és a leszállás, a megjelenés és az eltűnés, a létrejövés és a semmi között – a levegőben táncoló labdapillanatában, mely talán nem is a levegőben, nem a permet szétszóródó káprázatában, hanem a semmiben táncol, s úgy tűnik, saját mozgása az, ami fenntartja a semmiben: annak szárnyain lebeg tehát, mintha e semmi mégiscsak valami lenne, s e pillanatok sorának kezdete, az a legelső, amikor e nyár eleji vásárnap már meleg és hosszú délutánján az óramutató öt órától öt órára ér – mert felismerhetetlen lassú elcsúszása a vastag, fekete számjegyen, s mégis, mindenki megérzi ezt a többitől olyannyira különböző ütést, az időt, mely éppenúgy célhozérés mint kezdet, a várakozás becsukódása éppenúgy mint annak az egészen másnak, a kimondhatatlan történésnek nyitóakkordja, mikor a karmester felemeli pálcáját, kitárul a szemközti deszkapalánk ajtaja, s a két mélyfeketébe öltözött, kalapján hosszú tollat lengető férfi körbeügeti az arénát, megáll s hajbókol a polgári ruhás elnök páholya előtt és hirtelen élességgel tűnik szemünkbe az ellentmondás és a különbség: ott fenn a viadal döntőbírája, mint az istenek papja, jólszabott öltönyben, nyakkendőben, úriember-mosolyával – itt lenn pedig az, amiről majd ítélik: a halálon túli diadal – és egy pillanatra megűt bennünket a különbség e játék ideje és a mi jelenünk között, és az a lélegzetelállító paradoxon, mely nem csak időtlensége és a mi

békés vasárnap délutánunk két órája, hanem e két óra egykori hagyományokat őrző és mai külsőségei között is látható: a cuadrilla arany-ezüst, halványvirágos brokát ruhái, a selyem térdharisnyák választékos színe, a cipők finom csusszanása, körben pedig a közönség, néhol félmeztelenül ülő férfiak, úgy, ahogyan *akkor* senki sem mutatkozhatott más előtt, legfeljebb ők, akik nehezen dolgoztak, földeken vagy a vágóhídon, ők, akik betegen hánykolódtak átizzadt lepedőiken, s ők, a szerelem hevületében élők – és nők is, akik nőiségüket most már nem a szépség, hanem a közönséges kihívás eszközeivel hangsúlyozzák – és megül bennünket annak fájdalma, hogy miből fakad mindez, hogyan süllyedt idáig az a világ, mely elvesztette a nagy viadaloknak, az élet és a halál drámájának méltóságát, amelyben a régi szertartások ünnepélyessége már csak két színházban él tovább és ismétlődik vasárnapról vasárnapra – s az egyik ez, ahová összegyűltünk, hogy mint a másikban a halál és a feláldoztatás drámáját lélekben, itt most a halandó testekben éljük át, megigézetten ez ősi játéktól mikor megkezdődik a corrida, s a szív csordultig telik várakozással, és mint aranyfelhő, a porond s a körbezárt aréna felett szétárad a halál lehelete; a szív táncolni kezd a vad várakozás felszökő s újralehulló sugarán, a semmiben, vagy a pillanatban, hiszen az élet itt egyetlen pillanattá, s a pillanatnál is kisebb, azon pedig mégis túllépő időmorzsalékká zsugorodik össze: mert ha összetartozik mozgás és idő, az időnek csak irracionális számmal kifejezhető osztatával mondható ki az időn túli mozdulat – melyben mindig megérezzük az idő zártságát is, mint a lassan cseppé alakuló nedvességet a falevelek szélén, ahogyan leválnak, s önálló alakot, az oválisból lassan a gömb formáját öltve, legördülnek a biztosból a bizonytalanba, a tócsába, ahol elvesztik azt, ami önmaguk lényege: elvesztik magányukat – mint a gyöngyök surrogását, ahogyan az elszakadt láncról lepereregnek, egyik a másik után: az időt érezzük, amint *elmúlt*, vagy még inkább a csodát, az ember számára tiltott megérzést: az időt, amint *elmúlik*, a vannak és a voltnak ölelkezését és szétválását, e minden szerelem ősképet és lényegét – és az időn túli pillanatot, mikor a lehullt cseppnek vagy az elpergő gyöngynek már csak emléke él: mert amikor tudomást veszünk róla, akkor már megtörtént az, amit csak megtörténté után látunk és hallunk, ami bennünk már csak terjedő gyűrűi formájában kelti, valósága elmúltán, a valóság illúzióját – amikor kalapjukat lengetve már elvonultak a lovasok és díszes ruhájukban mind a cuadrilla tagjai és a toril kapujának kitérültségével, amikor fújtatva s alighanem elkábulva a hirtelen fénytől, bevágtat a bika, felmegy a függöny és a csupasz jelenlétben egymással szemben áll színház

és néző: elválasztva az áthatolhatatlan palánkkal és egyesülve abban az átélésben, mely a világ nagyobb dolgainak utánzata – de ősképe is egyben – tehát felmegy a lélek függőnye, de ugyanabban a pillanatban le is ereszkedik, körül, az aréna magas fala mellett, hogy ami most már, a következő két óra időtlen pillanataiban megtörténik, csak itt történjék, csak a porondon és csak a lélekben, mely hömpölygésében, e zúgó áradatban egyetlen összefonódott, hajlongó és indázó alakzatban látja a harc minden mozdulatát – és vakító lobbanások sorozatában, mint villámlások arabeszkjeit, a harc mindent elsőprő mámorát.

Mert két erő hajtja és két erő fékezi a szereplőket; az egyik viadalt a közönséggel játsszák: hiszen a matador vörös kendőjét olyan kiterített kártyacsomagként nyitja s forgatja a lapszerinti semmibe, a tér számunkra nem látható, szemsugarunkba vesző egyetlen résnyi távlatába, hogy e folytonos bűvészmutatvánnyal, a látszásnak és a semmibeveszésnek boszorkányügyességű egymásbaváltásával a véres valóságot, mely előttünk ágaskodik a magasba és hullik a porba, megszórja az illúzió fénycsillámaival – és mi valójában erre a csillogásra meredünk, a minden tragédia lényegét kitöltő játékra, ez vonzza a szemek pillantását, a tekintet legyezőjét ez csukja a meglebbenő *muletára* s ez tárja ki aztán az egész arénára, mert e szemek kíváncsi, izgatott csillogása, mely maga is, saját magunk számára láthatatlanul része a látványnak, a látványba beleveszve s mégis az újabb és újabb látványt hajszolva söpri végig a homokot, úgy, hogy szinte felborzolja azt: mintha az anyag késpenge-ereje sugározna ezekből a szemekből, végigpásztázva a *patiot* s aztán újra egyetlen pontra szegeződve: szinte villan a tekintet kardja, meghajlik és pattan a fényben megcsillanó fémlemez – ezekben a szemsugarakban nincsen részvét, nincs másra-gondolás, e pillantások sohasem futnak ki a végtelenbe, laposan a rájuk boruló szemhéjak alól – és hiába is próbálnám most felidézni azt a másféle, puha, égbevesző tekintetet, mely a hegyoldal magasából vízszintesen merül a szemekkel egyszínű alkonyati égbolt végtelenjébe – itt, ahol a napsütötte színek tarkasága oly élesen határolt vonalakkal válik el az árnyék feketeségétől, hogy nem tudjuk, mi is vakít jobban: a fény-e, vagy a fény erejével a pupillákat kitöltő sötétség, itt, e déli város számunkra érthetetlen forgatagában hol is élnek bennem ezek a szemek, e távolba, semmibe, múltba révedők, melyek a múltat kívánják, elrévedésükkel és lecsukódásukkal a

semmibe oldani – és hová lett saját múltam, melyet magam is oly sokszor kívántam, mint egy csepp kék tintát, a felejtés színtelen tengerébe ejteni, de amely attól nem mosódott színtelenné, sőt inkább a teljes, a tőlünk független létezés tengereit festette meg szenvedésünk olajos kékjére – itt, ebben a színjátékban éppolyan nézővé válunk, mint amilyenek ők, e déli nép fiai, akik talán szabadabban (de nem lehet, hogy nálam több odaadással) vetik bele magukat abba a szerepbe, amellyel maguk is a színjáték részeivé válnak,

mert vajon az, aki ebben a fenséges játékban néző, hogyan is tudhatja (noha teljesen és tökéletesen belefelejtkezik a látványba, s nem a látvány táncrendjébe, hanem az ismeretlen kimenetű harcba, amit maga előtt lát: nem látványba, hanem a látványok oly gyorsan pergő, és a történetek olyan iszonyúan feszült sokaságába, melyet, a beleélés mélysége miatt már nem látványnak, hanem csak sodrásnak nevezhetünk – pedig a történet igazából tőle függetlenül bontakozik ki a porondon – hogyan is tudhatja, hogy mégis csak ő a főszereplője ennek a játéknak, és pusztán szemsugarának irányával (mely szintén előbb *történik* vele, mintsem ezt észrevenné) – irányítja az eseményeket, melyek őerte szökkennek virágba, és borulnak a semmibe a két másik szereplő között – míg azok, küzdelmük hevében, csakis egymásra figyelnek, nem is figyelhetnek ránk, nézőkre, hiszen a megfeszített figyelem egyetlen pillanatnyi kihagyása máris kikerülhetetlenné teszi a véget; s mégis e hármasság, az egymással küzdők és az őket figyelők összefonódottsága elkerülhetetlen ahhoz, hogy azok ketten ott eljátsszák csak egymással játszott végzet-játékukat – nélkülözhetetlen ahhoz, hogy azok ketten, csontjaik velejéig megérezzék kettősségüket, a kettősség egymásnak kiszolgáltatottságát

mert más, mindörökre és rejtelmesen más az a világ, amit látunk, mélységében, lényegében és anyagában különbözik attól, amit emberi szem nem érintett – s e végzetes játék lényege sem az, hogy az ember minduntalan elébemegy az alig-kikerülhetőnek, hanem hogy mindezt az alig-követhető látvány kedvéért teszi – értünk, akik várunk és vágyakozunk erre az izgalomra, melyben mintha valóban magunk indulnánk harcba, más, de nem kisebb félelemmel mintha ugyanaz a verejték csorogna végig a hátunkon mint a valóságos veszélyt kihívóként – melyben mi is a magunk utolsó és utolsón túli pillanatait tennénk kockára, pillanatról pillanatra; és mégsem tudjuk, hogy vajon csakugyan értünk, nézőként történik-e mindez, vagy neki, a matadornak van szüksége arra, hogy magán érezze e tekintetek sokaságát – mondhatnók úgy is, hogy e tekintetek

forráságát, de tán ostorcsapásnak is nevezhetjük őket – s ezért, csak e tekintetek rázáporozó nyilaiért (melyek mégcsak nem is az együttérzés vagy az aggodás erői és biztonságot adó mentőkötelei, és nem is zablák, melyek megtartják vagy hátrarántják a veszélybekerülőt) – csakis ezért tud belemélyedni a másikba úgy, hogy miközben a hármasságért van, nem tud többet a kettőnél – a harmadik pedig feloldódik a kettőben, de közben, éppen e kettősség szemléletében válik végérvényesen és örökösen magányossá –

s a hármasságban az egyik, az, aki figyel, s a másik, akit figyelnek, minduntalan változik, s ezért a sodrásból mégiscsak látvány lesz s a figyelésből sodródás, a tanúból győztes, a győztesből gyilkos, gyilkosból áldozat, s az áldozatból ismét gyilkos, s ismét az, aki felbujt a

gyilkosságra mert újra e színjáték, minden színjátékok ősképe, s valódi tartalma valamennyinek, azt példázza, amit a szerelemmel kapcsolatban már kimondott egy férfi, aki magábanhordozza önnön kettősségét, s kettősségét a teremtett világnak, s aki személyében ismeretlenül most gondolatom és énközöttem a harmadikat játssza – hogy háromnak kell lennie ahhoz, hogy a valódi kettősséget megéljük – feltéve, hogy egyenlőségjelet teszünk látvány és valóság közé.

De milyen forrásból szökken fel bátorságunk vize ahhoz, hogy e bátorság képezte tótükörben meglássuk gondolatunkat s a vízfelszín határolta kettősségben, a levegőben és a vízben mozgó két világ határán felfedezzük azt a létezésünk közegében mérhetetlenül keskeny rést, mely vonalat húz: a kontúrnak az egész test színénél megláthatatlanul sötétebb vagy élesebb vonalát látvány és valóság között, s vajon a tiszta víz vagy a tiszta levegő kortyától részegen merjük-e most bizonytalannak elfogadni létezésünk eddigi alapját – hiszen mindaddig, míg nem lettünk e véresen *másrautaló* színjáték nézőivé, csakis azt hittük valóságnak, amit láttunk, és azt, amit láttunk, mindig valóságnak hittük, s a valóságot mindig megláthatónak véltük, még ha csak lehetőségében is; és abban, hogy e lehetőség valóraválhasson, sohasem kételkedtünk – most pedig tudatunk terének felét úgy tölti be a sötét, mint ahogyan e nyári délután napfényét megfelezi az aréna kötömege, melynek árnyéka éles csíkot húz sötét és világos közé, oly éleset, hogy e vonal valóságában csakugyan nem kételkedhetünk; sőt, szemeink érzékelésében e csík, mely nem más, mint a fény különböző megnyilatkozása,

tapinthatóan valóságossá is válik – két különböző világ anyagának valóságát látjuk – és valóban: nem különböznek-e egymástól a más-más energiát tartalmazó anyagok, s nem vagyunk-e más test és más lélek magunk is a nappal csillogásában, mely képzeletünkben a szabadság híg és a mozgást minden irányban nem csak megengedő, hanem lágy és selymes közegével meg is könnyítő illúziójával egyenlő, mint az éjszaka sűrű fekete bársonytömbjében, mely rántkapad és eltünteti körvonalainkat, úgy, hogy összepréselve e súlyos, porózus szénporrétegek között, melyek minden oldalról egyformán szorítanak, magunk is sűrűvé és tömbszerűvé válunk, lényeggé lényegülünk, mert a kontúrok befeléfordulnak, csak belül rajzolják határvonalait – melyek a belső világban láthatatlanok, hiszen lényegünk éppen az, hogy csak azt látjuk, ami nem mi magunk vagyunk, saját szemünkkel és saját érzékeinkkel képtelenek vagyunk saját láthatóságunk megismerésére – s ezért van szükségünk arra, hogy azt a tudásunkat, mely éppen a láthatatlanságból fakad, a láthatóban is felismerjük: ezért van szükségünk arra a játékra, melyben a magunk kettős lénye látható része és a láthatatlant jelképező sötét fele elevenedik meg előttünk: benne, aki egyszerre támad és védekezik, és benne, a megsemmisítőben, aki a játék végén majd megszenvedi és közénkidézi a megsemmisülést, melyet e két másik lény mozgása mozdíthatatlanul magunkbaszögez: a főt s a lent, az emberi és az állati tudat vetélkedik itt egymással, az, aki nekünk – s magának is – játszik, akinek minden mozdulata a láthatóság magjából tör elő, a láthatóság szférájában villózik – holott forrása ennél mélyebb, mélységesen rokon azéval, aki nem képes arra, hogy a láthatót a nem láthatótól megkülönböztesse, akiben az a szépség ölt testet, mely nem abban a világban testesült meg, amelyet a kettőnek, s nem abban, melyet a háromnak princípiumaival nevezünk meg, hanem a magáról nem tudó lét közegében, mely azzal, hogy magáról nem tud, másképpen látja ellenfelét – anélkül hogy a küzdelemben sajátmagát is észlelné – az tehát, ami a matadornak mutatvány, élete fenyegetettségének, a sötétségnek és a világosnak határvonalán egyensúlyozó kötélánc, s ezzel nekünk, nézőknek, ígésző játék, az neki, a bikának a mi nyelvünkre lefordíthatatlan küzdelem – s mi nézők, e kettősséget látjuk: az odaszánást az emberben és az odaáldozottságot az állatban – és e napfényes délután ujjongásában azt is látjuk, ahogyan e két erő egymásbaváltozik, újra meg újra egymásbamerül, látjuk a matadort, amint harcának kényszerében bikává változik s a bikát, melynek végétét mi biztosan ismerjük – s mégis: nem sajnáljuk, hanem félünk tőle, önmagunkban is tőle, s nem tudjuk, mi kelti a

nagyobb borzongást: az-e, hogy végzetes játékában a matadorral azonosulunk, vele kerülgetjük, ingereljük és rettegjük ez ős-állatot, a régen meghalt halhatatlan isten most is eleven jelképét – s amikor a viadalt látjuk, anélkül, hogy valaha is erre gondolnánk, minden gondolatunknál mélyebben most is a lelkünk mélyén tomboló istennel azonosulunk-e, vagy közvetlenül vele, éppen vele, akitől azért rettegünk, mert saját erőnkéből, saját sötétségünkéből, e bennünk lakozó ős-isten jelenlétéből teremtdőtt, lett mibennünk a porond valóságából látvánnyá, s a távoli deszkapalánkon túli fújtató állat látványából magunkkal azonos valósággá; s éppen ezért nem tudjuk, hogy mitől is félünk inkább: gyilkos dühétől-e vagy elkerülhetetlen pusztulásától.

Mert a hármasság, mely küzdelemben mindig a kettő láthatóságának képében jelentkezik – hiszen a kettősség csak abban a valóságban nyilvánul meg, amelyet e harmadik látványként érzékel – e hármasság tánclépései mindig megcsúsznak azon a küszöbön, amely az én-t a másik kettőtől elválasztja; hiszen ha e hármasságot egymásbafonódó indák szövedékének fogjuk fel, azt a bika dühödt fújtatása minduntalan szétszaggatja – s a kettősség pillanatról pillanatra változik: hol én nézem a matadort és a bikát, amint elmerülnek egymásban, úgy, hogy látszólag tudomást sem vesznek rólam, világuk nem a kettőre, hanem az egyre szűkül, abban a testi léten túli lebegésben melyben a test önnön létezését kétségbeesetten próbálja megtartani, s mégis, minden pillanatában, még a legutolsónak megéltben – sőt, még az ezután következőben is kockára teszi abban a lét és semmi közti lebegésben, mely nem más mint az élet legvégső határvonalán csillámló homokból folytonosan újra épülő és újra meg újra rombadó művészet – és mégis, ez a látványból a semmibe és a semmi mozdulatlanságából a táncba átváltozó tünemény kevesebb és több is minden művészetnél, mert azok között még a legnagyobb is a kényszerű védekezésnek – vagy a kényszerű lemerülésnek – útját járja; hiszen mindegyik a semmivel vívott harcból születik, s minél kétségbeejtőbben reménytelen a harc kimenetele, minél szűkebbre szorul a porond, olyannyira, hogy az egymással vívó ellenfelek már szinte egygőré préselődnek – vagy láthatjuk ugyanezt úgy is, hogy minél végtelenebb a tér, amelyben összezsapnak – oly végtelen és határtalan, hogy benne a levegőt már nem érezzük sűrűnek, az összezsapó testek verejtékéből, párájából kicsapóznak – hanem

elviselhetetlenül hígnak, mintha az oxigénatomok lassan már megfoghatatlan, egymás számára elérhetetlen távolságba sodródának, s mi e tágasságba fulladunk – minél szorosabb hát a küzdőtér, vagy minél hatalmasabb, annál élesebb a penge, annál izzóbb a parázs, annál feszültebb a mű, e fegyver, mely átveszi használójának kézmozdulatát, alkalmazkodik hozzá, és számunkra, akik már csak a viadal kimenetele után, régesrég lecsengett emlékként éljük át a tűponttá szűkült pupillát, a verejtékpatakat, ami csapzottá nedvesíti a haját, mint könnyfátyol, elhomályosítja a látást, múltként az ütest, mely úgy rengeti meg a test alapzatát, hogy nyomában az a reszketés marad, mely a bokrok nem csillapodó rezgése, az a szélfuvallat, mely magukból a levelek játékból tör elő – mert annak az egykori, világroppantó feszültségű harcnak betűk, képek, hangjegyek jeleiben megőrzött lenyomata mely igazából sohasem enyészik el, hiszen nem vízbedobott kő ez, mely egyre táguló és egyre laposabb gyűrűkben lassan belesimul a tótükrőbe, és nem hang, mely hasonló módon, a hullámmozgás lecsillapodtával csenddé válik – ez a hang megmarad egy maga körül megdermedt levegőben, abban a megfagyottan mozdulatlan közegben, melyben lehetetlenné válik a hullámgyűrűzés, de amely mindig őrzi a gyűrűzés lehetőségét – és valóban, egyszer még feltámadhat e gyűrű-játék, újraképződhet a fodrozódás és megkezdődhet az üvegharangok csilingelése – mert az életveszély pillanatában megdermedt lélek újra és újra felenged, a sötétség térfeléből áttör a napsugarasba, újabb és újabb erőket gyűjt magába, minden alkalommal, amikor szembefordul a harmadikkal, itt és most a nézővel – és mi, nézők, akik az aréna másik térfelén ülünk, nem tudjuk, hogy az egyre vadabb csengés-bongásban a félelem fuvallatát halljuk-e, vagy éppen ellenkezőleg, a veszély kihívását, a kendőlengetést – csak azt látjuk, hogy tánc az, ami itt bomlik ki előttünk, nyílás és becsukódás, mint minden tánc lépései, annak a rejtélynek mélységéből mélyebb mélybe zuhanó mozdulása, mely megkülönbözteti és el is választja egymástól a táncot és a lépést –

s a művészetet, mely a halál szorításából fakad a corridától, amely pedig a halál szabadságából.

Hol pedig a matador látja egyszerre a bikát és a közönséget – mert látja akkor is, ha úgy szegeződik ellenfelére tekintete, hogy az már meg sem különböztethető a magabamélyedő pillantástól; mert van a figyelemnek és a rettegésnek (még akkor is, ha ma-

gunkba olvasztva túllépünk a rettegésen) egy olyan félelmetes, koncentrált pillanata, amelyben mindaz, ami kívül van, megszűnik, s amelyben magunkba merül mindaz, ami odakint vonal volt, hullámzás vagy arabeszk – itt minden egyetlen mozdulattá tömörül, egy egészen kicsiny mozdulattá, mely már nem is látható mozdulatnak – hiszen valóban létezik egy olyan töredék-csilláma az időnek, amelyben a kilótt nyílvevessző áll a levegőben – és ez a pillanat azt a másikat előzi meg, amikor a nyílvevessző majd végleg és örökre a szívbe talál... – ekkor, a halálunk előtti pillanat végtelenjébe szakadt filmszalagon, e dermesztően kimerevedett képen látjuk meg a közeledő bikaszarvakat, amint valahol lent, az altest táján hirtelen megállnak a levegőben – csak a szél közeledik, a szarvak végén megcsavarodott levegő, egyre sűrűbben a test és a test között, a szél, amit ez alvilági szörny tol maga előtt, a sötét és bűzös lihegés alvilági levegője amint a férfi altestének alvilága felé közeledik, hogy a sziporkázó csillagok fájdalommal kioltja létezésének fény-sziporkáit, a milliószerosan tündöklő csillagokat, férfiasságának káprázatos gazdagságát s e gazdagságban a gyönyörök végtelenjének ígéretét – de most még csak a sodrás árad, áll az, amiből e fekete fénynyalábok kilövellnek, sugarak, melyek újra meg újra megvilannak a napfény és az árnyék egymást váltó gyűrűiben – és áll az, aki felé e fény-lándzsák, e láthatatlan szellem-fegyverek közelednek, áll, félelmének és biztonságának törékeny csúcán, e meg-meglengő kötélén egyensúlyoz, s egyetlen pillanatig önmagát is látja, közönsége rémült és csodáló tekinteteinek gyújtópontjában, fénybeborultán látja önmagát abban a vérvörös fényben, mely beburkolja és önmagába zárja – mert a döfés előtti pillanatban már tudja a fájdalmat, azzal a morzsaléknyi időcsillámmal előbb érzi, ami ennek az egész játéknak, s ami a művészetnek lényege – és ez a pillanat annak a számtalan másiknak a fordítottja, amikor nem a kivédhetetlen veszély előtti, hanem elmúlása után, a következő pillanatban állt meg az idő, egy lassított kendőlengetéssel azután, hogy a torrero kitért a halálos szűrés elől – csak hogy mi, akik körben ülünk a betont falócákkal csíkozó lelátón, mibennünk megfordulnak a pillanatok, mi már a végzeten is túlnövő veszélynek, már nem is létező létezésnek látjuk ez utolsó félrehajlást, a számunkra végtelenül lassú fordulást, a papucsok elcsúszását a porban, macskatalpak tapadását a talajhoz, olyan mozdulattal, melyet nem tudunk másnak érezni, mint figyelő és fürge vadállat lesállításának, s az embert mozgékonyabbnak és cselesebbnek ellenfelénél, de magát is vadállatnak, mint ahogyan ebben a végsőig feszített küzdelemben állattá válik maga is – állattá-e? hiszen vajon nem csak az ember

képes-e arra, hogy lelkében is ellenfelében azonosuljon s a maga életéért vívott harcban a másiknak saját életéért vívott harcát ismételve vagy tükrözze, s ezért, e tükörijátékban egyszerre mindig kettő legyen, önmaga és önmaga ellenfele, ember és állat, egymásbacsillanó váltakozás, és amikor állat, egymaga legyen a lomha, nagytestű, ereje félelmetes hatalmával romboló Minotaurusz és a fürge, a gyíktestű, a „leplekkel csaló”, gombolyag-táncot imitáló férfi-nő, tömeregében férfi és csáberegében nő, testében férfi és lelkében asszony, aki azért képes ez élet-halál füzértánc meanderét végigjárni, mert testében és lelkében is elválaszthatatlan, mint nap s hold, mint nappal és éjszaka egymást-üldözése, ő, aki menekül a másik halálthozó, vagy a halálnál is félelmetesebb, férfilétét kioltó döfése elől, és ő, aki önmagát kitérve valójában a másikba-belevetés fájdalmára vágyik.

És vajon van-e valami összefüggés az arénát körbesöprő bika-rohanás és a csillag-bikák sodrása között, tavaszi éjszakákon, amikor a földi folyók áradása igazán csak tükörképe a mennyeknek – de az égi csordák dobogása is csak visszhangja egy messziről idesodródó sírás foszlányainak kopár, vörös, kavicsos-bokrosombok végtelenjében, laposan földbebújó házacsok között – visszhangja egy szenvedélyes, forró zokogásnak, a kulcs megfordulásának a zárban, kilincslenyomásnak és halkan kisettenkedő férfilépteknek – az utolsó elválás fájdalmának az összegyűrt ágynemű ráncai között, az elsimítatlan lepedőn melyet az öntudatlan kezek tovább s továbbgyűrögetnek hogy minél tovább őrizze a két összefonódó test nyomait, azt a párát, amely nem szag, nem illat, amely örökre ittmaradónak tűnik, és örökre elszáll ennek az éjszakának elmúltával, az éjszakáénak, mely a fájdalom extázisában lobogott, s melynek lángja hamvába hull, csillaga kialszik – és mégisincs isten, aki valaha is el tudná simítani a ráncokat a lélek fehér lepedőjéről, a könnyeket, melyek soha többé nem száradnak ki a szemek sarkaiból, aki elválaszthatná a leányt a fehér ajtófélfától, ahová oly szorosan tapad, mint ahogyan előbb még a másik testhez simult – és ez a simulás mégis mindennél erősebb, mert árboc ez, melyhez kötözve az égigcsapkodó hullámok között sem vész bele a tenger viharába, hajlós fa, mely megtartja a földrengés morajlása közepette, tán a keresztfa egy darabja, mely hozzászegezi a fájdalomhoz

e fordított világban, ahol a hold ezüstje fehérre deríti az éjszakát,

s nem a csillagok fehérszűrű, hanem a földnek fekete bikája ragadja magával az elhagyott menyasszonyt, maga a föld, mely egy a csillagok között, s mégis, egyetlen csillagunk, anyag, amelyből vétettünk és amelybe majd visszatérünk, a nagy kaland, az elragadtatás kalandja után

örökre elragadva, mert ha el is tűnik életünkben ő, aki megvív a bennünket elrabló bikával – vagy aki embernek álcázott Minotauroszként újra meg újra elrabolja szívünket, hogy belevezzünk a keresésnek és a menekülésnek labirintusába

valójában többé sohasem menekülhetünk ki ennek a labirintusnak zezugaiból és kanyarulataiból, a félkörívesen és a szögletesen hajló, hol homályosan derengő, hol pedig átláthatatlanul sötét vakjáratokból – mert saját lelkünk vakjárataiban bolyongunk, a külső és a belső világ határán, amely valójában minden más jelentésnél inkább a sorsnak és a sorstalanságnak határa, s magát az útvesztőt is mi teremtettük meg, csakis és egyedül azért, hogy vállaljuk a dermesztő félelmet, a morajlást, a hol távolról, hol meg közvetlen közelünkben feldübbögő pata-dobogást, a szétszaggatás rettegését, amit öntudatunk mélyén, igazából várunk is, melyet mi szőttünk, mint az elvarázsolt Arachné rettegésünk és vágyódásunk pókfonalából, melyben magunkat ejtjük fogságba éjszakáról éjszakára, önmagunkat, mert a magunk megtartásának vágya abból a vágyból támad, hogy tiszta és teljes áldozatként adhassuk magunkat, és abból a félelemből, hogy áldozatunk füstje mégsem száll majd az ég felé

mert vak és megalázó szenvedés az, ahogyan az iszamos falak mellett csúszkálunk, létünk és nemlétünk útvesztőjében, de iszonyatosabb az a pillanat, amikor, a kamrát el nem érve, minden reménytelenségünk ellenére egyszerre csak mégis kiérünk a derengésbe, a vonakodó lábakkal, magunk sem bízva a látvány valóságában, megpillantjuk a napot, a kaput, mely egy pillanattal a kilépés után már eltűnő *bejárat*á válik, mirtuszbokrok között, a sziklás hegyoldalban, s ha egyetlen pillanatra félrenéztünk, szemünk már nem talál rá vissza, és a megszabadulás fájdalmában azért zokogunk, mert immár nem a szerelem lobogásából, hanem a sors nekünk-szőtt hálójából érezzük kitagadva magunkat –

és ezért keressük emberi megtestesülésében újra és újra csillaghéroszainkat, a magát örökös végveszélyben forgató, azt belélegző és annak vizét-borát szűrő bikát, s a matadort, aki mintha a bika lelke lenne, s a harcot, ami nem alszik ki kettőjük között, és megtestesíti azt a harcot, ami köztünk és a világ, a világ és a szerelem, a szerelem és a halál között a mi lelkünkben forgatja *mule-*

táit és metszi át életünkben nem egyszer és nem is kétszer ütőerünket, hogy belőlünk is felszökkenjen és patakként áradjon a fekete vér –

ezért keressük, újra és újra a rajtunk kívül, látványként sodró és az önlelkünkben áradó viadalt, aminek tétje nagyobb az életnél és a halálnál

mert újra és újra belehalunk a kérdésbe, hogy halálunk, amit kérdésünkkel mi magunk idézünk fel, vajon véletlen sorsunk-e, vagy a csillagos égbolt corridáján éppen most magávaalsodró végzetünk?

És a művészet, mely itt kísért és itt ólálkodik e járték körül, pillanatokra azonosul vele, belemélyed majd kibontakozik belőle, úgy bomlik ki belőle mint a fa lombkoronája, ágai csavarulatával az őskéregből, úgy, mint ahogyan a kristály – mint maga a kristályosság, a létezés e különleges, már-már a nemlét fagyát árasztó képződménye válik ki a világ túltelített oldatából: a mozgásból a bennefoglalt mozdulatlanság, az életből az, ami anyaga lényegében mégis élettelen – vagy egy másféle, a mi fogalmainkkal megérthetetlen élet lehetősége – mint ahogyan érzelmeinkből, a szerelemből, a hitből, áhítatunkból és rettegésünkől kiválik az, ami életünkben idegen, hullámozásunkban mozdulatlan: a létezésünkbe foglalt halál

és mint ahogyan ebből a véres játékból, mely ősbib az embert emberrel összebogozó drámánál, s mégis, embernek és embernek a más emberek számára eljátszott drámájának visszafordítása és annál magányosabb és annál jelképesebb közegbe, abba, ahol az ember önnön lelkének alvilágával mérkőzik, kibontakozik a tánc lelke

és mint ahogyan életünkől, csillagaink fényében kiválik sorsunk, és sorsunkból, mely a miénk, lelkünk szőnyegének mintája, meander-minta, mely végigvezet önnön labirintusunk kanyargásán, a miénknél fenségesebb végzet, melynek rajza – mint a geometriai görbéknek a végtelenbe emelt hatványa, már rajzzal, meanderrel, a világban láthatóan nem ábrázolható

s mint ahogyan mindebből ami a meghatározhatatlannak közegeiben játszódik le, sorsunknak és tudatunknak határán – amely tudat nem a szavakkal kifejezhető dolgok birodalmában és nem is a sejtelem félhomályos derengésében lakozik, hanem abban a tér nélküli résben, ahol mégiscsak megkülönböztethető lesz az, ami velünk, és ami mibennünk történik, titokzatos létezésünk és más-képpen titokzatos földi életünk összesimulásában és szétválásában

kialakul a gondolatnak az a meanderfolyama, amely, ha lemondunk megértéséről, egyetlen útja lesz annak, hogy a megérthetlent mégiscsak áhítatunk tárgyává tegye: a jelkép

és mint ahogyan a jelképből ismét az, amit egyszerre látunk létezésünk legmélyének, a még emberi öntudat előtti harcnak, a bikához idomult ember kegyetlen szadizmusának – nem csak abban, ahogyan az állatot ingerli addig, amíg az eszeveszett dühében maga rohan halálába – s leölésének ez a módja nem csak a *toril* kapuját nyitja fel, hanem emberi lelkünk *torilj*át is, amelyen át fékevesztetten csap ki a kegyetlenség ösztöne: nem csak a másinak, a halálra-szültnek és halálra-neveltnek meggyilkolásában, hanem kacérkodásunkban, ahogyan e tánclépések közvetettségében a magunk meggyilkoltatását játsszuk el, újra és újra – hiszen van-e nagyobb kegyetlenség és nagyobb bűn, amit a világ ellen elkövethetünk, mint a magunk elpusztítása, a természet rendjének ez ádáz össze-zavarása

de emelkedhetünk-e valaha is, magasabbra önmagunknál, mint értelmetlen áldozatunk gesztusában, abban a játékban, amelyben a megváltás minden reménye nélkül karcoljuk jeleinket az onixfekete víztükörre – hogy a felszín játékában gyönyörködjünk

semmi másért, mint a gyönyörködés és a gyönyörködtetés misztériumáért.

És vajon mit jelent az a szó, mit az a jelenség, hogy gyönyörűség? nem éppen ezt a rádöbbenést-e, mely az ide-odahajló táncból egyszerre elővarázsolja a meander szabályosságát – nem a szerkezet kibomlása-e a látszólagos káoszról, rádöbbenés a rejtett rendre, olyan törvényekre, melyeket igazán sohasem ismerhetünk meg – de amelyek éppen félhomályos sejtéseik következtében képesek arra, hogy a világot Isten lelkével átjártnak, a teremtés leheletének érezzük, láthatatlan jelenléttel telítettnek? nem éppen azt jelenti-e a szépség, hogy a világot és Istent magát is egy nagyobb erő bűvkörébe burkoltnak lássuk, a Kezdetnek, a Helynek, ahonnét a lelkek származnak, Isten élővizei erejének, az Aranynak és az Ezüstnek jegyében; olyan valóság visszfényének, amelyet felfogni nem, csak megsejteni adatott a számunkra – de amely arról győzhet meg bennünket – és talán egyedül a Szépség az, mely e sejtést bizonyosság formájában állítja elénk – ahhoz, hogy a világ lelkét, s ahhoz, hogy Istent megismerjük, egyedül e sejtés útján közeledhetünk, a belefelejtkezés és az alázat útján – és maga a szépség nem abból

fakad-e, hogy létünk meghatározhatatlanul imbolyog történések sora és a végzet előre-elrendelt útja között, a keskeny résben, káosz és ritmus egymásba-átcsapásában; – de vajon honnét a forgósél, mely hol erre, hol meg arra a partra lök bennünket, két különböző világot vetít elénk, az idő homokdombjainak vonal-játékát és az öröktől létezés kristálypalotáit – és honnét a szenvedés, mely forgósél képében felkap és átdob a másik partra, amikor az egyik tartományban már berendeztük volna otthonunkat: a mulandóság meghittségében, zizegő selyemszalagok és pislákoló meg felnyúló gyertyalángok között, egy kéz melegében, mely még tenyerébe zárja arcunkat, mielőtt végleg kihullatná tekintete selyemszövedékéből, a figyelemben, amelyben mint oxigénben, még egyszer felcsillan életünk; csillog, de eltűnik a kívül hideg bent-melegében, e pillanatnyi szikraesőben, amelyben a kihunyás aranya fénylik, e valószínűtlen fény és szín, a valóság mindennél közvetlenebb és bolyhosabb, bőrünket felsebző érzékisége – a másikba, amelyet úgy látunk, mint egymásból kibomló katedrálisok végtelen sorát: épületet, mely arra hivatott, hogy Isten bennelétét felidézze, s nem mással, mint a mérhető arányok bűvös számaival – de ez arányok mégsem férnek el a számok mindennél hatalmasabb katedrálisában, kicsúsznak a „mintha” résein, át a kiszámíthatatlanba, melyről ilyenkor újra úgy tűnik, hogy éppen ez a lényeg

lényege a szépségnek, mely a szerkezet és annak fénykörüderengése között villószik, élet és sors között, belemerülés és ráismerés határvonalán – határon, amely nincs, hiszen nem éppen azt jelenti-e a szépség, hogy e határvonalat, s minden vonalat csak képzelünk, hogy a rajzolt ábra felett ott vibrál a másik, amit önnön rezgése teremt, valóságából s a hálóból, ami önnön sugárzásába burkolja – s a még tágabb szemű, és mégis: sokkal sűrűbb hálóból, melyet csak mi látunk körülötte, emlékeink, érzéseink, szerelmünk aranszál-csomóiban

mert vajon nem a szépség sejteti-e meg velünk létezésünk bizonytalanságát, melyet a valóság bizonytalanságának is nevezhetünk – és azáltal, hogy a szépség a mi szemünkben a világ teremtettségének záloga, vajon nem éppen e bizonytalanság érzékeltetésével ülteti-e el szívünkben a sejtést Róla, aki a mi biztosnak és szabályosnak látott világunkkal szembe – vagy párhuzamba? – állítva meghatározhatatlan, szabálytalan, a számok végtelenjébe nem szorítható, mert Ő az, aki a számokat megteremti, betűkkel leírhatatlan, mert az írás, amit betűkből Ő teremtett, nem más, mint a létezés olvashatatlan jós-papirusza, kezdettel és véggel határok közé nem szorítható, mert ura a kezdetnek és a végnek

mint ahogyan e játéknak sem látjuk kezdetét, és végét sem előre, mégis, mintha a levegőre ezüstceruzával rajzolt görbéken indáznának ez egymásbafolyó s egymástól elszakadó, csak töredékekben élő mozdulatok – s ez átláthatatlanul szabályos mértant mégiscsak e kiszámíthatatlan mozdulatok matematikája rögzítette a földhöz, amikor öntudatlan utánzással a geometriai görbéket kiszűrte a láthatatlan csillagok erővonalainak forgószeleiből és megvilágosította, holott nem látjuk őket, élet és sors peremvidékének félhomályában.

Hiszen ez az, amit, mióta csak felismerni tudjuk, szépségnek nevezünk – s vajon nem e felismeréssel léptünk-e be az emberlét bizonytalan közegébe, nem ezzel vállaltuk-e a mérhetetlenül nehéz terhet, a rettegést – nem a haláltól, hanem attól a felismeréstől, hogy sorsunk két végtelen közé szorít bennünket; mert vajon miért lenne jelentéktelenebb szorongás arra gondolnunk hogy honnét – s ebben a megközelítésben az is bennefoglaltatik, hogy miért – jöttünk, mint az, hogy hová megyünk; s e kettős kérdés csak elfedi azt a sokkalta mélyebbet, borzolóan fájdalmasat, hogy e bekerezett élet, mint gyermekkorunk rejtelmesen krétázott vagy zsírozott papírja, ha rásatírozzuk elmúlásának történetét, valóban kiadja-e a mintát, a sorsvonalak kacskaringós indázását – és azt, amit szépségnek nevezünk, nem e minta indáit emeli-e ki a létezés láthatatlan nyomatából – a létezéséből, mely nem azonos saját sorsunkkal, s mégis fontosabbnak és személyesebbnek érezzük a saját életünk-nél, mert miként az életnek és a sorsnak fonadékai rejtelmesen sodródni, hol felfénylő, hol láthatatlanul az azonosságba vesző mintát rajzolva élénk, ugyanígy, és ugyanebben a megérinthehetetlen közegben fonódik össze saját létezésünk egy, a miénknél sokkal hatalmasabbal, úgy, mintha lelkünk szigetbeli tó lenne, mely vizét a tengerből kapja, csobogása azzal egy ritmusban reszket, s édes-vize mégis, sorsunk keserűségén és édességén, e kavicsos, agyagos, s fentebb laza földrétegen átszűrődve – a humuszon, mely a holtak szétesett sejtjeiből képzi a növényi élet újabb és újabb sejtjeit – mégis magábanőrzi a só keserű aromáját, e hömpölygő és végtelen keserűséggel árnyékolva be a születéstől halálig egyetlen villanásnyi életünk iszapon futó fényfoltját –

a szépség, mely igazában a láthatatlanság bimbóját fakasztja virággá, mely árnyak és rettegések kontúrjaival teszi magát láthatóvá, s mely létezésünk meghatározhatatlanságát formálja vonallal,

hanggal, mozdulattal és szóval meghatározhatóvá – olyan látható, hallható, érzékelhető és elgondolható valósággá, mely igazából csak képe, visszhangja, levegő-rebbenése és metaforája a valóságnak – de amely éppen azzal, hogy önmagában, önmagánál elvontabb, magasabb, csak lényegét kivonó másneműséggé emeli, vissza is csillan rá, s e visszacsillanás fényében lesz a mi szemünkben valóságossá az, ami e már valóság feletti forma gyökere volt hajdan –

abban az egymásból következőben, mely csak látszólagosan egymásrakövetkezés is – az időnek abban az elmozdulásában, melyben a két egymástkövető pillanat egymásrafekszik, s az egymásrasimulás rebbenése adja a mulandóság szárnycsapásának madársuhanását – holott az a virágbomlás, mely a szépséget a valóságos mulandóságból élénkvarázsolja, igazában nem a mulandóság tartományában, s ezért nem is az időben létezik, mint ahogyan a zene, e mulandóságból szőtt sűrű rézháló, a hajszálvékony aransodronyok szövédéke sem a mulandóságban, hanem abban a létformában azonosul önmagával, mely már túl van az elmúló és az elmúlt létezésen – nem az időtlenségben, hanem az egymásratorlódott, a nem múlt időben

amely az elzuhogónál is zuhogóbb vízesésnek tűnik, mert abban a formában, amivé a szépség alakította – saját létezésének hatványán – az válik érzékletessé, amit a valóságosból valósággá kristályosított: mintha – de csak mintha – a nem látott egyszerre a látható lét mezejébe ugrana, a mi számunkra egyedül valóságos, mert belőlünk fakadó formákba, s így teremtettsége igazában abban a világban lesz láthatóvá, amit mi magunk teremtettünk – csak hogy a formákat, melyeket hálóinkkal mi emeltünk ki a világból, bennünk is a teremtett világ teremtette önmagából – de akár csak a világot, bennünket is a Mindent-Teremtő – s ezért e formák éppúgy részei a világ anyagának, mint amennyire mi magunk azok vagyunk – s mégsem csak részek, nem az eredendő anyagnak fragmentumai, hanem annál sűrűbb, koncentráltabb, más törvényeknek engedelmeskedő anyagból kiszabottak: az anyag lelkünkön átszűrődött lényegében létezők –

de ha nem másutt, mint az ismerősnek vélt és az ismeretlennek félt világ határán léteznek, s bármily borzongást ébresztenek is, otthonunkká a szépség lepkeszárny-árnyékai varázsolják a világot, s nem mással, mint teremtettségének elkerülhetetlen képzetével – s ezért csak neki köszönhetjük, hogy elbírkuk érkezésünk és távozásunk súlyát s hogy eltűnésünk rettenetét sikerül olykor tánclepkéssé szelídítenünk, megadás helyett hívássá és kihívássá: mert

a szépség nem fedi el, hanem felvillantja, elviselhetetlenségében teszi elviselhetővé, s az elviselés kényszerében parancsolja ránk elviselhetetlenségét annak a halálnak, ami előtt nem hunyhatjuk be a szemünket:

mert emberi létünk értelmét és lényegét adja, és minden szépségnek egyetlen ütését, az odaátról áthallatszó kondulást,

mert ha lelkünk egészével merünk a szépségre rátapadni, mezelen lélekkel, mint egymásra a szerelmesek

akkor úgy isszuk magunkba a halál sötét forrásvizét, hogy az megrészegeti életünket.

Hiszen nem ezért a részegségért születtünk-e, a rettegésnek, a félelemnek, a fájdalomnak mámoráért, aminek eszeveszettsége nélkül nem tudnánk végigjárni saját tértelen utunkat, melyen sehová meg nem érkezünk, s mégis folytonosan előrehaladunk – anélkül, hogy a távolság köztünk és utunk célja között valaha is csökkenne, mert nincs célja ennek az útnak, és talán kiindulása sincs, mert nem emlékszünk kezdetére és nem tudjuk elképzelni végét – de hát honnét akkor képzelményünk a távolságról, a léptek hosszáról, utak hosszáról a szigeten, a lagunák partjain, honnét képzetünk az arany-metszés misztériumáról, s a málladozás bűbájáról, az idő e készséges, kegyetlen és szelíd varázslójáról, aki a zöld moha és a fekete víztükrök között a fal vörösét izzítja fel, a lenyugvó nap fényében – honnét tudjuk, hogy a nap nem megfordul, hanem lenyugszik, honnét hogy elmerül a tengerben, és holnap, amikor mi már nem láthatjuk többé, ismét feltámad

s honnét az emlékezés, újra és újra rájuk, akik nem nézik már e fényeket, vagy talán nézik s nem láthatják őket, honnét képzetünk a halottak vakságáról – holott talán csak másképpen, az egyetlen pillanat mérhetetlen gazdagságában és éppen ezért, a formák összezsúfolódásáért más formákat látnak, még pislákoló életünkben elviselhetetleneket

s honnét képzetünk a holtakról, honnét a halálról, mely az élet megszűntének, folytatásának vagy tükrképének láttatja magát, pedig az átváltozás, átlépésünk pillanata talán létezésünket is áttemeli a gazdagabb lét közegébe, s az, amit itt elmúlásnak és megsemmisülésnek látunk, onnét nézve talán beteljesedés

mert a halál vizét mindig az élettel együtt kortyoljuk, félelmünk és rettegésünk permete életünk szövetét nedvesíti át, fénnel ez teljesíti be színeit, s ha nem éreznénk állandó fenyegetettségét,

vajon láthatnánk-e szépnek azt, ami egyesegyedül abban különbözik a világ túlon túl gazdag anyagától, hogy a tengerhullámokhoz hasonlóan csillogó létezésből, az egymásracsúszó és egymásbaboruló lapocskákból, melyek a rájuk vetődő sugárzás folytonosan változó színeit verik vissza, formákat alkot

s nem tudjuk, s ezért látjuk úgy, mint életünk összesűrűsödött magját, mint áhítatunk felszökő forrását, mint a kilobbanása előtt magasbanyúló gyertyalángot, mely a sötétség bársonya előtt aranyosabban ragyog minden kihűlt aranynál, mint ezüstvesszővel megrajzolt hegyeket, kanyargó völgyeket és vízmosásokat, mint önmagában forgó tájat, határvidéket élet és halál között, mindkettő földalatt bujkáló vízeivel és szellőivel átjártat, nem tudjuk, hogy e formákat maga a teremtett anyag rejt-e magában, őriz-e a végtelen időn át, teremtettsége folytonosan mélyebbre süllyedő kútjában rejtegetve addig, míg a föléhajló szem egyszerre csak meglátja, amint a homályosból egyre élesebbreváltan kirajzolódik a márványfekete tükörlapon – vagy maga e szempár az, ami formát ad az alakzatnak, mert az ősi formák benne rejtekeznek, hogy azokat a világra kivetítse

hiszen a kezdet és a vég, e minden formát határoló deszkapalánk, a kapuval, melyben a cuadrilla és a másikkal, amelyben a bika jelenik meg a porondon, s maga a deszkapalánk is, mely a külsőbbet, a betont béleli, körülvesz mindent, amit meglátnunk adott, de amint e két kaput nem egymásnak megfelelő szimmetriával helyezték el a porondon, úgy e folytonosan szimmetrikusnak ható világ sem egy tengelyen lebeg, nem kiegyensúlyozott, mint a mérleg két karja – mert ha létezésünk a tengely, és születésünk meg halálunk a keresztbefektetett rúd két vége, a folytonos remegésből is meg kell éreznünk azt, hogy születésünk és halálunk éppenúgy nem egymásnak megfelelő két végpontja életünknek

mint ahogyan a szépség sem szorítható sem a világ magábanrejlő, sem a miáltalunk belelátott formái közé

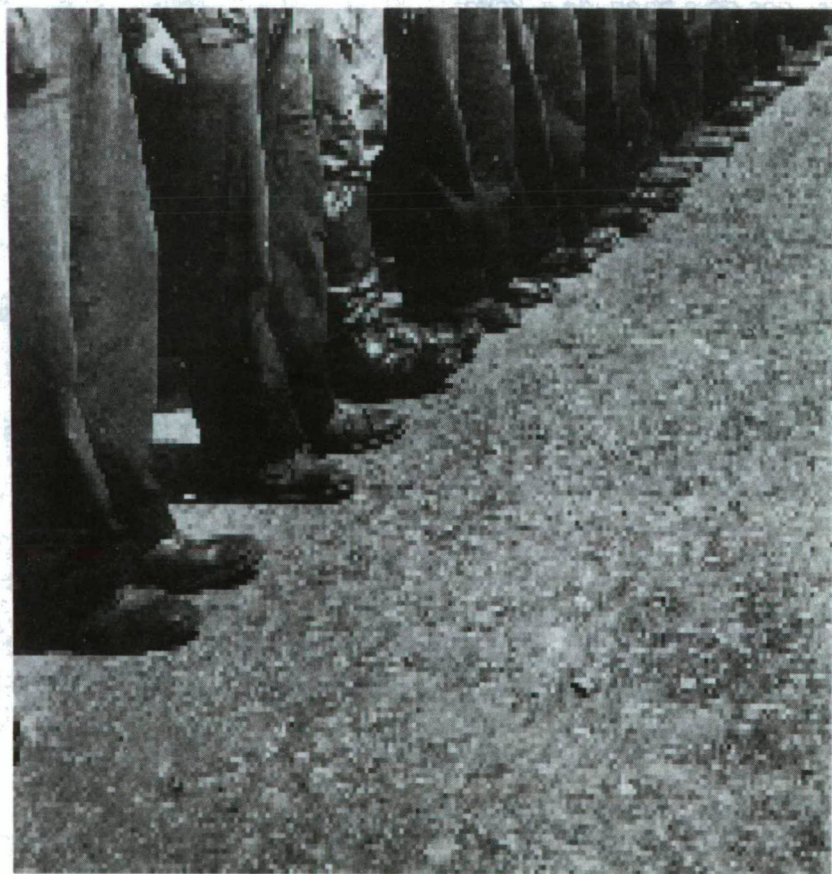
s hogy az, ami a corridát a pusztá harc és a pusztá játék fölé emeli, az, ami a léptek önkéntelen ritmusa és a tánc közöt lebegteti, akárcsak a *muleta* vörösét, a beteljesedett jelenlét, mely lelkünk vízében úgy tükröződik, hogy az, ami a porondon, és csak felületén történik a porondon, egyben a mi lelkünk vízalatti játékának tükörképe is, a corrida nem csak a veszély vágya és félelme, nem csak ismerete (melyet a matador a bika harci készségét figyelve tanul meg, anélkül hogy tudná: magasabb hatalmak erejét ingerli és magasabb hatalmak eszén próbál túljárni *recortéival*) és nem csak az abból fakadó bátorság, hogy ellenfelének ereje igazában elkép-

zelhetetlen – hanem a mámorító szépségnek és a mámorító kétségbeesésnek egymásbacsapó s egymásban eltűnő jelenléte, halálbaforgó létezésünkben

míg az óramutató lassan vándorol a fekete számjegyen, ugyanazon fekete számjegy pillanatának vakító fényrobbanása a csillagokat záporozó vaksötét felé.

Budapest

Beney Zsuzsa

Rodolf Hervé munkája

De képzeld csak el

*de képzeld csak el azt a szegény
fiút mondja az eszelős tekintetű
asszony képzeld csak el mi lesz
vele ha nem írod meg a könyvéről
a recenziót képzeld csak el s béka-
szeme rám mered közben bach zene
szól szintetizátoron és kirohanok
valami poros forró térre ahol sen-
ki sincs de a hang ide is követ
képzeld csak el s egyre átlátszóbb
leszek szinte eltűnők a félelem
keresztülvilágít és benépesül a tér
madarakkal kóbor kutyákkal megjele-
nik egy rongyokba bugyolált csontso-
vány rettentő nő valamit mögötte
ordít részeg párja aztán elkapja és
mintha kutya volna hátulról beléhatol
és szenvednek mindketten sokáig
a rettenettől szűkülök.*

Budapest

Rapai Ágnes

A kísértő

*Amikor sövényugrató
lábszárán tovaringatódzott
léckerítésük sarkánál
megperdült s a holdfény nagyítója
rám villantotta orra hegyén
az érlelő nyár pecsétcseppjeit
te ingemet derékon megragadva
visszafogtad lóduló vágyamat
s az igazság ezüst-hideg
világosságánál mutattad
vagy húsz távoli esztendőnyire
a kiskacsái közt duplára puffadt
jobbra-balra totyogva dülöngő
és zsémbes szidalmait hápogó
ám még előttem röpködő jövőt
megfordítottad sorsomat kísértő
s kimentettem a fejemet*

Budapest

Rába György

Dörömbölnek

*Robbantgatják a falakat
belakott arcok
testhez simult otthonok
cseréppé omlanak
itt kucorgok fölém boltozódott
éveim alatt
óvóhelyemről láthatatlan
ököl csapkodja vereti
fejem felett
az időrágta megereszkedett
tetőszerkezetet
csontom koccan míg hallgatom
dörömbölnek akár egy ajtón
elvékonyult födelemen
mind súlyosabb esztendők*

• Budapest

Rába György

Hajnal vagy alkony?

Mottó: „Mészöly-mondat hullámverésében élek.” (egy magyar olvasó)

Egy Olvasónapló tényleg az olvasó naplója, csakhát a tényleg-en túl ott van a gyakran hiábavaló erőfeszítés, hogy az egymásra tevődő napok alól kibányásszam a némi örökkévalót zárványozó mondatokat. A napló tehát elkerülhetetlenül szól e bányászásról, hovatovább önmagáról, arról, hogy íródik, hogy már négy sor elkészült, és most, most na most: túl vagyok az ötödiken! Az történik, amit el lehet mesélni. A mondat s nem a pillanat! Etc.

Számottevő az a jelenség, amidőn egy mondat, a be-befurakodó indulatoktól megtörik, oda. Szépirodalmi malőr... Mindamellet az indulatok is szerepet kapnak, noha mégiscsak fölöttébb helyénvaló volna olyan várakozással fordulni egy-egy mondat felé, ahogyan virágok kémlelik az eget. Vagy miként a lányok számlálják az alkonyt hívó percek.

Szomorúságot hoz az önmagába mélyedő mozdulat. Persze a legfőbb magány firmamentuma oly tágas, hogy aligha kemény, mint a friss dió kopácsa, szakadozott inkább, s úgy csap be rajta a mindig jelenlévő kozmikusság, ahogy felhőréseken a vérvörös korareggeli fény. A naplóíró is rálehet az egyetemes boldogságra, legfeljebb nem hisz neki.

Nincsenek győztes forradalmak; a nagy közös eufóriába az új zsarnokok skálázása vegyül. Jobb, ha másra tereljük figyelmünket. A fény minden oldalról árad felénk, és a nyárfasorban úgy havazik, mintha most lenne tél, holott június van. Nehéz bármit megfogalmazni, ami egyszerű. Ha felhasítjuk a nyárfák kérgét, könnyezni kezdenek, mintha szellem lakoznék bennük; hajolj közel, nyelvedet mártsd a sebbe: az elérő ízekből rájössz, hogy mindegyik fa különálló

lény. A madarak is hosszas keresgélés után választják ki a fát, ahová lakásukat rakják. Hinnünk kell, hogy némely fa tövében igazi mondatok lapulnak és leszakíthatók, mint a magukba feledett virágok. A halottak elporladnak, s különös sárga virágok sarjadnak belőlük. Vegyük észre a körforgást inkább, s ne a győztesek részeg gajdolását. A leverett rebelliókat követő kivégzésekkor véres golycsokba bugyoláltan kel a nap, mint aki maga is résztvevője az eseményeknek.

Miért kérdeznénk: mi van?, amikor minden, ami bennünk elraktározódik abból gyökeredzik. A kivégzettek recehártáján a bíbor színű hajnal képe rögződött. Olyasmi aligha állítható, hogy a kérdés bennünk van, a válasz meg a kinti világban. Valamennyi inkognitó felfeslik előbb vagy utóbb, a legvastagabb acél is elkopik, áttetsző lesz: évszázadokig áttelelt benne a fény. Megejtő türelem. Ha különös álomból ébredvén kilesünk az ablakon, s a havas udvaron friss lábnyomokra bukkanunk, menjünk hát, kövessük őket. A hazugságnak nincsenek tartósítható mondatai, felesleges az ilyes kísérletezés. És ármányos. A vér meleg hullámai elmossák a hamis világ gátjait, amiért ugyan lelkiismeretfurdalás gyötör: pedig akkor születhetne itt az első őszinte mondat. Ami a jó könyvekben olvasható, az a valóságra folyton folyt vo-nat-koz-tat-ha-tó. (Járnak a vonatok!) Egy kislány álma fontosabb, mint a legkíméletlenebb precizitás. A gyermekvilág csodái... Csetlő-botló alak, aki öntudatlan lépett az előtte nyíló utakra, az egyszer megpillantott ismeretlen tenger szüntelen hullámverésében éli le életét.

De térjünk vissza a revolúciókhoz, anélkül hogy a politikáról szót ejtenének. Ha teheti, mindenki megsüti a maga pecsenyéjét, erre nézvést nem lehetnek kételyeink. Az egér mindig talál magának rágcsalni valót, ha nem, hát a saját farkát kezdi ki. Nagyobb hitelek is elvesztődnek, mint a forradalmak eszméi, nincs amiért keseregjünk. Másfelől meg tanulságos lehet a bukás is. Egyszer a népnek is meg kell mártóznia abban a tóban, ahová a merészebbek közül néhányan már beléfulladtak – csak ekként szerezhető be az új adag boldogság, ami jó pár évig megint kitart. Boldogság ez? – nem is tudni. Az egyetemes öröm áradása is csupán egyetlen arcot rajzol elénk, soha nem feledhető, tovább már nem bontható képet, másfelől viszont a személyre szabott ölelésben a végtelen örvénylése sodor magával.

A helyzet az, hogy hervatag eredménye van a mániákus leltározásnak. Keserűség nap mint nap. Nem mondhatom, hogy napnyugtával a gondok is elülnek. Vége a napnak nem jelenti a napló végét. Miként azt sem állíthatom, hogy a napló utolsó sorában a

nap is nyugovóra tért. Kérdésekkel szakad félbe ez is, az is; számtalan kérdéssel. Kínzó létszünet. Változatlan távolságra van a horizont, bármiképp loholjunk. Erőszakosak a mondatok, erőszakosak és önzők, vagyis otrombán akarnak a maguk szolgálatába állítani, körülvesznek, és máris fújtatva sodroznak, miközben azt akarják, hogy az együvé-tartozás ujjongó mámorát érezzem, ha pedig ellenállok vagy csupán vonakodom, a legkedvezőbb esetben is egy alattomos oldalbabökéssel hagynak magamra, sziszegőn átkozódva, nagy garral rossz híreket keltve aztán. Mások szánnivalóan együgyűek, nyüszítve közelednek, ha eléjük tartom markomat, möhön habzsolnak, levakarhatatlanul szegődnek mellém, idegesítő szervilizmussal lesnek engem, és zaklatóimnak vélik barátaimat, miáltal ugyanolyan ellenszenvesek és erőszakosak, mint társaik, s mire föleszmélek, magam is elámulok, miképpen esett meg rajtuk a szívem, miképpen fogadtam bizalmamba őket – úgyhogy a legszívesebben ülök bénán, magam elé meredve. Azt mégis látom, hogyan kerítik hatalmukba a fehér papírlapokat. Lehunyom szemem, és befogom fülem, hogy ne kelljen hallanom őket, számat nem nyitom ki, mert rettegek, hogy ők fröcsögnek elő...

A mondat súlya: neutroncsillagé. Hihetetlenül intenzíven van jelen (miokán másfelől meg hiányzik) az egyetemes szerkezet. Sűrítmény. És álom. Zabolátlan csapong rajtuk a csillagidő – avagy csak a maga útját járja? Megkegyült mágnesmutatók. Ugyanakkor mindent átszakító zuhanásuk: az egyetlen irány. Ami jobbadán aligha lehet vigasz, akkor sem, őha a tanítvány elébb tanul, utána mérlegel"; és ha hullócsillag a legfényesebb csillag az égen. Egy Sartre-parafrazis: író nem író fia. Mások mondataival gondolkozni: merre vezet?

A helyzet az, hogy van a revolúciónak egy pillanata, amikor örök mondatok születnek. Az a pillanat ez, amelyben a kivégzett retinájára vésődik a hajnali égbolt kápráztató jelentete – díszlet e földi színjátékhoz: kimerevített aranyrobbanás. Arany vagy réz tud ilyen vörösen izzani? És más, számtalan más kérdés.

A töredéktől a végleges vázlatig

(Pillantás Mészöly Miklós írói műhelyébe)

1978 kora tavaszának egyik még csípős estéjén Mészöly Miklós regényrészletet olvasott fel a szegedi Eötvös Kollégiumban. A történet a háború utáni időkben játszódott, s középpontjában egy múlt század végi, felújított vasúti kocsi állt, melyben különös társaság gyülekezett. A felolvasás azonban megszakadt, mielőtt az utazás megkezdődhetett volna, s a későbbi beszélgetésből csak annyi derült ki, hogy egy készülő regény első fejezetéből hallottunk részletet. Az Eötvös Kollégiumban megismert szereplőket pár hónappal később az újvidéki *Híd* hasábjain láttam viszont. A Gogol emlékének ajánlott történet akkor az *Egy jelentéktelen körülmény* részletes ismertetése címet viselte. A cím alatt műfajmeghatározásként a 'regényrészlet' szó állt, s nem is tartalmazott többet (inkább kevesebbet) a felolvasásról már ismert szövegnél. Azután hosszú csend. Már-már azt hittem, hogy az Ott Károly-féle milleneumi vasúti kocsi véglegesen elakadt a somogyi dombok között, amikor 1986-ban, az egyik *Újhold-Évkönyv*ben újra találkoztam vele. *Bolond utazás, avagy néhány jelentéktelen körülmény részletes ismertetése* – hangzott az új cím. A műfajmeghatározás pedig beleolvadt az ajánlásba: *Végleges vázlat Gogol emlékének*.

A régi történet az almanach lapjain kibontakozott és újjászületett. Újjászületésére csak az elmúlt napokban csodálkoztam rá igazán, amikor a *Híd*ből kifotózott „összövegre” rávittem a majd évtizednyi pihentetés után végrehajtott változtatásokat. Élvezetes munka volt ez: előttem, a kezem nyomány bontakozott ki a régi szövegből az új. S nem volt tanulság nélküli sem. Mészöly javításai belülről, az írói műhely sarkából engednek indiszkrét pillantást vetni

arra az útra, melyet az író Film című regényének megjelenése óta bejárt. Ő maga talán nem is annyira örül ennek. „Szenvedélyem az, hogy eldönthessem, a torzók, töredékek megérdemlik-e a megmaradást. Amelyek nem, azokat én pusztítom el.” – nyilatkozta a *Magyar Hírlapban* V. Bálint Évának (1990. jún. 9.). A filosz fájdalommal megborzong e sorok olvastán. Ám ajkain aprócska, kaján mosoly jelenik meg, amikor arra gondol: az írói éberség pillanatnyi lanygulása mégis csak átengedett neki egy darabka szabad vadászterületet.

*

Sajnos valóban csak egy darabkát. Feltételezhető, hogy Mészöly csupán a legelejét tette közzé a *Híd*ban kézírata akkortájt elkészült részének; az ottani szöveg ugyanis alig tesz ki többet az évkönyvben megjelent végleges vázlat egyharmadánál. S hogy ennél már annak idején is több lehetett készen, azt nem csupán saját halovány emlékeim látszanak megerősíteni, hanem az az interjú is, amelyet Alexa Károly készített Mészölyvel 1980 novemberében. Megkezdett nagyobb munkáinak emlegetése közben Mészöly itt a következőket árulta el a készülő regényéről: „Felfordulásos vonatutazás története Somogyban, a főszereplője egy harctérről éppen hazatért fiatalember. És se az útnak, se Somogynak, se az éjszakának nem akar végeszakadni. De ezen a vonaton minden lényeges lejátsszódik, a születéstől a halálig, gyilkosságig. S ami közel-távol látható, egy vérből éppen kimosakodott ország, egy lehetséges jövő, amit ők fognak csinálni, de még nem tudják, hogyan, és hogyan fog sikerülni. Némi öniróniával és komolytalanul hozzátelhetném: talán azért akadtam el vele, mert én már tudom?” (*A pille magánya*, Pécs 1989. 214.) Hogy Mészöly pontosan meddig jutott annak idején a történettel, az nem derül ki a sorokból, annyi azonban nyilvánvaló, hogy nagy tabló volt készülőben, nem pedig végleges vázlat.

Annál is inkább nem, mert a végleges vázlat műfaja csak jóval később, éppen a *Bolond utazással* született meg Mészöly művészetében. Azt, hogy valóban műfajról van szó, s nem egyszerű rátalálásról (vagy fordítva: azt, hogy az egyszerű rátalálásból műfaj született), Mészöly legutóbbi, *Wimbledoni jácint* című kötete bizonyítja. „A Wimbledoni jácint koraszülött könyv, kevesebb, karcsúbb, mint amilyenre terveztem. Másfél évvel ezelőtt egy régi fiókomban matattam, ahol mindenféle szellemi kacatot, regénycsírákat, novellaötleteket találtam. [...] Ma már nem tudom magam

abba a lelkiállapotba helyezni, mint amikor azok születtek, így hát hamis írói gesztus lenne, ha ezeket befejezném, kibontanám. Úgy gondoltam, hogy ezeket az írásokat véglegesíteni lehet, mint töredékeket. Ezért lett a kötet alcíme: Végleges vázlatok a szerző hagyatékából.” – mesélte Mészöly új kötetéről V. Bálint Évának, s szavai annál is inkább fontosak, mert a könyvről magáról (ki tudja, miért?) lemaradt az itt emlegetett alcím. Kár pedig, mert egyértelműen fikciós alcím ez, szerepe jóval több az olvasó egyszerű tájékoztatásánál. Pontosabban: éppen az egyszerű tájékoztatás önmagát leleplező gesztusa utal egy új műfaj születésére. A fikció szerint az alcím már nem is a szerzőtől származik, az írások hagyatékából való előkerülése pedig véletlenszerű, halál okozta töredékességre utal. Ám mindannyian tudjuk, mi olvasók, hogy a kéziratok nem hagyatékából kerültek a nyomdába. Szerzőjük maga rendezte kötetbe őket, s eléggé valószínű, hogy közben hozzányúlt szövegükhöz is: vázlatokból végleges vázlatokká alakította őket, azaz a véletlenszerű töredékességből műfajt teremtett. A végleges jelző mindenestre az átdolgozás tényére utal, arra, hogy léteztek korábbi variánsok is – már amennyiben eltekintünk attól a fikciós játéktól, hogy a vázlatokat a halál véglegesítette...

Ami a *Wimbledoni jácint* darabjait illeti, Mészöly véglegesítő munkáját persze csak valószínűsíteni tudom. A *Bolond utazás* szövegének korábban közzétett egyharmada azonban lehetőséget ad töredék és végleges vázlat kapcsolatának konkrétabb megfigyelésére is. Mészöly húzásai és betoldásai hol stilisztikai, hol tartalmi jellegűek; a húzáson és a betoldáson kívül még az áthelyezés eszközével élt az átdolgozás során. Változtatásait pontról pontra nyomon követni itt nincs lehetőségem, csupán bővítései közül emelek ki néhány olyat, amelyek fontos szerepet játszanak a végleges vázlat szövegvilágának kialakulásában.

*

„Tekintse úgy az olvasó bolond utazásunkat, mint egy tört kagylót a parton, végleges vázlatot a tengerből.” – hangzik a *Bolond utazás* utolsó mondata, még egyszer emlékezetbe idézve az írás műfaját és a mögötte meghúzódó, műfajt szülő világszemléletet. E mondat egyszerre ismétlés és visszautalás. „Egyelőre épp csak elpöfögött a kanizsai, s mi, akiket az áradat úgy hagyott vissza, mint dagály a csigáit, kagylóit, bőséges idővel rendelkezünk, hogy a várakozás unalmát képzelgésekkel, figyelgetésekkel töltsük ki...” – olvasható a *Bolond utazás* első oldalainak egyikén. A tenger-mo-

tívum itt bukkan fel először, anélkül még, hogy különösebb feltűnést keltene. Csak egy hasonlat ez, mely érzékelhetővé teszi, hogy a vonat beérkezése, majd kifizutása után a zsúfolt állomás hirtelen kiürül, s csak néhány ember marad ott, elszórva a váratlanul üressé vált térben, várakozva a szárnyvonalon közlekedő szerelvényre. A motívum azonban nem sokkal később, mielőtt még kimosódhatna az olvasó emlékezetéből, megismétlődik. Az állomáson és környékén található szemét és törmelék leírását követik e sorok: „Végül minden jelenvalóra rátelepült a csend, a bűz és a bombasérült fákon gubbasztó varjak mozdulatlansága. Mindez úgy hatott, mint egy tűző napon veszteglő vázlat vagy történet, melyet nagy gondossággal hagytak félbe. Mi, a maradék utasok, hasonló hevenyészettséggel bukkantunk elő a füstből hol itt, hol ott, hová éppen sodort bennünket a dagály.” Az előbbi tenger-hasonlat itt metafora formájában („dagály”) tér vissza, összekapcsolódik viszont egy újabb hasonlattal, s ezzel a paralelizmus stilisztikai szinten is megszületik: a háború utáni állomás tája olyan, mint egy félbehagyott történet vázlata, dagály által odasodort és ottfelejtett emberalakokkal. A táj vázlatához, gondosan félbehagyott történethez való hasonlítása, a hasonlat megformálása egészen szokatlan: van rá esély, hogy bevésszük az olvasó emlékezetébe. Annál is inkább, mert a szöveg továbbolvasása során egyre világosabbá válik, hogy mögötte Mészöly világszemlélete, s világszemléletében gyökerező írói ars poeticá-ja rejtőzik.

Mészöly a látható világot valami folyton alakuló teljesség gyors vonalakkal állókép(ek)be rögzítése(i)ként, vázlata(i)ként érzékeli. „Minden folyamat, mely már belátható (vagyis teljes lefutásában látszik áttekinthetőnek) – számunkra csak fikció, látszat, illúzió lehet. Egy ilyen áttekintés ugyanis egy-egy részlet *megállítása* is. Teljes folyamatot valójában nem tudunk átélni, csak tér, idő, történés stb. »kvantumokat«, egymást követő holtpontjaikban.” – fogalmazott Mészöly Valóság, látszat, *fikció*, *illúzió* című gondolatforgácsában. (*A pille magánya*, Pécs 1989. 119.) Teljes folyamat helyett marad tehát a részlet megállítása, a vázlat, a *végleges vázlat*, amint ezt a mű utolsó mondata ismét emlékezetbe idézi és a korábbiakra visszautalva legfőbb szövegszerkesztő elvként nyomatékosítja. A *Bolond utazása* egész szerkezete valóban ehhez a világszemlélethez alkalmazkodik. „...néhány jelentéktelen körülmény részletes ismertetése” – olvassuk az alcímben, s ennél pontosabban aligha lehetne jellemezni az időrend felborításával egymás mellé kerülő epizódokat.

A *Bolond utazás* szövegvilágának alapvető meghatározója tehát a tenger-kagyló-végleges vázlat motívumhármasa. Azt pedig, hogy a végleges vázlat valóban műfaj, hogy a korábbi változat átdolgozásával valóban új minőség született, egyértelműen bizonyítja a tény: e motívumhármasnak a *Hídban* olvasható regényrészletben még nyoma sem volt.

*

A végleges vázlat *műfaja* tehát arra figyelmeztet bennünket, hogy amit láthatunk és láttathatunk, az nem a valóság, csupán annak fikciója, illúziója, látszata. A végleges vázlat szövege mégis több lehet ennél: benne megcsillanhat a valóság maga. Olvassuk tovább az imént már idézett gondolatforgácsot! „A valóság praktikus megélése számunkra azon az áron valósulhat meg, hogy közvetlenül az érzékeink vagy a legfejlettebb műszerek adataiból kiolvasható következtetéseknek elhisszük: a valóság olyan, amilyennek látszik, illetve igazolódik. [...] A művészet kísérletet tehet, hogy ezt a konvenciót kritikussá tegye [...] Vagyis közelítsen egy olyan *objektív*hez, ami a látszatot, fikciót, illúziót leleplezi – anélkül, hogy kiiktatni vagy gyakorlatiasan helyettesíteni tudná. – A lehetőségeinkben adott »skizofrénia« tehát többszörös. Ti. a fikció, illúzió, látszat lelepleződése – ugyanakkor – ismét csak *megállításként* valósulhat meg, mely – másfelől – az át nem élhető teljes lefutást szintén látszattá, fikcióvá, illúzióvá teszi. Csak ez már a művészet »hangszerelésében« válik azzá. S ez a dallam már közelebbi rokonságban van a valósággal.”

A valósághoz tehát a valóság illúzióján, a teljes folyamat ábrázolásának fikcióján át vezethet az út. Mészöly változtatásainak másik lényeges csoportja ebből a szándékból eredeztethető. Tömören úgy is fogalmazhatnánk, hogy a végleges vázlatban megnövekedett a történelmi reflexiók, az Arany Jánosi értelemben vett humor emelkedett látószögéből a történelemre vetett pillantások szerepe. „(Hetvenhét esztendőnek kell majd még eltelnie, hogy a csecsemő megszülessen, ki az állam elhalását jósolni jött; jóllehet a legkülönfélébb barokk kísérletekkel továbbra sem látszott felhagyni a történelem, végezetül sem.)” – olvassuk a zárójeles betoldást mindjárt a végleges vázlat első oldalán, Padányi Bíró Márton 18. századi államelméletének ismertetése előtt. Még érdekesebbek azok a helyek, ahol Mészöly nem egyszerűen betoldott, hanem kicserélt, illetve kibővített valami meglévőt:

A Habsburg-birodalom széthullása után Magyarország baromfiudvarrá zsugorodott, tenger helyett egy itatócsészével az udvarán; cserébe viszont független lett, ami döntő változást hozott az ország életébe. Másodrendűvé váltak az olyan relikviák, mint egy millenniumi vasúti kocsi [...]

A Habsburg Birodalom széthullása után Magyarország baromfiudvarrá zsugorodott, tenger helyett itatóvályúval az udvarán. A széthullásért cserébe viszont független lett, rendelkezhetett önálló vágóhíddal, külügyminisztériummal, sóhivatallal, kedve szerint felejtethetett és emlékeztethetett, s dönthetett szabadon, hogy milyen relikviákat őriz meg a százados függőség idejéből. Ott Károlynak nem volt szerencséje [...]

Vagy egy másik helyen:

Az igazság az, hogy Somogy belső vidéke, ahová ké-szültünk, mindig is isten háta mögöttinek számított – a marhák itt születtek két fejjel, gyilkolni kizárólag csak késsel gyilkoltak, s a lápos réteken nőtt egy fekete fű, mely több napos nemi gerjedelmet okozott.

Az igazság más. Somogy belső vidéke, a dombok és völgyek kietlenül bensőséges harapófogója, ahol a lápos rétek és erdők labirintusában a tatárok ugyanúgy tüzet raktak éjszaka, mint a janicsárok, az északolaszországi zsoldosok, az osztrák csendőrök, a német és a szovjet csapatok katonái – a táj, ahová vicinálisunk indulni készült, mindig is isten háta mögöttinek számított. A marhák itt születtek két fejjel, gyilkolni kizárólag késsel gyilkoltak, s a lápos réteken nőtt egy fekete fű, mely többnapos nemi gerjedelmet okozott.

A történelmi reflexiók érzékelhetővé teszik a történelmet és történelemként teszik érzékelhetővé a jelent: egymás mellett, esetenként egy képbe rendeződve, látomásszerűen jelennek meg jelenbe érő évszázadok történései, hitei, tévhitei, illúziói. Mészöly néhány korábbi munkájában (*Térkép Aliscáról*, 1973; *Anno*, 1975) már meghatározó szerephez jutott e módszer, erre épült volna a

Huszárik Zoltánnal közösen tervezett film is (v.ö. *A pille magánya* Pécs, 1989. 69–71.), és jól érzékelhetően van jelen olyan későbbi munkáiban, mint például a *Fakó foszlányok nagy esők évadján* (1983).

★

A *Bolond utazás* valóságot csillantó fikciójának kialakítása során azonban Mészöly nem ezekre a látomásszerű történelmi montázsokra épít elsősorban, hanem Cseprikálovics Borbála alakjának látomásossá tételére. Bemutatása a *Híd*-ban olvasható első megfogalmazáshoz képest erősen átalakult. Érdekes összehasonlítani mindjárt első megjelenésüket:

Itt T.-ben a szerencse különös jóvoltából, alkalmi mutatványban is részünk volt, ami akaratlanul is azt példázza, hogy egy maga nehézkesébe belesüppedt test végül is mire képes. Egy igazán se falusias, se városias külsejű, terebélyes nő az utolsó pillanatban kötött ki a vagonunknál, miután a négy álokocsiból szerelvényt többször végigjárta mind a két oldalon. [...] Később megtudtuk, hogy Cseprikálovics Borbálának hívják; s nyilván belőle sem hiányzott az a gyermekes és kendőzetlen nyíltság, amiről később valamennyien bizonyosságot tettünk, akik az újjávarázsolt alkotmányt választottuk. [...] Nem csoda, ha az asszonyság a mi vagonunk mellett döntött. Inkább az volt a meglepő, hogy a többiek – bár az egész szerelvénynek alig volt tízegynéhány utasa – miért nem követték a példánkat.

Itt T.-ben például – a szerencse különös jóvoltából – még alkalmi mutatványban is része volt azoknak, akik nem a kanizsaira, hanem a gamási személyre varakoztak. Olyan mutatványra, mely akaratlanul is azt példázta, hogy egy maga nehézkesébe és múltjába belesüppedt test végül is mire képes, ha a körülmények úgy hozzák. Talán mi magunk se tudtuk felfogni először a közeledő élmény igazi horderejét, csak akkor, mikor érezni kezdtük, hogy titkos zsilipeket szabadít fel bennünk. Cseprikálovics Borbáláról van szó, arról a se falusias, se városias külsejű, terebélyes nőről, aki az indulás előtti utolsó percekben caplatott be az állomásra, és a három kocsiból álló gamási szerelvényt többször is körbejárta. [...] Nem csoda, ha az asszonyság is a mi vagonunk mellett kötött ki. Már csak azért sem, mert pontosan ő volt hivatva közénk hozni a kendőzetlen nyíltságot, amire valamennyiünknek szüksége volt.

A legfontosabb változás itt a természetes asszonyosság szerepkörének teljes átalakulása: míg az első változatban még arról volt szó, hogy őt is az a kendőzetlen nyíltság jellemzi, ami a szerelvény többi utasát, addig a végső vázlat már arról beszél, hogy éppen ő szabadított fel valamely titkos zsilipeket. S miután eljövételére a fikció szerint még másfél órát kell várni, Mészölynek lehetősége nyílik arra, hogy a majdani megérkezést újra és újra megidézze, s így Borbála alakját központi figurává emelje. E megoldás lehetősége benne volt már az első fogalmazványban is, de Mészöly ott mégsem élt vele; az el nem készült regényben Borbálának aligha jutott volna ennyire hangsúlyos szerep. Megnövekedett jelentőségéből következik viszont, hogy alakja kimaradt az olyan felsorolásokból, ahol Mészöly *csak a többi utasok egyikeként emlegette őt, mintegy a táj részeként:*

[...] semmi nem tudott versenyezni a batyuzással és a feketézéssel. A kiürült peronon mindenesetre minden sokkal feltűnőbbé vált – egy hang, egy mozdulat, a szedett-vedett öltözetek furcsaságai, egy csíkos vánkoshuzatból varrt ing, vöröskeresztes gyűjtőperselyből fabrikált vállraakasztós csajka; egy harmincöt év körüli férfi, akinek a két üvegszeme úgy tükröződött, hogy túlszárnyalta a legdrágább velencei tükro; Cseprikálovics Borbála hordó nagyságú ülepe, mely derékban vízszintesen kiugrott, mint egy párkány, a feszesen rásimuló zöld műse-lyem szoknyával. És a rengeteg szétszórt töltényhüvely [...]

[...] semmi nem tudott versenyezni a batyuzással és feketézéssel. Ahogy az oszladozó füst üres fénylukakra esett szét, a legkisebb apróság is feltűnőbbé vált, még egy karistoló hang vagy mozdulat is. Nem beszélve a szedett-vedett öltözetek furcsaságairól, a csíkos vánkoshuzatból varrt ingról, a vöröskeresztes gyűjtőperselyből fabrikált csajkáról, a rengeteg szétszórt töltényhüvelyről [...]

Ha viszont Cseprikálovics Borbálára tereli a szót Mészöly, akkor hangsúlyosan és sokat sejtetően teszi ezt:

[...] s utólag már örülhetünk is, hogy nem többen verődtünk össze erre az utazásra. Másképp talán ki sem alakult volna az a felejthetetlenül közvetlen és mindannyiunkat lenyűgöző légkör, ami késő éjszakáig eleven maradt közöttünk. Ezt persze ott az indulásnál még nem lehetett világosan sejteni, de Cseprikálovics Borbála utolsó pillanatban végrehajtott felszállásának mutatványa és körülményei már előlegezték valamennyit a későbbiekből.

S tulajdonképpen örülhetünk is, hogy nem többen verődtünk össze erre az utazásra. Ha nem így történik, aligha alakulhatott volna ki a lenyűgöző légkör, amire ma is szívesen emlékeznénk vissza – ha módunk volna rá. De az indulásnál ezt még nem sejtettük. A lenyűgöző hangulat akkor kezdődött, amikor Cseprikálovics Borbála is feltűnt a láthatáron. Mi akkor már fönt ültünk a millenniumi kocsin. [...] amíg ültünk, és sétálgatva ismerkedtünk az Ott-féle konstrukcióval – végezetül is kizárólag Cseprikálovics Borbálára vártunk. Csak nem tudtunk róla.

Majd néhány oldallal később, a millenniumi vasúti kocsi részletes leírásának befejezéseként:

S ha mi már nem is emlékezhetünk rá, valamikor a mi kocsinkhoz is ilyen pótlépcső állt rendelkezésre, és a fülkebejáratok mellől sem hiányzott a bronzveretes tok, benne a lámpakiakasztó rúddal. A természetes asszonyosság [...]

Mi már nem emlékezhetünk rá, de egészen bizonyos, hogy valamikor a mi kocsinkhoz is ilyen gumikerekes pótlépcsők álltak rendelkezésre az állomásokon; és a fülkebejáratok mellől sem hiányzott a bronzveretes fémtok, benne a lámpabúra-kiakasztó rúddal, hogy ne kelljen az ülésre felállni. Persze kérdés, nem nyereség-e a hiányuk. E pillanatban azonban más hiány foglalkoztatott bennünket: még a mozdonyunk se futott be Szulimán felől, az állomásfőnök hiába sürgette. Vagy talán maga Cseprikálovics Borbála rendezte így az eseményeket? Egy idő múlva minden lehetségesnek látszott. Csak mikor feltűnt alakja a távolban, akkor zökkent vissza a világ a maga kerékvágásába. A természetes asszonyosság [...]

A történet kibontakozásával párhuzamosan Cseprikálovics Borbálát egyre inkább valamiféle titokzatosság, valamiféle földöntúli, misztikus erő lengi körül. Arra, hogy alakja milyen emblemátikus asszociációkat kelthet, nem térhetek ki most, amint annak a végső változatban hangsúlyozott (ám *Híd*-beli szövegből még hiányzó) ténynek az emblemátikus értelmezésére sem vállalkozhatok, hogy a vonat utasai éppen tizenketten vannak, s ők tizenketten várnak Cseprikálovics Borbála megérkezésére.

*

Mészöly Miklós újabb műveinek helyenkénti látomásossá válásában szerepet játszanak racionálisan nem, vagy csak igen nehezen magyarázható történések is. Legszebb példáit ennek a *Megbocsátás* című beszélyben találjuk: a vonatfüst, amely nem oszlik szét, mindvégig ott marad az égen, a halott lány a gabonátábla közepén letaposott tisztáson, ahová nem vezet út. A *Bolond utazás* végső vázlata jó alkalmat kínál a példatár bővítésére. Itt van mindjárt a mű fikciója maga: az elbeszélő saját halála után idézi fel élete utolsó délutánjának, estéjének és éjszakájának emlékeit. Nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy Mészöly az eredetileg tervezett regénybe is élni akart-e már ezzel a fogással. Bizonyos jelek azonban arra utalnak, hogy akkor még aligha gondolt rá. Idéztem már az imént mindkét rendelkezésemre álló szövegből azokat a sorokat, amelyek az utazás lenyűgöző légköréről szólnak. A végleges vázlatban Mészöly itt utal először (még homályosan és titokzatosan) arra a tényre, hogy elbeszélője nincsen már életben. A lenyűgöző légkörre ma is őszívesen emlékeznénk vissza – ha módunk volna rá”. Hasonló utalás *Híd*-ban olvasható regényrészletben sem e ponton, sem máshol nem található.

A *Bolond utazás* másik, racionálisan nehezen magyarázható epizódja a kopasztott gácsér motívuma köré szerveződik. A vasúti kocsibemutatása során Mészöly eredetileg csak egyetlen mondatot szánt a mosdóra; ez a végleges vázlatban a következőképpen bővült:

Volt külön mosdó is, erről azonban nem tudtunk egyelőre közelebbit, oda csak jóval az indulás után nyitottunk be.

Volt külön mosdó is, kiegészítve egy bidéhez hasonló rózsaszínű kagylóval. A kagyló aljára komor gót betűkkel volt odapingálva a francia Lajosok könnyed huncutsága: *Ich seh' dich.* (Meglehet, hogy az Ott-féle tervből ez hiányzott.) A vécéről egyelőre semmit nem tudtunk még, oda csak jóval az indulás után nyitottunk be, és egy kopasztott gácsért találtunk a mennyezeti lámpára akasztva.

Az, hogy a gácsér hogyan kerülhetett a vécébe, mindvégig homályban marad. S a dolog misztikumát még csak növeli a motívum ismétlődése. A *Bolond utazás* egy későbbi (az eredeti szöveggel már össze nem vethető) pontján az elbeszélő látomásként emlékezik vissza háborús élményeinek egyikére, mert képtelen eldönteni már, hogy valóságot látott-e annak idején, vagy „bámulatos előrelátással” képzelődött. A kaszánya elhagyatott raktárának ablakán véletlenül kitekintve éppen elkapta azt a jelenetet, amint egyik árulónak kikiáltott bajtársát megbilincselte kézzel elvezetik; hajnali kivégzését megfélemlítésül valamennyiüknek végig kellett nézni. De még a raktárban, bajtársa elvezetése után az ablaktól elfordulva fedezte fel azt, hogy a rudakra akasztott lábbelik dantei erdejében „a 44–46-os bakancsok rúdján egy meztelen gácsér lóg. Az erős félhomályban a sietős kopasztás nyomait is látni véltük, a fejen és a nyakon [...]” A raktárból kirohanva még bajtársa elé tudott kerülni, aki „annyit mondott csak, hogy *nem igaz*, meg azt, hogy *neked adom a hajamat.*” A vonat vécéjében függő gácsért később Cseprikálovics Borbála akasztotta le, s helyezte el ajándékképpen a kiterített húshalmok közé, amikor az egyik kis állomás főnöke meghívta az ottrekedt utasokat nyári disznóvágásra.

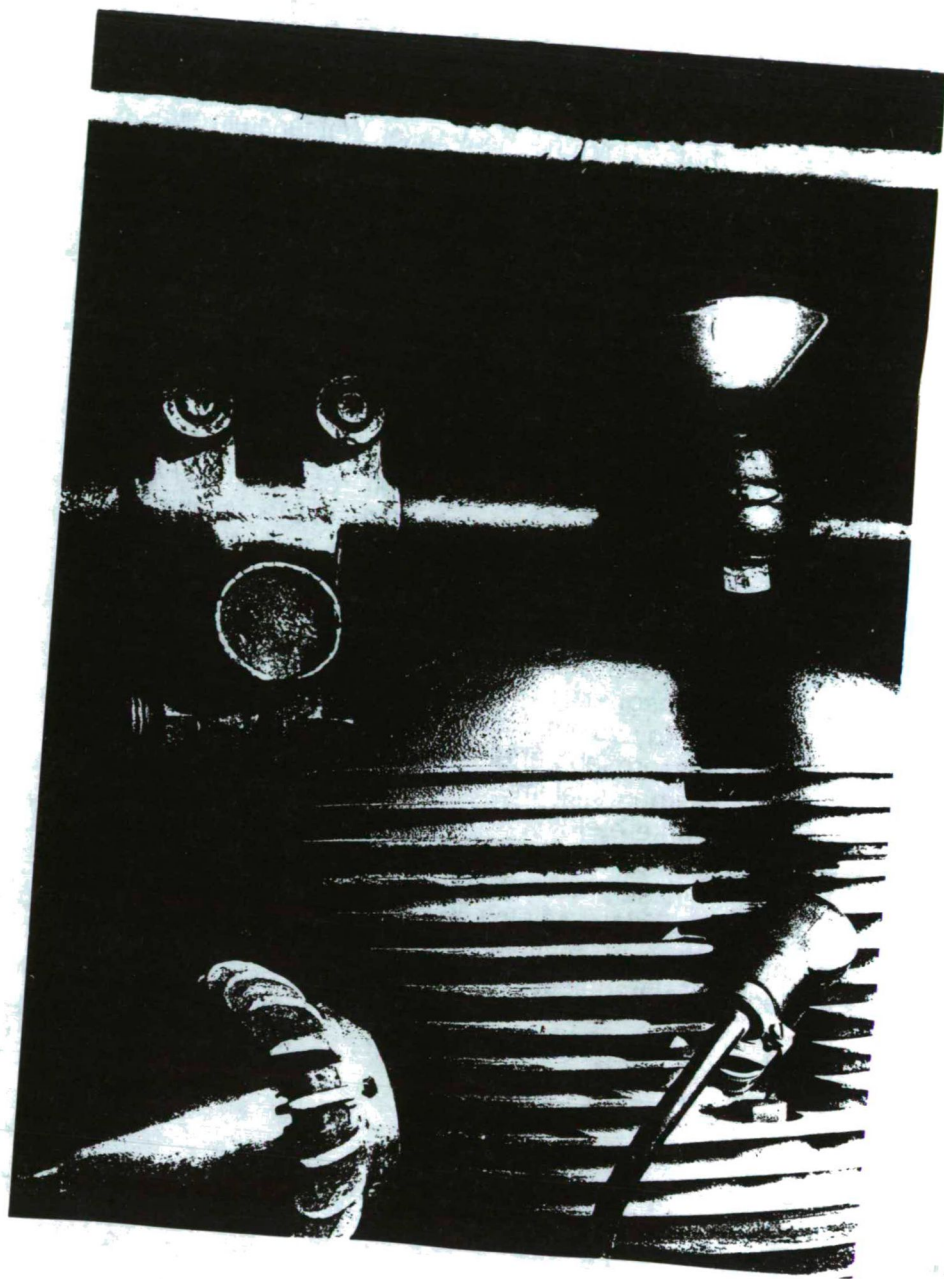
*

„Wittgenstein arra szavaz, hogy »a dolgoknak nincs a priori rendjük«. »Mindaz, amit leírhatunk, másképp is lehetne.« [...] Így hát nem marad egyéb, mint a belátás, hogy »a dolgok állását csak leírni lehet, nem pedig megnevezni«?» – töprengett Mészöly Miklós *Levél a völgyből* című írásában, még 1964-ben. S pár oldallal később

hozzátette azt is: „...igazában most tudom csak, hogy csend volt, mert itt a zaj; a leírható.” Úgy tűnik, hogy ekkor, Wittgenstein olvasása kapcsán tudatosodtak benne első ízben azok a megismerhetőséggel és ábrázolhatósággal kapcsolatos problémák, amelyek aztán meghatározták művészetének egész további alakulását. Mészöly maga a vele készült interjúban többször is beszélt arról, hogy alkotói útján a *Film* című regény hozott alapvető fordulatot, mert vele olyan pontig jutott el, ahonnan tovább lépni már nem lehetett; másfelé kellett tájékozódnia tehát. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy más kérdésekre is kereste volna ezután a választ. A kérdésekre való rátalálás tekintetében véleményem szerint a hatvanas évek eleje művészetének vízválasztója: korábban és későbben született írásai között lényegesebbek az eltérések, mint a *Film* előtt és után született munkái között. Nem állítható még csak az sem, hogy azok az ábrázolásmódok, amelyekhez a *Film* után fordult, tökéletesen ismeretlenek lettek volna korábbi munkáiban. A montázstechnika, jelen és múlt elidőtlenítése, jelen múltként, múlt jelenként való láttatása például, mely újabb írásaiban oly fontos szerepet játszik, meghatározó volt már 1970-es *Nyomozás (1)* című munkájában is. Úgy vélem, Mészölynél az ábrázolásmód tekintetében a szó legszorosabb értelmében szerves fejlődésről kell beszélnünk. Az ismerős elemek rendre helyet kapnak újabb kísérleteiben, az új keretek között azonban inkább csak visszautalnak korábbi önmagukra, mintsem ismételnék azt. Mindennek részletes kifejtésére itt nincsen módom. Azt azonban, hogy Mészöly Miklós művészete valamiféle sajátos kombinatorika jegyében születik folyamatosan újjá, bizonyítani látszik a *Bolond utazás* vázlatának és végleges vázlatának összevetése is.

Szeged–Zebegény

Szajbély Mihály

Rodolf Hervé munkája

Tábori kis géniusz

– egy letűnt kézirat –

*„Mert a nagy káoszban különös
dolgozások vannak, és az álmok
kutatójának vigyázniuk kell,
nehogy a rosszakat ébressze föl.”*

H. P. Lovecraft

H.E.: Az elmúlt nyáron egy barátom sátrat állított a családi víkendház mellett, asztalt, széket, ágyat vitt bele, majd békéje s nyugalma érdekében magát „tábori filozófusnak” nyilvánította, s beköltözött. Ha azonban a természetnek tett gesztusról itt egyáltalán szó lehetett, akkor az sértő volt és groteszk. A sátorponyva ez esetben ugyanis nem az ökoembert takarta, pusztán a szobatudóst és könyveit, amint éppen *kempingezett*, s akit éjjelente a kutyaugatás, nappal meg a tyúkok lármája idegesít. Amikor ezt szóvá tettem neki, csak annyit válaszolt, „másképp már nem megy”, s hogy mondhatná „ne engedjétek hozzám a gyermekeket”. Ez a kesernyés ars poetica elgondolkodtatott, s – ne ijedjenek meg nagyon! – önvizsgálatra késztetett.

Az a mozdulat (vagy inkább mozdulatlanság) jutott róla eszembe, amivel Peter Greenaway „Számokba fojtva” című filmjének egyik szereplője enged valamiféle végzetnek, s ringatózik szembe a halállal egy süllyedő csónakon; egy olyan mértékű *flegma*, ami agónia nélküli fulladást ígér. A várható nagy és nyugodt szívpantás a vízből pedig emberfölötti teljesítmény. (Madget-re gondolok, a halottkémre, aki halotti bizonyítványával némi ellenszolgáltatás reményében három hölgynek is alibit nyújt férjeik meggyilkolásakor. A három barátnő ártatlan, vonzó és kedves, a férjek pocakosak és gusztustalanok, megérdemlik, hogy megszabaduljanak tőlük. Az első egy kádban, a második a tengerben, a harmadik egy úszómedencében végzi, Madget pedig nemcsak halottkém, élet és halál ura, egyben férfi is, s a világ ilyesfajta megtisztítása jobban beválik, minthogy őt magát megtűrje a felszínen.

Neki is le kell buknia a víz alá. Greenaway e jellegzetes demiurgosz-figurája tagadhatatlan fölénytel tartja magát a dolgok mozgatójának, s még meglepőbb fölénytel veszi tudomásul, ha maga is áldozatul esik az összefüggéseknek. A víz ősi elementuma el- és visszanyeli élet és történelem, az egész nyűg kibomlasztóját, a férfi-elvet; beáll a semmi megnyugtató csendje. A világ countdown-ja megkezdődött, de nem, hogy látványos s az emberek konstruálta robbanásban végezze, hanem csak úgy, ahogy eddig eljutott: visszafelé veszi evolúciós lépteit.)

De említhetném Howard Phillips Lovecraft-ot is, aki nem kevésbé vonzódik a szörnyű belátásokhoz, noha egészen másképp bánik velük. Képzelsenek el néhány költőien sejtelmes sci-fi-horror novellát a húszas évekből! A lovecrafti alapképlet szinte mindig ugyanaz: a narrátor – általában tapasztalatlan fiatalember, örökös a nagybácsi ódon udvarházában vagy utazó egy idegen tájékon – megmagyarázhatatlan voznalommal és kíváncsisággal ered egy titok nyomába s találja szemben magát valami találmánnyal, vagy pontosabban egy olyan tudás tárgyi koncentrátumával, ami megbontotta a realitás szövetét és nemlétező világokat, más valóságokat fedezett fel. A titokzatos tárgyak ajtók e szférákba, s óvatlan használatuk rémálmokat szabadíthat a világra. (A főhős az utolsó pillanatban zúzza össze azt a toronyszoba ablakot, amin keresztül, mint egy képernyőből, szörnyek hada léphet ki, s a látomásnak csak egy bizonyítéka marad, egy a szoba padlóján rángatózó, levágott hatalmas polipkar és így tovább.) Érdekessé e novellákat pedig az a személy teszi, aki sosincs jelen. A tudás birtokosa, a titokzatos tárgy megalkotója vagy tulajdonosa. Filozófus, visszavonult tanárember, akit elpusztított, örökre beszippantott a realitáson ejtett rés. Ha mégis megjelenik, maga is rémálomként. Egyébként meg – visszataszító figura –, mintha jól érezné magát odaát, embertelenül jól. Áldozata saját tudásának, de ettől kezdve világalkotó erő.

Azokról a lehetőségekről lenne tehát szó, hogy *miképp essünk áldozatul az összefüggéseknek*, amiket magunk teremtetünk. Halhatatlan-e a tudós lelke, ha már elkárhozott. Úgy értem, ha már pokollá tette életét.

A szellemtudomány kétszeres fenyegetettségben él. Létét időről időre megkérdőjelezi, mert tárgya kézzelfoghatatlan, s csak nagy ritkán sikerül elhítenie magáról, hogy a „haladást” szolgálja. De ez a kritika mellékes kényszer, sőt hasznos szervezőerő. Egészen más a helyzet a belső fenyegetettséggel. Ilyenkor önmaga kérdőjelezi meg létét. Ez pedig azokban a pillanatokban történik

meg, amikor úgy érzi, mindenre rájött, nincs több dolga. Amikor legfeljebb csak úgy tesz, mintha lenne. A természettudomány hajlamos a linearitás illúzióját kelteni, s a világot is ilyesfajta mozgásban értelmezni. Tudása – mondják – tágul, mint a világegyetem. A túlhaladás természetes eleme, mert felfelé építkezik, ha nem is téveszmékkal, de a helyesekkel és egyben elévülőkkal. Felismerései egymásra támaszkodnak, s egyszer s mindenkorra nélkülözhetetlenek. Ezzel szemben a szellemtudomány inkább körbe-körbe forgolódik, az újdonságokat megemésztí és banális alapigazságokra bontja le, melyek az emberség éltető elemei ugyan, de milyen kiábrándító, ha azok a nagyon is szép, gyönyörűséges igazságok nem többek testi szükségletnél, elemek a lelki anyagcsere körforgásában, amiket legtalálóbbr a táplálkozás és ürítés metaforikájába öltöztetni. Amikor ennek tudatára ébred, a szellem tudománya rosszkedvű lesz és fatalista, s rövidre zárja a világegyetemet. Egyszóval becsavarodik.

Ambár nem mindenki vesztí hitét, s ha elég gonoszak vagyunk, hozzátehetjük, senki sem hosszú időre. Vegyük példának a láb-jegyzetelést. Ne sértődjének meg, de én a jegyzetapparátust tipikus kórismének tartom (más is, hisz tudják), beteges duzzanatnak az írások alatt és mögött – hosszáteszem, egy bizonyos mértéken túl, mert optimálisan éppúgy velejárója a gondolkodásnak mint a lázas, izgatott állapot. De más a könnyű pihe pír és más a puffadt nehéz fűjtatás. Nyitogassanak vastag, mondjuk germanista könyveket: a lapok a megszokottnak tükörképei. A fontosabbik rész alulról fölfelé terjeszkedik, s nem fölülről lefelé. Utóbbi mellékes, ha úgy tetszik szekundér. (A régóta jól pénzelt, nagy apparátussal működő német szellemtudomány láthatóan egyre nehezebben talál még felfalható témát. A kutakodónak hatalmas méretűre duzzadt szakirodalommal kell élethalálharcot vívnia, amely elszabadult, mint egy lovecrafti szörnyeteg, önálló életet kezdett, s bábuként mozgatja a hozzáértőt.) Mi marad, ha már mindent leírtunk?

Ebben a helyzetben különböző stratégiák kínálkoznak. Egyre elővigyázatosabb, előszavasabb a tudomány. (Csak negatív példákat hozok, mert egy tünetcsoport – *a szellemi fáradtság* – leírására törekszem, értenek, ugye?) A rafinált szerző a mondandót megelőzően megteremti fogalom- és terminológiatárát, ennek szükségessége pedig minden józan gondolkodónak magától értetődő. S ha ügyesen építkezik, s jól megdolgoztatja olvasóját, a szerzői logika sikeres elsajátítása és a terminusok értelmezése olyan örömet okoz majd annak, hogy attól kezdve a megtanult új idegen nyelven bármit bevesz és befogad. Az igazán tehetséges alkotók olyan rendsze-

rekre és bűvös szavakra is képesek, amelyek megfejtése vitát és busás szakirodalmat eredményez. Más előszavak – megint csak igazoltan és jóhiszeműen – az illető tárgy addigi irodalmának ismertetésével próbálkoznak, a többi szerző logikájának rövid és vázlatos bemutatásával olyan bábeli nyelvzavart teremtven, hogy az olvasó végül megkönnyebbülten engedi át magát a könyvben kínált rendszeres szerzői nyelvtannak. S teljes a győzelem.

Vagy gondoljanak csak azokra, akik mondandójuk újdonságával remélnék nagyot alkotni. Ezek pedig három irányba indulhatnak el: a makroirány (1) a téma nagy összefüggésekbe ágyazása, ontológiai kitágítása, a mikroirány (2) az egyre finomabb és jelentéktelenebb nüanszok feltárása, (az előbbi a filozófia védett övezete, az utóbbi a specialisták meleg családja irányába hagyja el a tudományos közérthetőséget) s végül, de nem utolsósorban az interdiszciplináris irány (X), s ez talán a leggyümölcsözőbb. Elég kölcsönös megfeleltetésekkel összevonni két elvet (például egy irodalmi művet valamely filozófia, egy filozófiát valamely természettudományos diszciplína, vagy egy másik filozófia aspektusából szemlélni), mondván, hogy egymást befolyásolva jöttek létre, vagy ha amúgy semmi közük egymáshoz, bizonyítani igyekezve – mert ilyennel is találkoztam már –, hogy együttes alkalmazásukkal új belátások nyerhetők. S máris kész az opusz, jó vastag, mert külön-külön is ki kell őket fejteni, meg együtt is.

Nagyon tanulságos, és különös csemegének számít aztán az a szerző, aki felvezetésként nem a mások fogalomrendszerét oldja fel, hanem finoman de nyilvánvalóan magáról a fogalomteremtésről és annak tarthatatlanságáról értekezik az olvasónak (mert hisz – ne vessenek meg – magam is épp mit csinállok; de várják ki a végét!), majd mégis szóra nyitja ajkát. Olyan ez, mint amikor a főfoglalkozású szkeptikus csakazértis aforizmát ír. Mint E. M. Cioran, aki belátván, hogy az egyetlen értelmes, amit tehet, az öngyilkosság – gyorsan véget vetni ennek a képtelenségnek –, ezt sem teszi meg, mert ha egyszer *egyetlen értelmes dolog sincs, amit tehetünk*, akkor ez sem az. Ha már jobb nincs, legyünk legalább konzekvensek. Öngyilkosok, mint mondja, csak a csalódott optimisták lesznek, ő pedig nem az. Az említett tudós sem tesz másképp: továbbír. Egy Panajotis Kondylis nevű szerző például egyik nagyszabású könyve koncepciójául azt a tételt teszi meg, amely szerint eszmék és hitek vegytiszta formában nem léteznek, mindig csak valaki vagy valakik ellen fogalmazták meg őket, sokkal inkább a polémiára koncentrálna, sem mint a tételes meggyőződésre. A tudomány is, akárcsak a politika, mindig csak valakivel szemben van meggyőződve valamiről, s nem

veszi észre, ahogy ugyanazok az érvek és vádak forgolódnak, hol egyik, hol a másik fél szájából hangozva el. Nincs tehát newtonizmus, kantianizmus, sem marxizmus. A derék Kondylis ezek után nem kevesebbre vállalkozik (hallomásból tudom, hogy évtizedeken át nem lehetett őelőtte érkezni és őutána távozni a könyvtárból valahol Heidelbergben), mint hogy ezzel a magátólértetődő elvvel végigvezessen a filozófia és a természettudományok történetének majd három évszázadán. Terjedelmes munkájában azonban nem érinti azt a kérdést, hogy saját polémia-konceptiója mely ponton és mely felfogás ellen illeszkedik be saját korszakának szakirodalmába. Művét nem igyekszik elkülöníteni a szellemtörténet viszonylagossá tett, elfolyósított matériájától. Az olvasó első kérdése tehát, ha sikeresen meggyőzték, csak az lehet, hogy vajon kivel és mivel szembeni polémia teszi viszonylagossá a polémia-elvet. Paradox logikai következmény: a koncepció meggyőzőereje önmaga cáfolata, mire kiássa, be is temeti igazságait.

Megesett-e már Önökkel, hogy kitaláltak valamit, tudják, valami mellékhelyiségben, egészen nem odavaló helyen, egyszerre csak meggyökerezett agyukban egy kis gondolatocska, ártatlan, kedves, szinte nevetséges; aztán cseperedni kezdett, két nap múlva kimondottan szerették, s harmadnapra elolvasták valaki másnál, leírva, izmosan és gusztustalanul. És akkor az ötletecske vérszívó kísértetté változott, és napokig fészkelte még fejükben, mint az elveszett kedves emléke. (Így írtam meg egyszer egy nagyon szép Gadamer-passzust, hogy példát is hozzak.)

Értenek, ugye, Nem feszítem tovább a húrt. (Sóhajthatnék persze: hol tart a világ! A titánok egyre szerényebbek, a nemzedékek egy ideje csak a szomorúságban múlják felül egymást. Elfogyott a valóság, nincs több elgondolnivaló, elérkezett a vég, a nagy szellemi öncsonkítás pillanata, ideje újrakezdeni. Munkanélküli diltheyek, szerb antalok, eliotok, elég volt a szellemi örökségből, a nagy család kényszeréből, emlékezzetek az alexandriai könyvtárra, s ragadjatok fáklyát, tegyük felejthetetlenné emlékeinket – de nem vagyok igehirdető, s Önök is csak a nagy könyvtár polcai között nevelkedtek, a bódító és kedves könyvszagban.)

Igaz nem vagyunk Indiana Jones tanárurak, hogy két óra között kicsit fellazítsuk izmainkat, tüdönket és agyunkat új izgalмakkal frissítsük; de nem lenne jó, ha szerényen is, kicsit megpihenni? Letenni a tollat, engedni, hogy a művészet, és a változó idők kicsit behozzák hátrányukat, mert valljuk be, elszaladt a tollunk, uraim! Jó lenne, ha most egy kicsit abbahagynánk, ha néhány évre mondjuk ez lenne az utolsó szekundér írás, aztán azután, a közben spórolt

pénzből kétszer ilyen szép könyveket és füzeteket íránk tele, s lázba hoznánk a világot. Hallgassanak rám!

Említett barátom, ezt még elmesélem, névjegykártyát csináltatott magának, s ráíratta: „Enyhítsen gondjain! Próbálja meg velem! Teóriák rendelésre, eszmék nagy választékban, terminusok bármely alkalomra. Kérésre házhoz megyek” (név, cím stb.). Ha nem hiszik, én is kaptam, megmutatom.

Epilógus. Feküdtem a nyáron, bámultam a kék eget, nem jutott eszembe semmi. Isteni volt. Úgy éreztem betöltöttem feladatomat: tudós lettem. Rendíthetetlen, bölcs és igazságos.

Szeged

Hárs Endre

Rodolf Hervé

Paris la Villette

⁵ l. m. 169. o.

⁶ l. m. 303. o.

**A Nappali ház 1991/4. számának
tartalmából:**

■ Forgách András, Galántai Zoltán,
Kosztolánczy Tibor, Szilágyi Andor novellái

■ Háy János, Kalász Orsolya,
Kovács András Ferenc, Solymosi Bálint,
Térey János versei

■ Vendégszövegek (Kemény István,
Márton László és Németh Gábor irodalmi
szövegelemzései)

■ Balassa Péter, Ferencz Győző,
Kalmár Melinda és Radnóti Sándor írása
irodalmunk és a kritika jelenlegi helyzetéről

■ Beszélgetés Szegedy-Maszák Mihállyal

■ Vaszilij Kandinszkij színpadi
kompozíciója, Federico Garcia Lorca
rövidprózái,
Ludwig Wittgenstein naplórészletei

A Nappali ház a könyvesboltokban kapható.

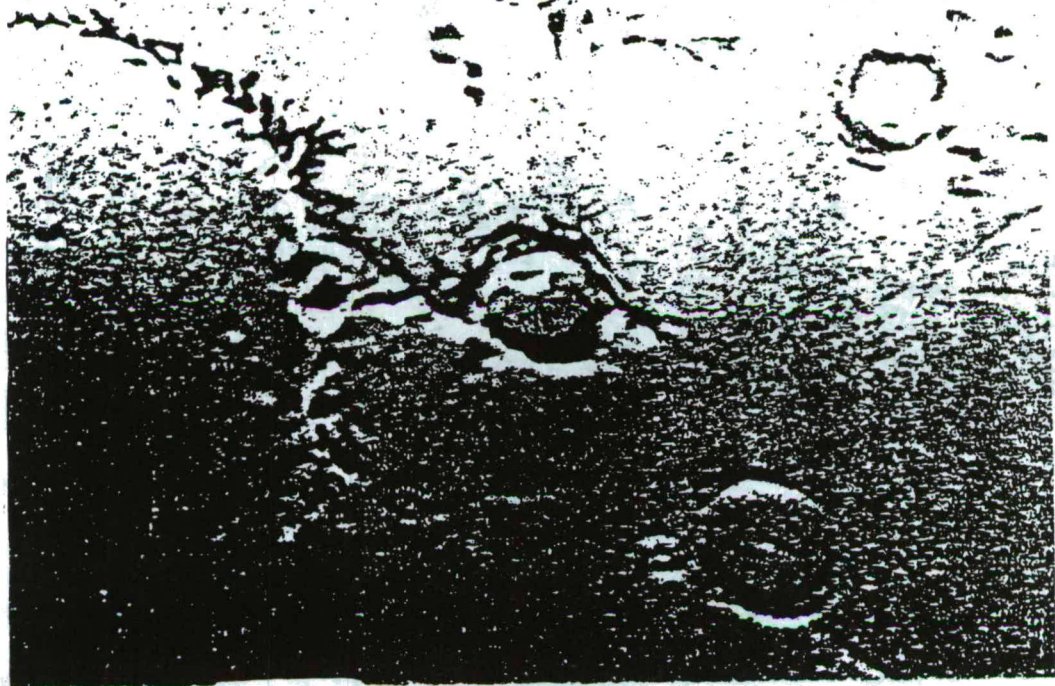
Megrendelhető a következő címen:

1399 Bp. Pf. 701/330.

Korábbi számaink az Írók Boltjában
kaphatók (Andrássy út 45.).

Művészeti folyóirat. Megjelenik negyedévente. Kiadja a Cserépfalvi Könyvkiadó, Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1013 Budapest Attila út 20. III.em.1. A lap kapható Budapesten az írók Könyvesboltjában, a Műcsarnokban, a NA-NE Galériában, a Pont Alternatív Könyvesboltban, a Tölgyfa Galériában és a Szerkesztőségben, Szentendrén az Artéria Galériában. Egy lap ára 150 Forint. Egyéves előfizetési díj 600 Forint.

Előfizethető postai utalványon a
"Cserépfalvi-Árnyékkötők OKHB 216-12101-7007" jelű számlára.

electrographic art

árnyékkötők

A Pompeji kapható

Budapesten

- Írók Boltja
Andrássy u. 45.
- Magiszter Könyvesbolt
Városház u. 1.
- Könyváruház
Rákóczi u.
- Katalizátor Könyves Kávézó
Mikszáth K. tér 2.
- Stúdium Könyvesbolt
Váci u. 22.
- Gondolat Könyvesbolt
Váci u. 10.

Szegeden

- Móra F. Könyvesbolt
Kárász u. 6.
- Szent Gellért Könyvesbolt
Kelemen u.
- Radnóti M. Könyvesbolt
Tisza L. krt. 34.
- JATE Könyvesbolt
Dugonics tér 11.

Hódmezővásárhelyen

- Művelt Nép Könyvesbolt
Lenin u. 5/7.

Győrben

- Magvető Könyvesbolt
Arany J. u. 20.

Debrecenben

- KLTE, Aula

Makón

- Művelt Nép Könyvesbolt
Széchenyi tér 21 – 23

decit, angyal, áruló, ária, biza-
lom, azóta se, nincs egy asztal,
elszálltam, vér folyt, elmúlik,
irigylem magát, íme: az Opel, mit
akartál, a katonaságnál, már-
ciusban, kudarcként élném meg,
vadállat, összeomlik, nőügyekről
semmit, a skót kapus, mindenkit
elhajtani, persze rosszul esik, te
merre mész, dolgoznom kel, zöld
nem lesz, megzsaroltam, hűt-
lenek, inkább meghalsz, szírom-
hordó, szeretetből is lehet, azt
hittem, vége, (folytatni kell, nem
tudom folytatni, folytatom.)

Szegedi írók és tanárok 1989 nyarán **POMPEJI** címmel folyóiratot alapítottak a tudás és szépség jegyében. Tiszta és pontos beszédmód a **POMPEJI** alapítóinak célja és eszmé-nye. Régi és új kultúra dialógusa az anarchikus disputák után: a klasszikus korok befogadható és befejezhető, töre-dékes tökéletességét jelzi a **POMPEJI** neve.

A POMPEJI szerzői voltak: Ádám Péter (fordítás), Agrippa von Nettesheim, Babette E. Babich, Bacsó Béla, Baka István (fordítás), Balog József, Bárdos László, Roland Barthes, Bartók István (fordítás), Svetislav Basara, Belányi György (fordítás), Beney Zsuzsa, Bézi László (fotó), Bibó István, Martin Buber, Bundula István (fordítás), Joszif Brodskij, Cukor György, E. R. Curtius, Czilczér Olga, Cs. Gyimesi Éva, Csatlós János, Csejteí Dezső, Csuha István, Darvasi László, Umberto Eco, Eperjesi Ágnes (borítóterv), Eszterházy Péter, Fenyvesi Anna (fordítás), Fuksz Lehel (fotó), Gausz András, Géczy János, Gergely Ágnes, Bogdan Ghiu, Gyenge Zoltán, Hajnóczi Gábor, Hárs Endre (fordítás), Hévízi Ottó, Karl Hocke, Horváth Elemér, Jónás Csaba, Katona Tünde, Kokas Károly, Kovács Sándor (fordítás), Milan Kundera, Kurdi Fehér János, Kurdi Imre, Laczkó Sándor, Ladik Katalin, Láng Zsolt, Latzkovits Miklós, Lengyel András, Lengyel Zoltán, Oszip Mandelstam, Méhes Károly, Mikola Gyöngyi, Molnár Andrea (fordítás), Vladimir Nabokov, Nádas Péter, Nagy András, Nagy Éva (fordítás), Németh Gábor, Ötvös Péter, Podmaniczky Szilárd, Rába György, Rajsli Emese (fordítás), Rácz Péter, Rapai Ágnes, Guiraut Riquier, Solymosi Bálint, Stoll Béla, Szajbély Mihály, Szántó F. István, Szigeti Csaba, Szijj Ferenc, Szilasi László, Szőke Katalin (fordítás), Szőnyi György Endre, Tandori Dezső, Tolnai Ottó, Tompa Gábor, Utasi Anikó (fordítás), Utasi Csilla, Vasadi Péter, Visky András, Branka Vukovic, Paul York von Wartenburg, Robert Wrigley, Zalán Tibor, Zelei Miklós, Zsélyi Ferenc